

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ

ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

«ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ»

*Η οικονομική κρίση και η ανεργία των νέων:
Η περίπτωση της Ελλάδος*

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΖΗΣΙΜΟΥ ΙΩΑΝΝΑ , ΤΑΡΕ ΕΥΓΕΝΙΑ
ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΣΟΥΛΙΟΣ**

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ

ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

«ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ»

*Η οικονομική κρίση και η ανεργία των νέων :
Η περίπτωση της Ελλάδος*

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΖΗΣΙΜΟΥ ΙΩΑΝΝΑ, ΤΑΡΕ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Επιστημονικός Συνεργάτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : <u>ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ</u>	
1.1 Ορισμός της κρίσης.....	6
1.2 Ιστορική αναδρομή των κρίσεων στην Ευρώπη.....	8
1.3 Κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας.....	14
1.4 Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις.....	16
1.5 ΟΝΕ (Οικονομική Νομισματική Ένωση).....	19
1.5.1. Δημιουργία της ΟΝΕ.....	22
1.5.2. Κριτήρια ένταξης και δημοσιονομικής πειθαρχίας.....	23
1.5 Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : <u>ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ</u>	
2.1 Όταν η παγκόσμια κρίση συναντάει την ελληνική.....	28
2.2 Η δημοσιονομική και οικονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας.....	30
2.3 Πως ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα.....	33
2.4 Κινήσεις για να αποφευχθεί η χρεοκοπία.....	39
2.4.1 Τι προέβλεπε αρχικά το Μνημόνιο.....	40
2.5 Η εφαρμογή του 1 ^{ου} Μνημονίου.....	42
2.6 Η εφαρμογή του 2 ^{ου} Μνημονίου.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : <u>ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ</u>	
3.1 Ορισμός της ανεργίας.....	66
3.2 Είδη ανεργίας.....	67
3.3 Η ανεργία στην Ελλάδα και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....	68
3.4 Η ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	72
3.5 Η απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα κατά την περίοδο οικονομικής κρίσης.....	74
3.6 Άνεργοι και Απασχολούμενοι.....	81
3.7 Ανεργία των νέων.....	85
3.8 Συνέπειες της ανεργίας των νέων.....	92
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	94
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί την κορύφωση των σπουδών μας ως ολοκληρωμένοι φοιτητές πλέον του Α.Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου. Αυτή η εργασία είναι η σφραγίδα περάτωσης των σπουδαστικών μας απαιτήσεων και το τελευταίο στάδιο πριν την κατοχύρωση του πτυχίου μας. Μέσω της πτυχιακής εργασίας μας αποκομίσαμε πολύ σημαντικές πληροφορίες και εμπλουτίσαμε τις γνώσεις μας. Φυσικά, αυτό δεν θα συνέβαινε αν δεν υπήρχε στην πορεία της φοιτητικής ζωής μας αυτή η σπουδαστική ιδιότητα.

Το θέμα το οποίο επιλεχθήκαμε να φέρουμε εις πέρας είναι η οικονομική κρίση και η ανεργία, και πιο συγκεκριμένα η ανεργία νέων. Θα αναλύσουμε την εξέλιξη του φαινομένου αυτού στη χώρα μας, τους λόγους για τους οποίους οφείλεται η έξαρση αυτής της κατάστασης και ποιες ηλικίες έχουν επηρεαστεί περισσότερο. Επιλέξαμε το αντικείμενο της εργασίας να είναι η οικονομική κρίση και η ανεργία γιατί είναι ένα ζήτημα που προβληματίζει ένα μεγάλο ποσοστό των συμπολιτών μας, και κυρίως εμάς που ανήκουμε σ' αυτούς που είμαστε ένα βήμα πριν την αναζήτηση εργασίας.

Στο 1^ο κεφάλαιο κάναμε μια ιστορική αναδρομή των κρίσεων στην Ευρώπη κατά χρονολογική σειρά και δώσαμε τους απαραίτητους ορισμούς ώστε να είναι μία ευκολονόητη εργασία. Στην συνέχεια, στο 2^ο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην οικονομική κρίση της Ελλάδας που βιώνει αυτή την περίοδο, στο πακέτο βοήθειας, και στα μέτρα που καλούμαστε να τηρήσουμε. Έπειτα, στο 3^ο κεφάλαιο κάνουμε ανάλυση του φαινομένου της ανεργίας και πόσο έχε επηρεάσει του νέους που προσπαθούν να ανοίξουν τα φτερά τους και να δημιουργήσουν. Σαφώς, η μελέτη μας βασίστηκε σε επιστημονικά κείμενα.

Επιβλέπων καθηγητής της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν ο κ. Παναγιώτης Σούλιος, επιστημονικός συνεργάτης του ΤΕΙ Μεσολογγίου και μετέπειτα του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, ο οποίος παρακολούθησε όλη την πορεία της εργασίας μας μέχρι και την ολοκλήρωσή της. Λόγω της αποχώρησής του από το ΤΕΙ πριν την ημερομηνία της εξέτασης της εργασίας, για καθαρά τυπικούς λόγους, επιβλέπων ορίστηκε ο Ντόβας Δ., μέλος του τακτικού εκπαιδευτικού προσωπικού του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων στο Μεσολόγγι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1.1 Ορισμός της κρίσης

Το βασικό στοιχείο που προσδιορίζει το χαρακτήρα κάθε κοινωνίας είναι ο τρόπος, με τον οποίο είναι οργανωμένη η οικονομική της ζωή. Η οργάνωση της οικονομικής ζωής περιλαμβάνει τους θεσμούς και τους μηχανισμούς, στους οποίους στηρίζεται και μέσα από τους οποίους γίνεται η παραγωγή των προϊόντων, η ανταλλαγή και η κατανάλωση τους. Πολλές φορές όμως, αδύναμες κοινωνίες έρχονται αντιμέτωπες με την κρίση.

Για την έννοια της κρίσης, υπάρχουν αρκετοί και αλληλοσυγκρουόμενοι πολλές φορές ορισμοί. «**Κρίση σε ένα κοινωνικό πλαίσιο είναι** : η παρουσία της απειλής και της αστάθειας που σχετίζονται με οικονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά, οικολογικά και άλλα προβλήματα της κοινωνίας.»¹ Αναμενόμενο λοιπόν είναι, η κρίση να επηρεάζει όλους τους τομείς της ζωής μας, διότι δεν αφορά μόνο την οικονομική πλευρά ο όρος αυτός.

Τα συστατικά μέρη της κρίσης

Οι Rosenthal και Rijkenburg (1991) πιστεύουν ότι : «η κρίση σχετίζεται άμεσα με τις καταστάσεις που τις χαρακτηρίζει μια σοβαρή απειλή, αβεβαιότητα και την αίσθηση του επείγοντος.»² Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τον ορισμό της οικονομικής κρίσης.

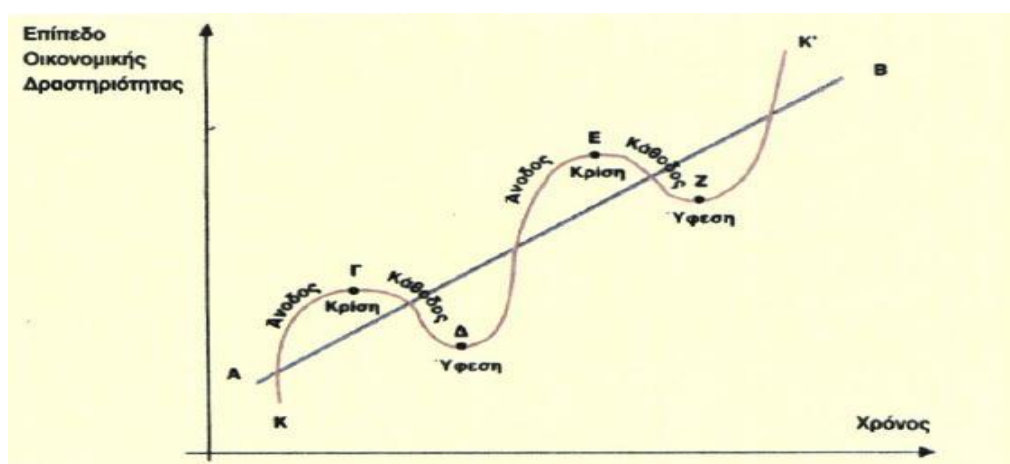
¹ Strategy train (2009), *Τι είναι κρίση*, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://www.strategy-train.eu/index.php?id=198&L=4>

² Μαλαμά, Γ.Α. (2011), «Διαχείριση κρίσεων στον ελληνικό τουρισμό. Η μελέτη περίπτωσης του Sea Diamond», Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιά.

«**Οικονομική κρίση είναι** μια διαταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές στις οποίες, οι λάθος επιλογές και τα προβλήματα οικονομικού κινδύνου συνεχώς αυξάνονται με αποτέλεσμα να αδυνατούν να διοχετεύσουν το κεφάλαιο τους σε παραγωγικές επενδύσεις και σε αποδοτικούς τομείς.» Μία ενδεχόμενη οικονομική κρίση μπορεί να ανατρέψει την ισορροπία μιας οικονομίας και οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης να έχουν μια συνεχόμενη καθοδική πορεία.³ «Η Οικονομική κρίση **απαρτίζει** την μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων σε έναν Οικονομικό κύκλο και πιο συγκεκριμένα, την φάση της καθόδου, δηλαδή όταν η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.»⁴

Διάγραμμα 1

Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου

Αξίζει να σημειωθεί στην εργασία μας ότι οι Οικονομικές κρίσεις, διαφέρουν μεταξύ τους α) ως προς την φύση β) την ένταση γ) την γεωγραφική έκταση δ) τον αντίκτυπο και ε) την χρονική διάρκεια. Επομένως με κριτήριο την γεωγραφική έκταση οι οικονομικές κρίσεις διακρίνονται σε εθνικές, περιφερειακές και παγκόσμιες. Από την άλλη πλευρά με κριτήριο την χρονική διάρκεια, διακρίνονται σε α) παροδικές και β) χρόνιες και από θεματικής άποψης διακρίνουμε σε επτά βασικές κατηγορίες: α) συγκυριακές και αναπτυξιακές, β) πληθωριστικές, γ) κρίσεις στις αγορές αγαθών, δ) κρίσεις δημοσίου χρέους, ε) συναλλαγματικές, στ) τραπεζικές, ζ) χρηματιστηριακές.⁵

³ Κρίσεις του 20^{ου} αιώνα, *Ορισμός οικονομικής κρίσης*, (2013), Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://financialcrises20thcentury.blogspot.gr/2013/02/blog-post.html>

⁴ Κρίσεις του 20^{ου} αιώνα, *Ορισμός οικονομικής κρίσης*, (2013), Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://financialcrises20thcentury.blogspot.gr/2013/02/blog-post.html>

⁵ Ασημάκης Ταμουρατζής, *Οι διεθνείς οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως και σήμερα*, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://www.economica.gr/files/tamourantzis-crisis.pdf>

1.2 Ιστορική αναδρομή των κρίσεων

Αν και οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν ένα τακτικό φαινόμενο στην παγκόσμια ιστορία από αρκετά χρόνια πριν , διαπιστώνοντας πως υπερισχύει μια συνεχόμενη κατάσταση , η οποία χαρακτηρίζεται από περιόδους ευημερίας , στασιμότητας και κρίσεων , το εντεινόμενο εξωτερικό άνοιγμα των εθνικών οικονομιών , συγκεκριμένα μετά το 1973 , θεωρείται χαρακτηριστικό γεγονός της σύγχρονης εποχής , που είχε σαν αποτέλεσμα το ξέσπασμα μιας οικονομικής κρίσης να επεκτείνεται με μεγάλη ταχύτητα διεθνώς. Όπως όλοι γνωρίζουμε το εξωτερικό εμπόριο , ο εξωτερικός δημόσιος και ιδιωτικός δανεισμός , όπως και η διεθνής κίνηση κεφαλαίων κ.α. , αποτελούν σημαντικούς παράγοντες όπου καθιστούν ένα εθνικό οικονομικό σύστημα πολύ ευάλωτο σε εξωγενείς αναταράξεις.

Παρακάτω, θα αναλύσουμε τις πιο σημαντικές οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα :

➤ Οι Πετρελαϊκές κρίσεις (1973-1974 & 1979-1980)

Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση σημειώθηκε το 1973-1974 την περίοδο πολέμου μεταξύ Αραβίας και Ισραήλ όπου είχε σημειωθεί πολύ σημαντική άνοδο στις τιμές του πετρελαίου σαν συνέπεια του πετρελαϊκού εμπάργκο των Αραβικών χωρών απέναντι στις ΗΠΑ και την Ολλανδία. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση πραγματοποιήθηκε την περίοδο της ισλαμικής Ιρανικής επανάστασης το 1979-1980. Η πολιτική αναταραχή στο Ιράν επηρέασε έντονα τον πετρελαϊκό τομέα της χώρας , και είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της παραγωγής και των εξαγωγών.⁶

➤ Η Κρίση Χρέους την δεκαετία του 1980 στην Λατινική Αμερική

Επί πολλές γενιές , οι χώρες της Λατινικής Αμερικής ήταν σχεδόν μοναδικές στο είδος τους όσον αφορά τις οικονομικές κρίσεις, τις τραπεζικές χρεοκοπίες , τις εξάρσεις του υπερπληθωρισμού και όλα τα άλλα νομισματικά δεινά που είναι γνωστά στον σύγχρονο άνθρωπο. Αδύναμες εκλεγμένες κυβερνήσεις εναλλάσσονταν στην εξουσία με ισχυρούς στρατιωτικούς , προσπαθώντας και οι δύο να εξαγοράσουν την λαϊκή υποστήριξη με λαϊκιστικά προγράμματα το κόστος των οποίων δεν μπόρεσαν να αντέξουν.

Στην προσπάθεια να χρηματοδοτήσουν αυτά τα προγράμματα , οι κυβερνήσεις κατέφευγαν είτε στο δανεισμό από απρόσεκτους ξένους τραπεζίτες , με αποτέλεσμα τη δημιουργία κρίσης στο ισοζύγιο πληρωμών και αθετήσεις στην αποπληρωμή των χρεών , είτε στην κοπή χρήματος , με αποτέλεσμα τον υπερπληθωρισμό.⁷

⁶ Gilpin Robert , «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία- Η Διεθνής Οικονομική Τάξη», 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα/ Φ.14, κεφ,2^ο

⁷ Paul Krugman , «Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης», Αθήνα : Καστανιώτη,2009, σ.82

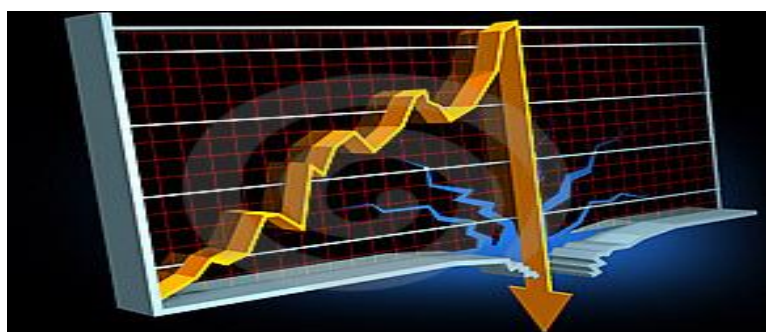

Την δεκαετία του 1980 υπήρξε μια τεράστια διεθνής κρίση χρέους, εξαιτίας ότι οι λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής(κυρίως η Βραζιλία, η Αργεντινή και το Μεξικό) δεν κράτησαν τον λόγο τους για την αποπληρωμή του χρέους τους που είχαν δανειστεί την δεκαετία του 1960 και 1970 για την χρηματοδότηση της εκβιομηχάνισης. Σαν αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η έκρηξη του ποσοστού του πληθωρισμού και του εξωτερικού χρέους.

Για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής ήταν μια οικονομική κρίση που σημειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 (και για ορισμένες χώρες, αρχίζοντας από το 1970) είναι γνωστή ως η «χαμένη δεκαετία».

➤ Η «κρίση –τεκίλα» στο Μεξικό(1994)

Η αποκαλούμενη κρίση –τεκίλα προκάλεσε μία από τις χειρότερες υφέσεις που είχαν πλήξει μία μεμονωμένη χώρα από την δεκαετία του 1930. Οι επιπτώσεις της κρίσης εξαπλώθηκαν σε όλη την Λατινική Αμερική , και έφτασαν σε τόσο επικίνδυνο βαθμό ώστε κόντεψαν να κατεδαφίσουν το τραπεζικό σύστημα της Αργεντινής. Εκ των υστέρων , κατανοούμε ότι η κρίση –τεκίλα θα έπρεπε να γίνει αντιληπτή ως οίονος ,μια προειδοποίηση ότι η καλή γνώμη των αγορών μπορεί να είναι ευμετάβλητη και ότι τα όσα κολακευτικά γράφει ο Τύπος σήμερα δεν προστατεύουν από μια αυριανή κρίση εμπιστοσύνης. Στις αρχές του 1995 λοιπόν , το Μεξικό και η Αργεντινή πέρασαν ξαφνικά από την ευφορία στον τρόμο. Ήταν πιο πολύ πιθανό τα μεταρρυθμιστικά πειράματα στις δύο χώρες να καταλήξουν σε μία καταστροφικών διαστάσεων κατάρρευση.

➤ Η Οικονομική κρίση στην Φινλανδία την δεκαετία του 1990

Κάποια σημαντικά γεγονότα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 όπως, η χαρακτηριστική χρηματιστηριακή «φούσκα» που συνέβη στην Ιαπωνία (1986-1990), η πτώση του Αμερικάνικου χρηματιστηρίου το 1987 και η κρίση της στερλίνας το 1992, είχαν οδηγήσει σε επικίνδυνη κατάσταση το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα μεταξύ 1991-1993 και επηρέασαν αρκετά την κυβέρνηση της Φινλανδίας, η οποία δεν μπόρεσε να ανταπεξέλθει στην οικονομική κρίση, που εξαπλώθηκε σχεδόν σε όλο το φάσμα της παραγωγικής οικονομίας. Αυτή η κρίση επεκτάθηκε και εκτός συνόρων, πλήττοντας το χρηματοπιστωτικό σύστημα και άλλων Σκανδιναβικών χωρών, όπως η Νορβηγία και η Σουηδία.

➤ **Η Χρηματοπιστωτική κρίση της δεκαετίας του 1990, στην Ανατολική Ασία**

Η χρηματοπιστωτική κρίση που υπήρξε στα τέλη της δεκαετίας του 1990, όπου έκανε την αρχή της από τις χώρες της Ανατολικής Ασίας και στην συνέχεια εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον πλανήτη, ανέδειξε τα προβλήματα του Διεθνούς Χρηματοοικονομικού Συστήματος. Οι οικονομίες της Ασίας είχαν γίνει περισσότερο ευαίσθητες λόγω των ανοιγμάτων των χρηματοπιστωτικών αγορών τους, διότι είχαν εκμεταλλευτεί το πλεονέκτημα που είχαν της εύνοιας των διεθνών δανειστών, με αναμενόμενο αποτέλεσμα την δημιουργία μεγάλων χρεών στο εξωτερικό.⁸

➤ **Παγκόσμια Οικονομική κρίση 2007-2008**

Αυτή την φορά η κρίση έκανε την αρχή της από την Αμερική, το 2008 και το 2009 όπου ο κόσμος ήταν αντιμέτωπος ξανά με μία χρηματοοικονομική κρίση. Σαν κύρια αιτία της κρίσης ήταν από τον αυξανόμενο αριθμό των δανείων για αγορές ακινήτων στα άτομα που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στο χρέος τους, καθώς και ότι ο κίνδυνος αυτών των δανείων βρισκόταν βαθιά μέσα στο σύστημα των Η.Π.Α. Η κυβέρνηση των Η.Π.Α θέλοντας να δώσει λύση στα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί, διέρρευσε 250 δις δολάρια αγοράζοντας μετοχές των μεγαλύτερων τραπεζών της Αμερικής (Citigroup, JPMorgan, Morgan Stanley, Bank of America, Well Fargo).

«Στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008 κατέρρευσε ο αμερικανικός κολοσσός «Lehman Brothers» κάτω από το βάρος ζημιών 60 δις. δολαρίων, όπου ήταν η πιο ιστορική επενδυτική τράπεζα με έτος ίδρυσης το 1850.»⁹ Η χρεοκοπία της Lehman Brothers είναι η μεγαλύτερη χρεοκοπία στην ιστορία των Η.Π.Α.

Σύμφωνα με αρκετά δημοσιεύματα έφτασε στη κατάρρευση διότι χρησιμοποίησε «παραπλανητικά λογιστικά τεχνάσματα», ώστε με αυτό τον τρόπο να καλύψει την δραματική πορεία που παρουσίαζαν τα οικονομικά της. Οι λογιστές της φυσικά απέκρυψαν προσωρινά από τα βιβλία της, το ποσό των 50 δις δολαρίων από τα «προβληματικά περιουσιακά στοιχεία».

⁸ Gilpin Robert, Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία- Η Διεθνής Οικονομική Τάξη, 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα/ Φ.14, κεφ,5^ο

⁹ ΕΞΠΡΕΣ, September 22 2008,

< http://www.express.gr/news/ellada/78069oz_2008022578069.php3> .

Η τακτική αυτή ήταν γνωστή ως «Repo 150» κατά την οποία η Lehman Brothers φέρεται να χρησιμοποίησε συμφωνίες επαναγοράς με απώτερο στόχο την μείωση της μόχλευσης στον ισολογισμό της.

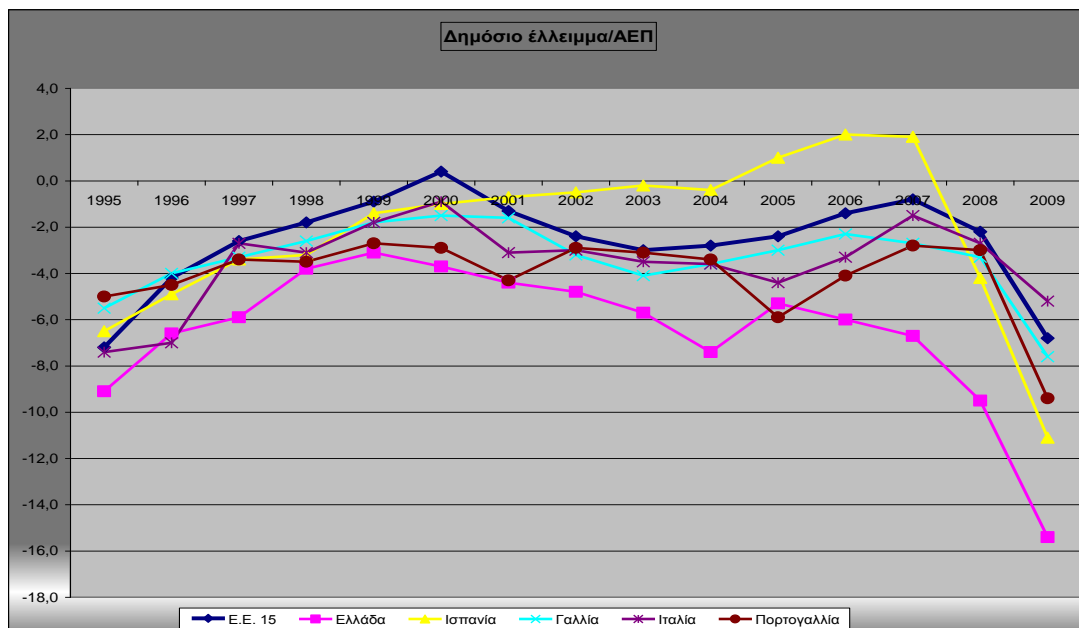

Ας αναφέρουμε ότι, η πρώτη φορά όπου τέθηκε σε εφαρμογή αυτή η τακτική συνέβη το 2001, όταν η τράπεζα ήταν υπό τον έλεγχο αρμόδιων υπηρεσιών. Όμως, από το φθινόπωρο του 2008 η κρίση επεκτάθηκε σε μέγιστο βαθμό στην πραγματική οικονομία και εξελίχθηκε σε απολύσεις, πτώση της παραγωγής αλλά και των επενδύσεων. Λόγω της ύφεσης πολλοί σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επηρεάστηκαν αρκετά, όπως για παράδειγμα, ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, κτηματομεσιτικός, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, το εμπόριο κ.α., με άμεσα αποτελέσματα στα οικονομικά μεγέθη πολλών χωρών, όπως αύξηση της ανεργίας, νέες πληθωριστικές πιέσεις κτλ.

➤ Η Κρίση Χρέους στην Ευρωζώνη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007-2008 από την Αμερική, δεν γινόταν να μην επηρεάσει και τις χώρες της Ευρωζώνης. Όπως και στις ΗΠΑ, αρχικά η κρίση επηρέασε σημαντικά το τραπεζικό σύστημα και στη συνέχεια επεκτάθηκε με γρήγορο ρυθμό και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες που είχαν μεγαλύτερη σύνδεση με τις ΗΠΑ, όπως Μ. Βρετανία, Ιρλανδία, Γερμανία. Φυσικά, αυτή η κρίση χρέους είχε αντίκτυπο και στο ΑΕΠ και αυτό παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

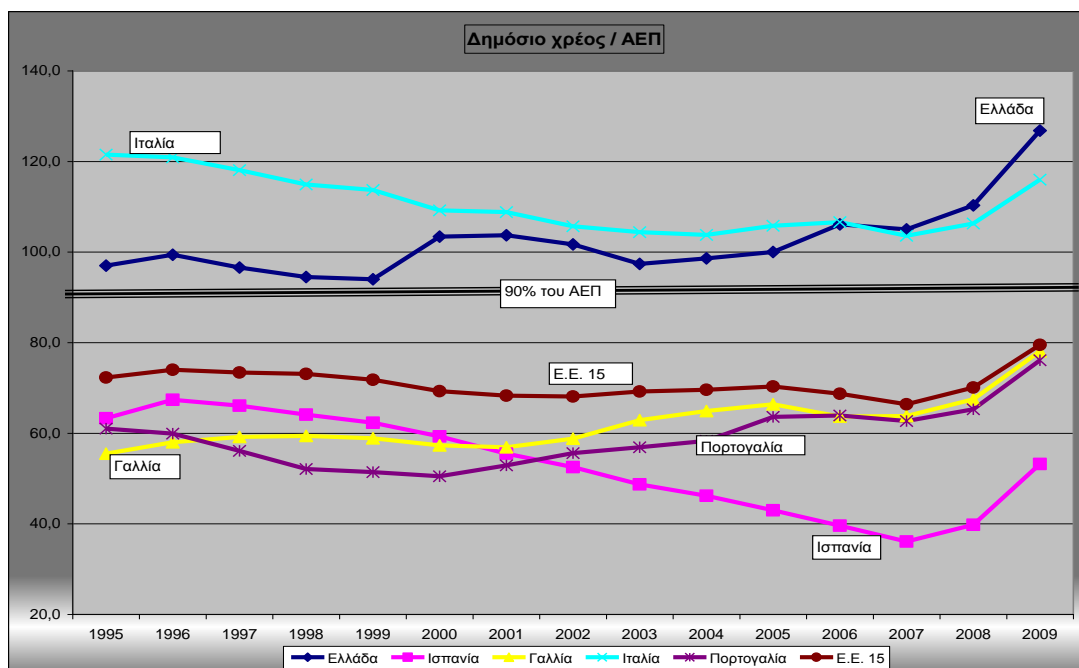
Διάγραμμα 2 : Δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ στις Νότιο-ευρωπαϊκές χώρες.1995-2009

Πηγή : Euro stat , Government finance statistics

Το Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα φάνηκε μη ικανό να δράσει ενεργά , με αποτέλεσμα την χορήγηση τεράστιων χρηματικών ποσών στις τράπεζες για την ανάπτυξη της ρευστότητας, καθώς και την κρατικοποίηση τραπεζών προκειμένου να αποφύγουν την κατάρρευση.

Διάγραμμα 3 : Δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στις Νότιο-ευρωπαϊκές χώρες.1995-2009

Πηγή : Euro stat , Government finance statistics

Η αύξηση των δημοσίων δαπανών και οι μη επαρκείς πολιτικές αποφάσεις των ηγετών αρκετών κρατών-μελών είχαν σαν κύρια συνέπεια τον κλονισμό της δημοσιονομικής σταθερότητας, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν κρίσεις δημοσίου χρέους σε διάφορες χώρες όπως Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιταλία και τραπεζικές κρίσεις σε Ιρλανδία, Ισπανία . Αποτέλεσμα της κρίσης στην Ευρωζώνη ήταν , στις περισσότερες χώρες να σημειωθεί αύξηση του δημόσιου χρέους. Στην Ελλάδα, στην Πορτογαλία και την Ιρλανδία υπήρξε εκτόξευση των επιτοκίων δανεισμού, με συνέπεια την έξοδο από τις διεθνείς αγορές και την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης ΕΕ – ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο).

1.3 Κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας

Είναι πολύ σημαντικό, πριν περάσουμε στα παρακάτω κεφάλαια να αναλύσουμε τους **ορισμούς από τα μεγέθη** που θα ασχοληθούμε για την κατανόηση και την σωστή επίτευξη αυτής της εργασίας. Η πρώτη έννοια που είναι αναγκαία να ορίσουμε είναι η έννοια του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) της οικονομίας.

- **ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν) :**

«Το ακαθάριστο εγχώριο εθνικό προϊόν μιας οικονομίας αποτελείται από το σύνολο των αγαθών, υλικών και άυλων , τα οποία παράγονται από την οικονομία αυτή σε ορισμένη χρονική περίοδο. Είναι ευνόητο, ότι προϊόντα τα οποία υπάρχουν κατά τη διάρκεια της παρούσας χρονικής περιόδου, αλλά έχουν παραχθεί σε προηγούμενη περίοδο , δεν αποτελούν μέρος του προϊόντος της παρούσας περιόδου. Με άλλη διατύπωση, το Α.Ε.Π δεν είναι το σύνολο των αγαθών, τα οποία υπάρχουν σε μια περίοδο , αλλά μόνο το σύνολο των αγαθών, τα οποία παράγονται κατά τη διάρκεια των περιόδων. Δηλαδή το Α.Ε.Π είναι ροή και όχι απόθεμα αγαθών.»¹⁰

Τη δεκαετία του 2000-2010 το ΑΕΠ χαρακτηρίζεται από μια συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του, ειδικά από το 2006 και έπειτα.

- **Πληθωρισμός:**

« Ως πληθωρισμό ορίζουμε το φαινόμενο της συνεχούς ανόδου του γενικού επιπέδου τιμών. Κατά συνέπεια , από τον ορισμό του, ο πληθωρισμός ισοδυναμεί με μια συνεχή μείωση της αγοραστικής δύναμης του χρήματος. Έτσι πρέπει να σημειώσουμε ότι μια οικονομική κατάσταση θεωρείται πληθωριστική , όταν υπάρχει τάση για συνεχή ύψωση των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών|. ¹¹

- **Πρωτογενές πλεόνασμα :**

«Τα τακτικά έσοδα του κράτους είναι μεγαλύτερα από τις δαπάνες του. Δεν συνυπολογίζονται τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις και οι τόκοι.»¹²

---

¹⁰ Λιανός Θ. Π. & Θ. Ε. Μπένος , «*Μακροοικονομική Ανάλυση και Δημοσιονομική Πολιτική*», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 1996

¹¹ Γεωργακόπουλου, Λιανού ,Μπένου ,Τσεκούρα ,Χατζηπροκοπίου ,Χρήστου , «*Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*», Εκδόσεις Γ. Μπένου , Αθήνα 2007 ,σελ.417

¹² Βουλή των Ελλήνων-Γραφείο Προϋπολογισμού κράτους, «*Το Δημόσιο χρέος μετά το τέλος του Μνημονίου*»,(2013) ,σελ 11, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

[file:///C:/Users/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%BD%CE%B1/Downloads/%CE%A4%CE%9F%20%CE%94%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%99%CE%9F%20%CE%A7%CE%A1%CE%95%CE%9F%CE%A3%20%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%20%CE%A4%CE%9F%20%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%9C%CE%9D%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%9F%CE%A5%20\(2014\).pdf](file:///C:/Users/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%BD%CE%B1/Downloads/%CE%A4%CE%9F%20%CE%94%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%99%CE%9F%20%CE%A7%CE%A1%CE%95%CE%9F%CE%A3%20%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%20%CE%A4%CE%9F%20%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%9C%CE%9D%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%9F%CE%A5%20(2014).pdf)

- **Δημόσιο χρέος:**

« Ως Δημόσιο Χρέος χαρακτηρίζεται το σύνολο των συσσωρευμένων ελλειμμάτων των παρελθόντων .¹³ Το δημόσιο χρέος αυξάνεται από έτος σε έτος κατά το ποσό που ο ετήσιος προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα ή αντιθέτως μειώνεται κατά το ποσό που παρουσιάζει πλεόνασμα.»

- **Δημόσιο έλλειμμα:**

Ως δημόσιο έλλειμμα ορίζεται το ποσό κατά το οποίο τα έξοδα κυβέρνησης υπερβαίνουν τα έσοδα κατά τη διάρκεια ενός έτους.¹⁴ Υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε έλλειμμα κεντρικής κυβέρνησης και έλλειμμα γενικής κυβέρνησης , ανάλογα ποιο ακριβώς τομείς του δημοσίου περιλαμβάνονται. «Το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα είναι όροι που προκαλούν πολιτική ένταση και απασχολούν σε μεγάλο βαθμό τους οικονομικούς κύκλους, τόσο του δημοσίου, όσο και του ιδιωτικού τομέα. Είναι δύο οικονομικά μεγέθη που εκφράζονται συνήθως ως ποσοστό επί του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) και αποτελούν βασικό δείκτη για να παρουσιάσουμε την οικονομική πορεία μιας χώρας.»

- **Διανομή του Εισοδήματος :**

Ένα από τα βασικά οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε κοινωνία, ανεξάρτητα από τον τρόπο που είναι οργανωμένη ή από το επίπεδο της αναπτύξεως της, είναι η διανομή του εισοδήματος, δηλαδή πως θα διανεμηθεί το προϊόν που παράγεται. Το εισόδημα ενός ατόμου, είναι το σύνολο των αμοιβών που απολαμβάνουν σε κάθε χρονική στιγμή οι παραγωγικοί συντελεστές που κατέχει το άτομο. Η έννοια του εισοδήματος δεν πρέπει να συνδέεται με την έννοια του πλούτου, αν και υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα τους. Ο πλούτος ενός ατόμου είναι το σύνολο των οικονομικών αγαθών, δηλαδή κεφαλαίου και γης, που κατέχει το άτομο και που μετριέται με τη χρηματική τους αξία. Όσο μεγαλύτερος ο πλούτος τόσο μεγαλύτερο το εισόδημα και το αντίθετο. Με άλλα λόγια ο πλούτος δεν είναι τίποτε άλλο από συσσωρευμένο εισόδημα.

- **Το Εμπορικό Ισοζύγιο :**

Στο Εμπορικό Ισοζύγιο καταγράφονται οι χρηματικές ροές που αφορούν σε συναλλαγές σε αγαθά (πληρωμές / Εισαγωγές και Εισπράξεις / Εξαγωγές) των οποίων η κυριότητα αλλάζει μεταξύ ενός κατοίκου κα μη κατοίκου.¹⁵

---

¹³ Gregory Mankiw ,»Μακροοικονομική Θεωρία» Τόμος Α, 4^η Έκδοση , 2002

¹⁴ Βικιπαίδεια, Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια : (2014) « Δημόσιο Έλλειμμα»,

Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

http://el.Wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF_%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CE%BC%CE%B1 .

¹⁵ Τράπεζα της Ελλάδος : (2008) ,Το Εμπορικό Ισοζύγιο, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/commercial.aspx> .

1.4 Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις

«Οι οικονομικές κρίσεις της καπιταλιστικής οικονομίας αποτελούν μια άμεσα αντιληπτή πραγματικότητα με συγκεκριμένα –τυπικά χαρακτηριστικά. Αυτός είναι και ο λόγος όπου οι Μαρξ και Ένγκελς είχαν εκδηλώσει το ενδιαφέρον τους αρκετές φορές στις κρίσεις, πολλά χρόνια πριν την ολοκληρωμένη διατύπωση από τον Μαρξ του θεωρητικού συστήματος της Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας¹⁶.»

Η νέα διεθνής οικονομική κρίση του καπιταλισμού που πλήττει τις «περιφερειακές» οικονομίες της ευρωζώνης και την οποία ο ελληνικός λαός βιώνει με τραγικό τρόπο, φέρνει και πάλι στο προσκήνιο συζητήσεις σχετικά με τα αίτια, τις συνέπειες και φυσικά τις πολιτικές εξόδου από την κρίση. Ο Μαρξ ήταν ο πρώτος στοχαστής που κάνοντας ανάλυση σε βάθος τους νόμους κίνησης και τις αντιφάσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, προσδιορίζει με ακρίβεια τα κύρια αίτια, τις συνέπειες και την ευκαιρία οριστικής υπέρβασης των κρίσεων. Ο Μαρξ ονομάζει τις οικονομικές κρίσεις, κρίσεις υπερπαραγωγής διευκρινίζοντας παράλληλα: «Υπερπαραγωγή κεφαλαίου, και όχι ξεχωριστών εμπορευμάτων -αν και η υπερπαραγωγή κεφαλαίου περιλαμβάνει πάντα την υπερπαραγωγή εμπορευμάτων- δεν σημαίνει λοιπόν τίποτε άλλο από υπέρ-συσσώρευση κεφαλαίου»¹⁷. Η σπουδαιότητα της ανάλυσης του Μαρξ, από μεθοδολογική και θεωρητική άποψη, παραμένει πάντα επίκαιρη και αποτελεί σημείο αναφοράς, ιδιαίτερα όταν αναφερόμαστε στις σύγχρονες οικονομικές κρίσεις.

- **Οι αιτίες των οικονομικών κρίσεων σύμφωνα με τον Μαρξ**

Όπως επισήμανε ο Μαρξ, η βαθύτερη αίτια των κρίσεων στον καπιταλισμό, έγκειται στον τύπο των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων και πιο συγκεκριμένα στην **αντίθεση μεταξύ στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής και στην ατομική ιδιοποίηση των αποτελεσμάτων της**¹⁸.

Πιο συγκεκριμένα, με την εξέλιξη του καταμερισμού της εργασίας στα πλαίσια των καπιταλιστικών επιχειρήσεων, οποιασδήποτε ατομική εργασία γίνεται ένας κρίκος στο σύνολο της κοινωνικής εργασίας και η ξεχωριστή παραγωγή γίνεται ένα τμήμα της συνολικής παραγωγής.

---

¹⁶ Μηλιός, Γ. (1992), «Η Ιστορική Μαρξιστική συζήτηση για τις οικονομικές κρίσεις (1900-1935)», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=393&Itemid=29

¹⁷ Μηλιός, Γ. (1992), «Η Ιστορική Μαρξιστική συζήτηση για τις οικονομικές κρίσεις (1900-1935)», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=393&Itemid=29

¹⁸ Τόλιος, Γ. (2012), «Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις», Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο :

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8826:kriseis-tolios&catid=54:anpolitiki&Itemid=284

Όμως , παρά τον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής , λόγω της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής, τα αποτελέσματα της τα ιδιοποιούνται οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής , οι καπιταλιστές, ενώ οι εργάτες παίρνουν μόνο τα αναγκαία μέσα ύπαρξης με τη μορφή μισθού. Κύριος στόχος των καπιταλιστικών είναι η παραγωγή και ιδιοποίηση υπεραξίας και σε συνέχεια κέρδους , που έχει ως πηγή την απλήρωτη εργασία των μισθωτών εργατών. Από την κύρια αντίθεση του καπιταλισμού, προκύπτουν μια σειρά παράγωγες αντιθέσεις , οι οποίες οδηγούν την καπιταλιστική οικονομία σε **κρίσεις υπερπαραγωγής**. Ειδικότερα, μία από τις πιο κύριες μορφές εκδήλωσης της βασικής αντίθεσης είναι η **αντίθεση μεταξύ «παραγωγής και κατανάλωσης»**¹⁹. Ο στόχος είναι η επίτευξη του μέγιστου κέρδους αλλά σαν αποτέλεσμα είναι η απεριόριστη αύξηση της παραγωγής .

Όπως τονίζει Μαρξ «όσο πιο πολύ αναπτύσσεται η παραγωγική δύναμη , τόσο πιο πολύ η δύναμη αυτή έρχεται σε αντίθεση με τα στενά πλαίσια που καθορίζουν οι σχέσεις κατανάλωσης». Κάποια άλλη μορφή εκδήλωσης της κύριας αιτίας των κρίσεων , είναι η αντίθεση ανάμεσα του «σκοπού και μέσου» της καπιταλιστικής παραγωγής. Η επιζήτηση όλο και μέγιστου κέρδους οδηγεί τους καπιταλιστές σε τεχνολογικές και οργανωτικές καινοτομίες και στη συγκέντρωση της παραγωγής σε μεγαλύτερες μονάδες για τη δημιουργία «οικονομιών κλίμακας» και απόκτησης μονοπωλιακού πλεονεκτήματος.

Τέλος, «μια άλλη μορφή εκδήλωσης της βασικής αιτίας των κρίσεων , είναι σε κοινωνικό επίπεδο η **αντίθεση μεταξύ εργατικής και αστικής τάξης**»²⁰. Η αντίθεση αυτή εκδηλώνεται στο γεγονός ότι σε συνθήκες κρίσεις επιδεινώνεται η θέση της εργατικής τάξης όπου εξαθλιώνεται «σχετικά» και «απόλυτα». **Αυξάνει κατακόρυφα την ανεργία**, ενώ μένουν στάσιμα απαραίτητα μέσα παραγωγής. Μεγάλος αριθμός εμπορευμάτων μένουν απούλητα και καταστρέφονται , ενώ από την άλλη πλευρά η μεγάλη μάζα των μισθωτών και τα λαϊκά στρώματα ζουν σε συνθήκες φτώχειας και ανέχειας.

---

¹⁹ Τόλιος, Γ. (2012), «Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις», Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο : http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8826:kriseis-tolios&catid=54:anpolitiki&Itemid=284

²⁰ Τόλιος, Γ. (2012) , «Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις» , Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο : http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8826:kriseis-tolios&catid=54:anpolitiki&Itemid=284

- **Η «εξυγιαντική» επίδραση των κρίσεων**

Μια σημαντική πτυχή της θεωρίας του Μαρξ για τις κρίσεις σχετίζεται με τον «εξυγιαντικό ρόλο» των οικονομικών κρίσεων στη δραστηριοποίηση του καπιταλιστικού συστήματος, για όσο αυτό συνεχίζει να υπάρχει. Υπάρχουν δύο στοιχειώδη τρόποι με τους οποίους οι καπιταλιστές που επιβιώνουν επωφελούνται από το τεράστιο πλήγμα κεφαλαίων στη διάρκεια της κρίσης. Αρχικά το κλείσιμο των επιχειρήσεων, οδηγώντας ένα τεράστιο κομμάτι της εργατικής τάξης στην ανεργία, δυναμώνει τον ανταγωνισμό των εργατών για δουλειά επιτρέποντας στο κεφάλαιο να μειώσει τους μισούς. Κατά δεύτερο λόγο, η κρίση απαξιώνει τα περιουσιακά στοιχεία των επιχειρήσεων .

Τελικά , η καπιταλιστική οικονομία οδηγείτε με αυτό τον τρόπο σε ένα νέο σημείο εκκίνησης. Όπως αναφέρει ο Μαρξ , « Η στασιμότητα της παραγωγής θα έχει έτσι προετοιμάσει μια επακόλουθη επέκταση παραγωγής . Και έτσι ο κύκλος αρχίζει εκ νέου την πορεία του» , τίθεται η βάση για μια καινούρια επέκταση , αλλά πάντοτε με ένα πολύ μεγάλο ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνικό κόστος, από τις ζημιές που έχει εν τω μεταξύ επιφέρει η κρίση²¹.

---

²¹ Τόλιος, Γ. (2012) ,»Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις» , Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο : http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8826:kriseis-tolios&catid=54:anpolitiki&Itemid=284

1.5 Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε)

➤ Το σχέδιο Werner και η ONE

Αρχικά υποστηρίχθηκε μια συντονισμένη αναπτυξιακή πολιτική, ώστε η Κοινότητα να επωφεληθεί πλήρως από το νέο περιθώριο ελιγμών που θα δημιουργούσε η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, περιθώριο που θα ήταν αποτέλεσμα της μείωσης του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα. Την θέση του συντονισμού πήρε η οικονομική και νομισματική ένωση (ONE) ως λογικό επακόλουθο της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς. Έτσι η ONE θεωρήθηκε το επόμενο στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης μετά το πρόγραμμα του 1992, πράγμα που επιβεβαιώθηκε πανηγυρικά με την αναθεώρηση των Συνθηκών που έγινε στο Μάαστριχτ, τον Δεκέμβριο του 1991. Οι προκαταρκτικές συζητήσεις που άρχισαν το 1988, και οι οποίες οδήγησαν στη σύγκληση της διακυβερνητικής συνδιάσκεψης τον Δεκέμβριο του 1990, είναι μία ακόμη ένδειξη των τεράστιων αλλαγών που σημειώθηκαν στην Δυτική Ευρώπη μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Η ONE έχει ήδη την μακρόχρονη και πολυτάραχη ιστορία της, που μπορεί να μας διδάξει ορισμένα μαθήματα για τις μελλοντικές προοπτικές της.²²

➤ Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου: ένα νέο ξεκίνημα

Το 1944, ενώ στην Ευρώπη συνεχίζεται ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος, διεξήχθη στο Bretton Woods των Ηνωμένων Πολιτειών σύσκεψη για την αναδιοργάνωση των χρηματοοικονομικών και νομισματικών σχέσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Στη σύσκεψη αυτή πήραν μέρος πάνω από 40 χώρες, οι οποίες στις 22 Ιουλίου του 1944 υπέγραψαν τις συμφωνίες του Bretton Woods, οι οποίες περιλαμβάνουν διακανονισμούς για την διακυβέρνηση της παγκόσμιας οικονομίας: προεικάζουν δε τη σύσταση της «Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης» η οποία είναι μέρος της «Παγκόσμιας Τράπεζας» και του «Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου». Εξάλλου με τις συμφωνίες του Bretton Woods θεσπίζεται το νομισματικό σύστημα του κανόνα του χρυσού. Το σύστημα αυτό προβλέπει σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, βασιζόμενες στο χρυσό, ο οποίος καθίσταται το αγαθό αναφοράς.²³

²² Συλλογικό Έργο: «Η ανατομία της κρίσης», Θάνος Βαρέμης, Στάθης Καλύβας, Θεόδωρος Κουλουμπής, Γιώργος Παγουλάτος, Λουκάς Τσούκαλης, Χαρίδημος Τσούκας -1^η Έκδοση, Αθήνα 2011

²³ EUROPA, (2011), *Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ONE*,

Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/125007_el.htm.

➤ **Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα σύνολο ευρωπαϊκών χωρών, όπου αυτές οι χώρες έχουν δεσμευτεί να συνεργάζονται για την ευημερία και την ειρήνη. Τα κράτη μέλη της έχουν θεσπιστεί κοινά θεσμικά όργανα στα οποία εκχωρούν ορισμένες εξουσίες τους, έτσι ώστε να υπάρχει η ευκαιρία να λαμβάνονται δημοκρατικές αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο για συγκεκριμένα θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Στο ξεκίνημα της πορείας της Ε.Ε, ο κύριος λόγος της συνεργασίας των κρατών μελών αφορούσε το εμπόριο και τα οικονομικά θέματα. Σήμερα όμως η Ε.Ε. δίνει βάση σε πολλά άλλα θέματα που ασκούν επιρροή, σε μεγάλο ποσοστό την καθημερινή μας ζωή.

«Κράτη μέλη Ε.Ε» (έτος προσχώρησης)

1. Αυστρία (1995)
2. Βέλγιο (1952)
3. Βουλγαρία (2007)
4. Γαλλία (1952)
5. Γερμανία (1952)
6. Δανία (1973)
7. Ελλάδα (1981)
8. Εσθονία (2004)
9. Ηνωμένο Βασίλειο (1973)
10. Ιρλανδία (1973)
11. Ισπανία (1986)
12. Ιταλία (1952)
13. Κάτω χώρες (1952)
14. Κροατία (2013)
15. Κύπρος (2004)
16. Λεττονία (2004)
17. Λιθουανία (2004)
18. Λουξεμβούργο (1952)
19. Μάλτα (2004)

20. Ουγγαρία (2004)
21. Πολωνία (2004)
22. Πορτογαλία (1986)
23. Ρουμανία (2007)
24. Σλοβακία (2004)
25. Σλοβενία (2004)
26. Σουηδία (1995)
27. Τσεχική Δημοκρατία (2004)
28. Φιλανδία (1995)²⁴

Πιο συγκεκριμένα ,η Ελλάδα το 1978 έκανε το τεράστιο και αποφασιστικό βήμα να ενταχθεί στην Ε.Ε. Στις 28 Μαΐου 1979 υπογράφηκε η Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην οποία και ενταχθήκαμε από την 1^η Ιανουαρίου 1981 ως το δέκατο μέλος. Ας τονίσουμε ότι, η Ελλάδα είναι ένα από τα 12 κράτη μέλη που υπέγραψαν τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη συνέχεια , **με την Συνθήκη του Μάαστριχτ αποφασίστηκε η χρήση κοινού νομίσματος και η δημιουργία ενιαίας αγοράς.** Η Ελλάδα υιοθέτησε το κοινό νόμισμα το 2001.

Τι σημαίνει για την Ευρώπη ένα σταθερό νόμισμα ?

- Απαλοιφή κόστους για την μετατροπή νομισμάτων
- Σταθερότητα στις τιμές και χαμηλός πληθωρισμός
- Σύγκριση τιμών & αύξηση στις διασυνοριακές αγορές (π.χ. διαδικτύου)
- Άνοδος ανταγωνισμού
- Διατήρηση τιμών καταναλωτή σε πολύ χαμηλά επίπεδα
- Αύξηση του εμπορίου

Αξίζει να σημειώσουμε ότι πριν η Ελλάδα υιοθετήσει το ευρώ, η Επιτροπή και η Ε.Κ.Τ συνέταξαν έκθεση για τη Σουηδία και την Ελλάδα, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα πληρούσε τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος. **Η Ελλάδα κατόρθωσε να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόνο μέσω «παραποίησης όλων των στοιχείων».** Η χώρα, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, δεν πληρούσε τα κατάλληλα κριτήρια για να ενταχθεί στην ευρωζώνη.

---

²⁴ europa.eu,» Ευρωπαϊκή Ένωση», Χώρες, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο : http://europa.eu/about-eu/countries/index_el.htm

Υπήρχε και υπάρχει μεγάλη έλλειψη πολιτικής και θεσμικής σύγκλισης με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της .Ε.Ε.

«Πλήρωση κριτηρίων σύγκλισης ONE»

Δημοσιονομική κατάσταση		Πληθωρισμός 2,7%	Επιτόκια 7,8%	Έλλειμμα 3% ΑΕΠ	Χρέος 60% ΑΕΠ
PIGS	Πορτογαλία	1,8	6,2	2,5	62,0
	Ιρλανδία	1,2	6,2	-0,9	66,3
	Ελλάδα	5,2	9,8	4,0	108,7
	Ισπανία	1,8	6,3	2,6	68,8
	Ιταλία	1,8	6,7	2,7	121,6
	Βέλγιο	1,4	5,7	2,1	122,2

Το ρίσκο για την Ελλάδα

- Σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον ήταν πολύ δύσκολο να ανταποκριθούμε αναλόγως
- Αδυναμία πραγματοποίησης διαρθρωτικών αλλαγών και δημοσιονομικής εξυγίανσης
- Αθέτηση του νομισματικού εργαλείου για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων
- Οικονομία που στηρίζεται κατά 80% σε εισαγωγές και 20% σε εγχώρια παραγωγή

1.5.1 Δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης

Η ONE ήταν τμήμα της νέας δέσμης συμφωνιών που υιοθετήθηκε στη συνάντηση κορυφής της Χάγης το 1969. Δεν άργησαν όμως να προκύψουν οι σημαντικές διαφορές ως προς τις προτεραιότητες και τη στρατηγική που έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη του τελικού στόχου.

Οι διαφορές και οι εφεδρικές προτάσεις που διατυπώθηκαν τότε από τον γερμανό υπουργό Οικονομικών κ.Schiller , είχαν πρωταρχικό ρόλο στις συζητήσεις της ομάδας εργασίας υψηλού επιπέδου στην οποία είχε σαν εντολή την οργάνωση έκθεσης για την εγκαθίδρυση της ONE.

Πρόεδρος της ομάδας εργασίας ήταν ο πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου κ. Werner. Η τελική έκθεση της ομάδας Werner υποβλήθηκε τον Οκτώβριο του 1970.

Η δημιουργία της ΟΝΕ διεκδικούσε τη μεταβίβαση αρκετών αρμοδιοτήτων λήψης αποφάσεων από το εθνικό στο κοινοτικό επίπεδο. Όσον αφορά τη περίπτωση της δημοσιονομικής πολιτικής, η ομάδα Werner υποστήριξε την ανάγκη συμφωνίας σχετικά με τα περιθώρια εντός των οποίων όφειλαν να κινούνται τα βασικά εθνικά δημοσιονομικά μεγέθη, καθώς και με την μέθοδο χρηματοδότησης των ελλειμμάτων ή αξιοποίησης των πλεονασμάτων.

Ο συμβιβασμός αυτός εκφράζεται στη στρατηγική των παράλληλων βημάτων μεταξύ συντονισμού της οικονομικής πολιτικής και νομισματικής ολοκλήρωσης, ενώ η ομάδα Werner συγκέντρωσε την προσοχή της κυρίως στα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν που θα οδηγούσαν στην σωστή δημιουργία της ΟΝΕ. Το «φίδι μέσα στο τούνελ», που δημιουργήθηκε τον Μάρτιο του 1972 ήταν μια νέα προσπάθεια περιορισμού των ενδοκοινοτικών περιθωρίων διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών στο 2,25% αντί του 4,5% που καθόριζε η Σμισθόνια συμφωνία «Δεκέμβριος 1971».²⁵

Πλεονεκτήματα Ο.Ν.Ε

1) Η υιοθέτηση κοινού νομίσματος συνεπάγεται την άσκηση κοινής νομισματικής πολιτικής 2) Πολύ σημαντική διευκόλυνση εμπορίου μεταξύ των κρατών –μελών 3) Διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών χωρίς προβλήματα 4) Πτώση της μεταβλητότητας της συναλλαγματικής ισοτιμίας 5) Εξυπηρέτηση εισαγωγών-εξαγωγών 6) Σταθερότητα τιμών

Μειονεκτήματα Ο.Ν.Ε

1) Διαφοροποίηση των εμπλεκόμενων οικονομιών. 2) Αδυναμία επιλογής των επιπέδων πληθωρισμού 3) Περιορισμός στη δυνατότητα μεταβολής των επιτοκίων 4) Εγκατάλειψη του εθνικού νομίσματος από τις χώρες 5) Το κοινό νόμισμα θέτει αδύνατη την υποτίμηση, αφήνοντας έτσι, χώρο για μια υποτυπώδη μορφή τους, την «εσωτερική υποτίμηση». 6) Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις και οι τραπεζικοί πανικοί μεταδίδονται πιο εύκολα στην περίπτωση της κοινής αγοράς.

---

²⁵ Λουκάς Τσοούκαλης, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα : Η πρόκληση της εφαρμογής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1993

1.5.2 Κριτήρια ένταξης και δημοσιονομικής πειθαρχίας

Η ONE πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια. Το αρχικό στάδιο ξεκίνησε ήδη την 1^η Ιουλίου 1990 με την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων. Εκείνη την χρονική περίοδο του αρχικού αυτού σταδίου, εντάθηκε η οικονομική και νομισματική συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ των κρατών μελών, ενισχύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα και ο ρόλος του ECU*(Ευρωπαϊκή Νομισματική μονάδα) και διερευνήθηκε το έργο της Επιτροπής των Διοικητικών των εθνικών κεντρικών τραπεζών, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας και της Νομισματικής Επιτροπής.

Το επόμενο ξεκίνησε την 1^η Ιουλίου 1994 με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ENI) που πήρε την θέση της Επιτροπής των Διοικητικών και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας. Την ίδια στιγμή τα κράτη μέλη υποχρεώθηκαν να ολοκληρώσουν τα οικονομικά προγράμματα σύγκλισης των οικονομιών τους.

Η σύγκλιση αυτή είχε ως στόχους :

- Σταθερότητα των τιμών
- Μείωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα
- Στη μείωση των διαφορών επιτοκίων μεταξύ των χωρών
- Στη μη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα με την έκδοση νέου χρήματος
- Στη μη χρηματοδότηση από την Κεντρική Τράπεζα των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών

Για την είσοδο χώρας μέλους στην ONE, καθορίστηκαν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ οικονομικά κριτήρια, που ονομάζονται κριτήρια συγκλίσεως , όπου σχετίζονται άμεσα με την σταθερότητα τιμών, όπως και στην έλλειψη υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, στην πορεία του συναλλάγματος αλλά και στα μακροπρόθεσμα επιτόκια.

«Τα κράτη μέλη για να εκτελέσουν σωστά και το τρίτο και τελευταίο στάδιο της ONE όφειλαν να διαμορφώσουν κατάλληλα ,όχι μόνο την νομισματική τους πολιτική , αλλά και ένα μέρος της δημοσιονομικής πολιτικής τους. Είναι φυσικά δεδομένο ότι τα δημοσιονομικά μεγέθη (έσοδα- έξοδα του κράτους) είναι άμεσα συνυφασμένα με τη νομισματική σταθερότητα όπου αυτό συνεπάγεται , με την σωστή λειτουργία της ιδρυσόμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.»²⁶

---

²⁶ Λουκάς Τσούκαλης, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα : Η πρόκληση της εφαρμογής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1993

1.6 Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Την 1η Ιανουαρίου του 1999 ξεκίνησε η 3η φάση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε) , μέσα στο πλαίσιο της οποίας εντάχθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Σ.Σ.Α). Βασικός στόχος του Συμφώνου είναι να κατοχυρώσει την συνεχή προσπάθεια των κρατών , μελών για δημοσιονομική πειθαρχία . Το συμμετέχον κράτος –μέλος που δεν λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα ώστε να τερματισθεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος θα επιδέχεται κυρώσεις εκ μέρους του συμβουλίου .Τα κράτη –μέλη δεσμεύονται να τηρήσουν το μεσοπρόθεσμο στόχο για μία σχεδόν ισοσκελισμένη ή πλεονασματική δημοσιονομική κατάσταση .Παράλληλα δεσμεύονται να αναλάβουν την κατά την κρίση τους αναγκαία διαρθρωτική δημοσιονομική δράση ώστε να επιτύχουν τους στόχους των εθνικών προγραμμάτων σταθερότητας ή σύγκλισης , να αρχίσουν τις αναγκαίες διαρθρωτικές δημοσιονομικές αναπροσαρμογές χωρίς καθυστέρηση αμέσως μόλις λάβουν πληροφορίες ότι υπάρχει κίνδυνος υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης έχει δύο σκέλη :

- Το προληπτικό σκέλος
- Το διορθωτικό σκέλος

Το **προληπτικό σκέλος** του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης έχει ως στόχο την διασφάλιση υγιών δημόσιων οικονομικών μέσω της πολυμερούς εποπτείας που βασίζεται στο άρθρο 121 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Το σκέλος αυτό απαιτεί από τα κράτη –μέλη, κάθε χρόνο , υποβολή Προγράμματος Σταθερότητας (οι χώρες της Ευρωζώνης) ή Σύγκλισης (τα άλλα κράτη μέλη), μαζί με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων. Μέσω του προγράμματος αυτού καθορίζονται οι τρόποι με τους οποίους κάθε κράτος –μέλος σκοπεύει να επιτύχει και να διατηρήσει υγιή δημόσια οικονομικά μεσοπρόθεσμα. Στη συνέχεια διατυπώνονται συστάσεις πολιτικής , από την Επιτροπή , ή σε περίπτωση που κρίνεται αναγκαίο το κράτος –μέλος να υποβάλει πρόταση στο Συμβούλιο για την έκδοση έγκυρης προειδοποίησης που στόχο έχει την αποφυγή υπερβολικού ελλείμματος.

Το **διορθωτικό σκέλος** διέπει την διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (Δ.Υ.Ε.). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί και Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφασίζει αν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα . Η Επιτροπή συντάσσει έκθεση και οφείλει να συνεκτιμήσει όλους τους παράγοντες τους σχετικούς με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος.

Κάποιοι από τους σχετικούς παράγοντες είναι οι εξής :

- Η εξέλιξη της μεσοπρόθεσμης δημοσιονομικής κατάστασης
- Οι συγκυριακές συνθήκες
- Η εξέλιξη της μεσοπρόθεσμης οικονομικής κατάστασης
- Η εφαρμογή πολιτικών με στόχο την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας
- Η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων του συνταξιοδοτικού συστήματος

27

Σύμφωνα με την διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος , το Συμβούλιο θα εκδώσει συστάσεις για το πώς θα πρέπει αν αντιμετωπισθεί το πρόβλημα , αν δηλαδή το δημοσιονομικό έλλειμμα ενός κράτους –μέλους υπερβαίνει το προβλεπόμενο από την συνθήκη όριο του 3%. Τυχόν μην συμμόρφωση με αυτές τις συστάσεις πιθανόν να οδηγήσει σε επιβολή κυρώσεων σε κράτη- μέλη της ευρωζώνης.

• ²⁷ Samuelson Paul A. , Nordhaus William D. , (2000),«Οικονομική», 16^η έκδοση , Α τόμος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 Όταν η παγκόσμια κρίση συναντάει την ελληνική

Η οικονομική κρίση έχει αποκτήσει πλέον παγκόσμιο χαρακτήρα και κουβαλάει μαζί της το τέλος μιας εποχής με όρους οικονομικούς, πολιτικούς και ιδεολογικούς. Οι έντονοι ρυθμοί ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας είναι πλέον παρελθόν όπως φυσικά και η σταδιακή απελευθέρωση των αγορών. «Οι τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα καλούνται τώρα να πληρώσουν τα σπασμένα ύστερα από ένα “ξέφρενο γλέντι” που κράτησε αρκετά χρόνια»²⁸. Είναι ευρέως γνωστό ότι υπάρχει ένα ποσοστό τάξεως του 10% ως «έχοντες» και ένα 90% «μη έχοντες» και ως ισχύουσα πραγματικότητα οι «έχοντες» είναι εκείνοι που μπορούν να καθορίζουν μέσα από το νομικό πλαίσιο, την ιδιοκτησία τους την εξουσία καθώς και τη κυβέρνηση, από τη στιγμή που κατέχουν τα μέσα παραγωγής (εργοστάσια, επιχειρήσεις κτλ.) Το άδικο βέβαια είναι ότι καλείτε να πληρώσει το υπόλοιπο 90%. Όσο αυτή η λογική γίνεται αποδεκτή τα προβλήματα που ανακύπτουν θα λύνονται σε αυτό το πλαίσιο, εν μέρη μπορεί να φαίνεται ότι έτσι είναι από την άλλη πρέπει να κατανοήσουμε τον τρόπο που λειτουργεί η οικονομία. Κανένας δεν μπορεί να προβλέψει με αρκετή σιγουριά πως θα εξελιχθεί και ούτε πόσο θα διαρκέσει η κρίση και τι επιπτώσεις συνεπάγονται.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση εισάγεται και στην χώρα μας και έρχεται αντιμέτωπη όμως με μια άλλη κρίση εγχώριας κατασκευής που προϋπήρχε. Το ζήτημα είναι ότι η συνάντηση αυτή είναι πιθανόν να προκαλέσει επικίνδυνα αποτελέσματα. Η χώρα μας βιώνει εδώ και αρκετά χρόνια μια σημαντική απαξίωση του πολιτικού της συστήματος και των θεσμών, η οποία τα τελευταία χρόνια επιταχύνεται. Μία άλλη κρίση, εγχώρια, που προϋπήρχε, περίμενε τον ξένο καταλύτη για να βγει στην επιφάνεια.

«Μια καταχρεωμένη χώρα σημαίνει σε απλά ελληνικά ότι η πολιτική ηγεσία, καθώς και η κοινωνία γενικότερα, αδυνατούν να προσαρμόσουν τα καταναλωτικά πρότυπα στις παραγωγικές ικανότητες της χώρας. Και δανείζονται συνεχώς, φορτώνοντας τα βάρη στις επόμενες γενιές»²⁹. Αντιμετωπίζουμε μια βαθιά κρίση στην χώρα μας για χρόνια, μια κρίση οικονομική, πολιτική και κοινωνική που θα γίνεται ακόμη πιο οδυνηρή λόγω της γενικευμένης ανομίας και της βίας που διογκούνται.

---

²⁸ Η Καθημερινή, «Όταν η παγκόσμια κρίση συναντάει την ελληνική»,(2009), Λουκάς Τσούκαλης, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://www.kathimerini.gr/352505/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/otan-h-pagkosmia-krish-synantaei-thn-ellhnikh>

²⁹ Η Καθημερινή, «Όταν η παγκόσμια κρίση συναντάει την ελληνική»,(2009), Λουκάς Τσούκαλης, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <http://www.kathimerini.gr/352505/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/otan-h-pagkosmia-krish-synantaei-thn-ellhnikh>

«Πολλοί εστιάζουν στο δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας και μένουν εκεί. Το κράτος ξοδεύει πολλά περισσότερα από όσα εισπράττει σε μόνιμη βάση. Αυτό προφανώς εξηγεί τη σταθερή αύξηση του συσσωρευμένου δημοσίου χρέους τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, με μια μεγάλη δημοσιονομική κρίση να αναλογεί σε κάθε δεκαετία.»³⁰ Το δημοσιονομικό έλλειμμα όμως συνεπάγεται και το έλλειμμα της ανταγωνιστικότητας που καθρεφτίζεται στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας. Είναι πλέον ολοφάνερο πως στην χώρα μας ,εισάγουμε αλλά δεν εξάγουμε , διότι έχουμε ολοένα και πιο λίγα πράγματα που οι ξένοι επιθυμούν να αγοράσουν από εμάς στις τιμές που τα προσφέρουμε. Μαζί με τα οικονομικά ελλείμματα , υπάρχει σήμερα στη χώρα και ένα μεγάλο έλλειμμα αισιοδοξίας ένας φόβος για το αύριο.

---

³⁰ Συλλογικό Έργο : «Η ανατομία της κρίσης», Θάνος Βαρέμης, Στάθης Καλύβας, Θεόδωρος Κουλουμπής, Γιώργος Παγουλάτος, Λουκάς Τσούκαλης, Χαρίδημος Τσούκας -1^η Έκδοση, Αθήνα , 2011 ,σελ 152

2.2 Η δημοσιονομική και η οικονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας

Η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών με την έννοια του υποσκελισμού του προϋπολογισμού και της διατήρησης του επιπέδου του χρέους υπό έλεγχο αποτελούν τα βασικά στοιχεία της Δημοσιονομικής Πολιτικής. Εκ πρώτης όψεως τα ελλείμματα ή και τα πλεονάσματα επηρεάζουν την συνολική ζήτηση. Παράλληλα είναι δυνατόν να επηρεαστούν και άλλες πτυχές της οικονομίας όπως η ρευστότητα και τα επιτόκια, και κατά επέκταση η οικονομική δραστηριότητα. Σε μία θεωρητική βάση θα ήταν δυνατόν να διαχειριστεί κανείς την Δημοσιονομική Πολιτική με τέτοιο τρόπο ώστε τα ελλείμματα προϋπολογισμού σε περίοδο οικονομικής ύφεσης να ακολουθούνται από πλεονάσματα προϋπολογισμού σε περιόδους γρήγορης ανάπτυξης, με την ανάλογη αύξηση και μείωση του δημόσιου χρέους.

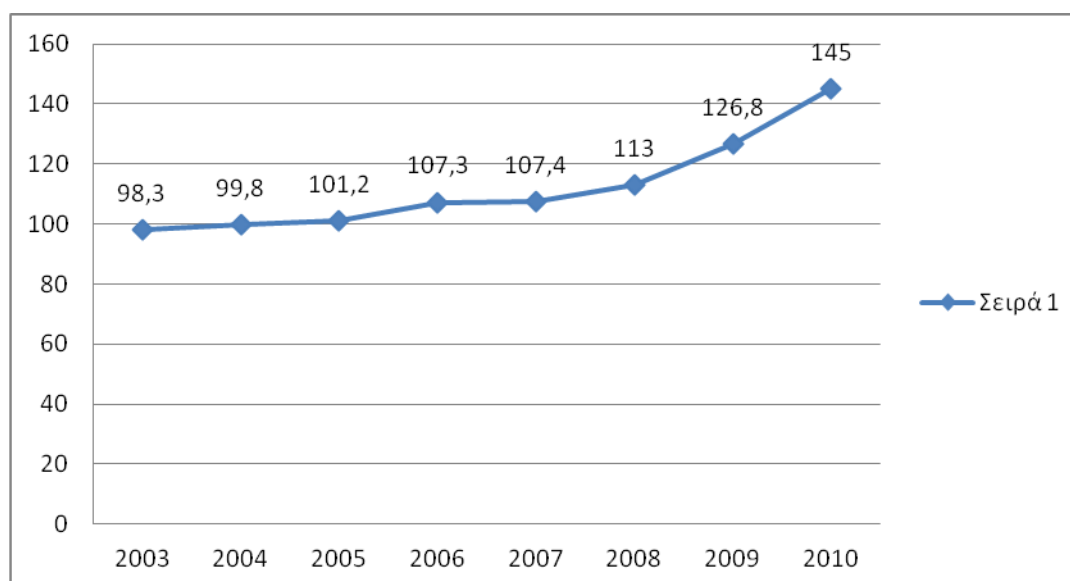
Στην πράξη όμως τα πράγματα διαφέρουν. Καταρχήν, η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία συνιστάται σε μεταβολή του ύψους των κρατικών δαπανών και της επιβαλλόμενης φορολογίας, παρουσιάζει διαφορετικό βαθμό αποτελεσματικότητας, που εξαρτάται από το σημείο που η οικονομία βρίσκεται σε ισορροπία.³¹

Όμως το δημόσιο χρέος είχε την τάση να αυξάνεται με τον καιρό ως ποσοστό του Α.Ε.Π., σε χώρες που ακολουθούσαν ενεργές ανακυκλικές πολιτικές. Μάλιστα υπάρχει μια συστηματική τάση προς την δημιουργία ελλειμμάτων στην λειτουργία της Δημοσιονομικής Πολιτικής. Για παράδειγμα μια κυβέρνηση που προσπαθεί να περικόψει τις δαπάνες της εν μέσω μιας περιόδου ανάπτυξης, θα φανεί «κακή» και δογματική. Αντίθετα όμως ένας επεκτατικός προϋπολογισμός πάντοτε είναι δημοφιλής.

---

³¹ Λιανός Θ. Π. & Θ. Ε. Μπένος, «Μακροοικονομική Ανάλυση και Δημοσιονομική Πολιτική», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα, 1996

Διάγραμμα 4 : Το Ελληνικό Δημόσιο Χρέος - (2003-2010)

ΠΗΓΗ: www.tradingeconomics.com / Euro stat

Πίνακας 1 : Δημοσιονομικό Έλλειμμα - Ελλάδα 2003-2010

ΕΛΛΕΙΜΜΑ	Δις ευρώ	& του ΑΕΠ
2003	-9,9	-5,8
2004	-13,7	-7,5
2005	-10,9	-5,6
2006	-12,6	-6
2007	-15,1	-6,8
2008	-23,1	-9,9
2009	-36	-15,6
2010	-23,9	-10,5

Πηγή : Euro stat

Η δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδος την ανέδειξε ως το πρώτο θύμα μιας **κρίσης δημοσίου χρέους**, ικανό να αποσταθεροποιήσει την ζώνη του ευρώ. Κατά την διάρκεια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδος αυξήθηκε και η οικονομία της εισήλθε σε μια παρατεταμένη ύφεση. Η αναχρηματοδότηση του χρέους, με συνθήκες της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης άρχισε να εμφανίζει προβλήματα καθώς τα περιθώρια των επιτοκίων σε σχέση με τα αντίστοιχα γερμανικά επιτόκια άρχισαν να διευρύνονται.

Η Ελληνική οικονομία υποφέρει από μια σειρά παραγόντων τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών. Όπως είναι φυσικό, κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση διαφορετικά. Διαφέρουν σχετικά με τον τρόπο, την έκταση και ένταση. Για αυτό τον λόγο κάθε χώρα ενεργεί στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών και των προβλημάτων της και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Βασικό χαρακτηριστικό της οικονομίας μας είναι η παρουσία διαρθρωτικών προβλημάτων αρκετό καιρό πριν την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την προσήλωση στην άσκηση πολιτικών, στη κατεύθυνση των αυτορυθμιζόμενων αγορών.

Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της Ελληνικής Οικονομίας γίνονται εμφανές μέσω της συνεχόμενης επιβράδυνσης του ρυθμού ανάπτυξης αλλά και μέσω των συνεχώς διογκωμένων Ελλειμμάτων του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, στο ύψος του Δημοσίου Χρέους, τα οποία έχουν ξεφύγει σε επίπεδα εκτός ελέγχου. Λόγω των παραπάνω προβλημάτων η οικονομία γίνεται ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης και περιορίζουν αρκετά τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας.

Όλα τα παραπάνω όμως θα τα αναλύσουμε παρακάτω με ποιο πολλές λεπτομέρειες ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τους λόγους που φτάσαμε ως εδώ και ποιες συνέπειες έχει αυτή η κατάσταση για την χώρα μας.

2.3 Πως ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα

Η αρχή της σημερινής Κρίσης στην Ελλάδα τοποθετείται επισήμως στα γεγονότα του φθινοπώρου του 2009 , όταν η τότε κυβέρνηση προκήρυξε πρόωρες εκλογές επικαλούμενη την ανάγκη λήψης μέτρων για να αντιμετωπιστεί μια διεθνής κρίση που «άρχισε να επηρεάζει την ελληνική οικονομία περισσότερο από ότι αρχικά αναμενόταν» . Όμως μια πιο προσεκτική παρατήρηση των διαθέσιμων στοιχείων και αναφορών , αποκαλύπτει γρήγορα ότι τα αίτια αυτής της κρίσης είχαν βαθιές ρίζες όπως:

Α) Η ένταξη της Ελλάδας στη ΟΝΕ και στην ΕΕ

- Ανεπάρκεια του ρυθμιστικού πλαισίου της Ο.Ν.Ε

Από την μία πλευρά , οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι η ένταξη στην Ευρωζώνη το 2002 συνέβαλε στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού λαού αλλά από την άλλη πλευρά, υπονόμεισε την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Η συμφέρουσα για τα νοικοκυριά ισοτιμία που τέθηκε σε ισχύ για την μετατροπή των δραχμών σε ευρώ, όπως φυσικά και η σημαντική μείωση των επιτοκίων δανεισμού ,είχαν σαν συνέπεια να αυξήσουν θεαματικά τη ζήτηση η οποία κατευθύνθηκε κυρίως σε εισαγόμενα αγαθά και άδηλες πληρωμές, με αποτέλεσμα το 2009 το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών να αγγίξει το 15% του ΑΕΠ που αποτέλεσε την χειρότερη επίδοση παγκοσμίως. Εξαιτίας της ανεπάρκειας του ρυθμιστικού πλαισίου της ΟΝΕ τα περισσότερα κράτη μέλη υπερέβησαν το όριο του δημοσιονομικού ελλείμματος.³²

- Δημοσιονομικοί περιορισμοί

Οι δημοσιονομικοί περιορισμοί δεν αποτελούν οικονομικές προϋποθέσεις από την στιγμή που μία χώρα εντάσσεται στην Ε.Ε, και έτσι συνιστούν ατελείς νομικές υποχρεώσεις , οι οποίες δεν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Λόγω των αντιρρήσεων , από τις χώρες Γαλλία και Γερμανία, οι προβλεπόμενες ποινές στην περίπτωση του υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος δεν επιβλήθηκαν ποτέ.

- Κοινό νόμισμα

Όταν ένα κράτος –μέλος εντάσσεται στην ζώνη του ευρώ αυτό συνεπάγεται την συμμόρφωση με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Τα κράτη –μέλη δεν μπορούν πλέον να ασκούν την δικιά τους νομισματική πολιτική.³³

³² Στεφάνου Κ. , «Ελλάδα –Ευρωπαϊκή Ένωση: Η ατελής συσσωμάτωση», Ελληνική Πανεπιστημιακή Ένωση Ευρωπαϊκών Σπουδών

³³ Καφίδας Λ.,(2008) , «Υπέρ και κατά του ευρώ», Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση

Μειονεκτήματα κοινού νομίσματος:

- ✚ Έλλειψη εθνικής νομισματικής πολιτικής (ισοτιμίες, προσφορά χρήματος)
- ✚ Με την τιμολόγηση των αγαθών και υπηρεσιών σε ευρώ η στρογγυλοποίηση στις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών γινόταν προς τα πάνω. Αυτό φυσικά προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια στους πολίτες για τον λόγο ότι δημιούργησε την εντύπωση αυξήσεων στις τιμές.
- ✚ αποκλιμάκωση του πληθωρισμού
- Ένταξη Ελλάδας με ψευδή στοιχεία

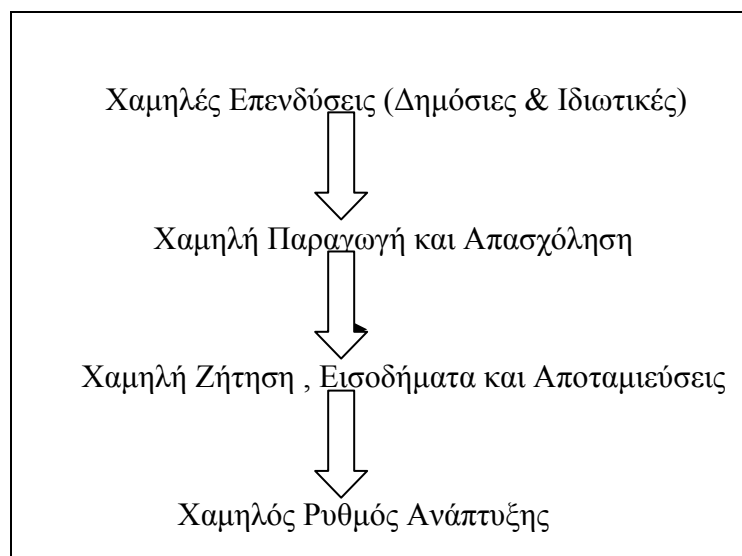
Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, εάν ένα κράτος μέλος δεν εκπληρώνει τους όρους ενός από τα κριτήρια η Επιτροπή εντάσσει έκθεση. Φυσικά, η έκθεση της Επιτροπής, λαμβάνει υπόψη το κατά πόσο το δημόσιο έλλειμμα υπερβαίνει τις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων, καθώς και όλους τους άλλους σχετικούς παράγοντες. Η Επιτροπή μπορεί επίσης να εντάσσει έκθεση, εάν θεωρεί ότι υπάρχει σε ένα κράτος μέλος κίνδυνος υπερβολικού ελλείμματος. Παρόλα αυτά έγινε επίσπευση ένταξης για πολιτικούς λόγους με ψευδή στοιχεία όπου σαν αποτέλεσμα ήταν η οικονομική διαταραχή, τους λόγους αυτής της κατάστασης τα έχουμε αναφέρει στο 1^ο κεφάλαιο.

B) Τα προϋπάρχοντα οικονομικά-πολιτικά-κοινωνικά προβλήματα

- Κακή διαχείριση των οικονομικών

Η κακή διαχείριση των οικονομικών όπως και η κακή διοίκηση δημιούργησε τον υπέρμετρο εξωτερικό δανεισμό και τα τεράστια ελλείμματα με κύρια συνέπεια τον φαύλο κύκλο υπό-ανάπτυξης.

Κύκλος υπό-ανάπτυξης

- Πολιτική και κοινωνική διαφθορά

Στη χώρα μας τα ποσοστά διαφθοράς και πολιτικής δωροδοκίας συνεχώς αυξάνονται .Η Ελλάδα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς αποτέλεσμα να μειώνει το κύρος της σε διεθνές επίπεδο. Η διαφθορά θέτει ένα σοβαρό πλήγμα ανάπτυξης της χώρας.

- Δημόσιος τομέας

Όλοι μας κατανοούμε ότι η οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα είναι αποτέλεσμα κυρίως της συμπεριφοράς του πολιτικού συστήματος με τον υπέρμετρο δανεισμό και τη διόγκωση του δημοσίου τομέα. Η μείωση του διογκωμένου δημοσίου τομέα θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις βιώσιμης ανάπτυξης της χώρας μας.

- Ανικανότητα αντιμετώπισης ανταγωνισμού

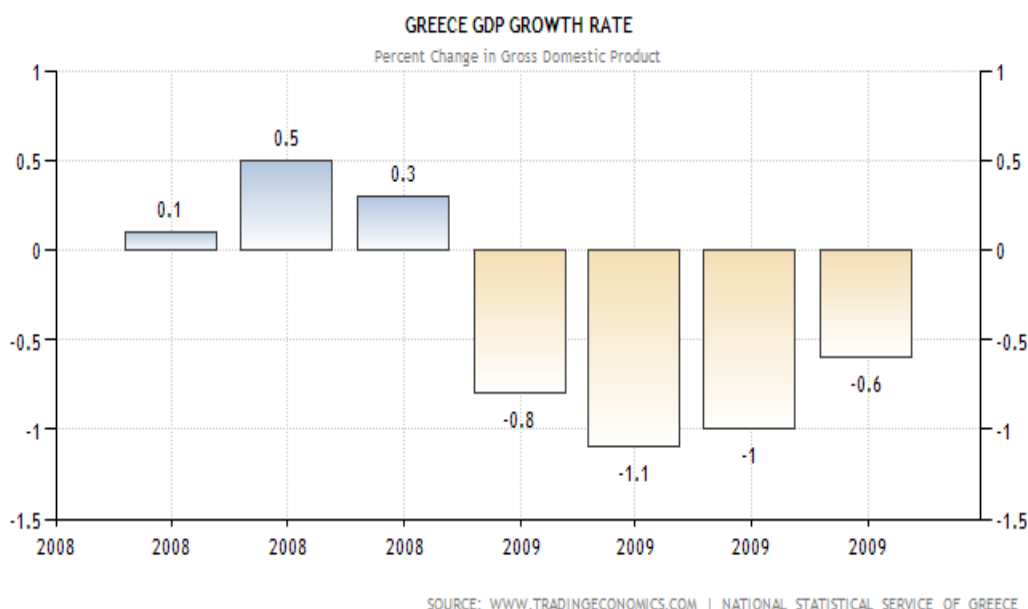
Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που οδήγησαν στην υπερχρέωση, στην κρίση δημοσίου χρέους και στην τεράστια ύφεση. Λόγω της χαμηλής ανταγωνιστικότητας ήρθαμε αντιμέτωποι με τα υπερβολικά ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών της χώρας και τα ελλείμματα δημοσίου χρέους όπου οδήγησαν στην κρίση που διανύουμε.

Αφού αναλύσαμε και τα αίτια της βαθιάς κρίσης που διανύουμε, ας αναφέρουμε ακόμη ότι, ταυτόχρονα, σε ένα περιβάλλον κλονισμένου κράτους δικαίου συνέχιζαν να διαποτίζουν μια κοινωνία που η συνοχή της επιδειωνόταν σταθερά, καθώς η απασχόληση ποιότητας, ιδιαίτερα για τους νέους, γινόταν ακόμη πιο δύσκολη για τις περισσότερες ελληνικές οικογένειες, μια διαδικασία που περιγράφεται από τον ΟΟΣΑ(2009). Αν και οι δομικές αδυναμίες ήταν εκείνες που δημιούργησαν βαθμιαία της συνθήκες για την εκδήλωση της τρέχουσας κρίσης στην Ελλάδα, με τα πολιτικά γεγονότα να σημαδεύουν συγκεκριμένα σημαντικά σημεία στην πορεία προς την κρίση, η εξέλιξη των δημοσιονομικών οικονομικών ήταν ο παράγοντας που λειτούργησε ως καταλύτης για τα γεγονότα που οδήγησαν την ελληνική κυβέρνηση να ζητήσει οικονομική βοήθεια την άνοιξη του 2010.

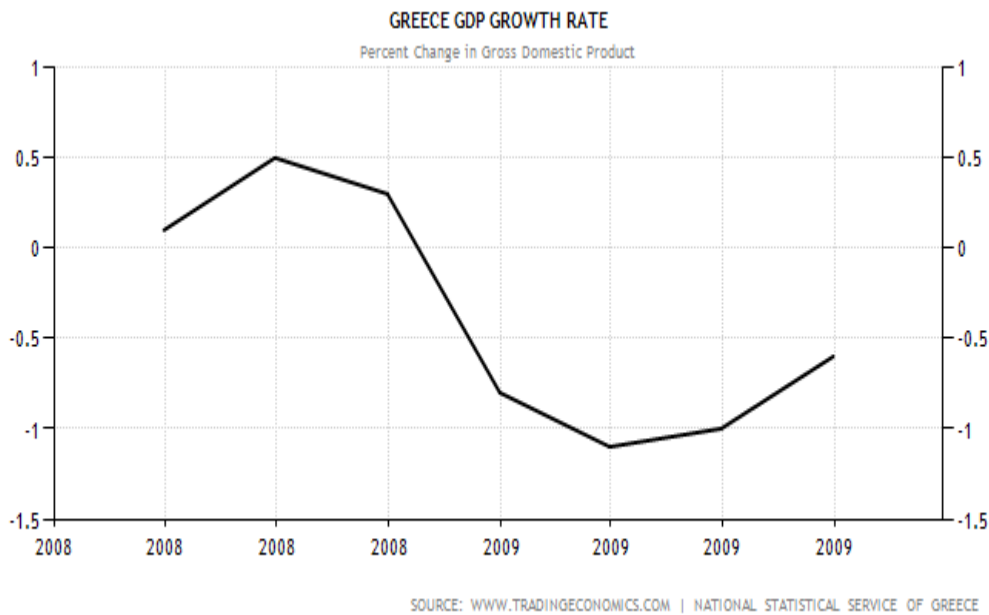
Το 2009, όταν η αύξηση του ΑΕΠ άρχισε να κλονίζεται για πρώτη φορά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο λόγος των δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ αυξήθηκε γοργά, ενώ τα φορολογικά έσοδα έπαψαν να αυξάνονται με τον πολύ υψηλό ρυθμό που είχε παρατηρηθεί την προηγούμενη δεκαετία. Αυτό οφειλόταν, μεταξύ άλλων, σε μια σειρά δαπανών εκτός προϋπολογισμού, όπως η αύξηση των μισθών, που αντικατόπτριζε μια έλλειψη αυτοσυγκράτησης στις προσλήψεις της κυβέρνησης τα προηγούμενα χρόνια, οι αυξανόμενες ανάγκες των υπερχρηματοδοτούμενων και δυσλειτουργικών ασφαλιστικών ταμείων για μεγάλες ενέσεις ρευστότητας εκτός προϋπολογισμού, και οι αυξήσεις του συνταξιοδοτικού κόστους των δημοσίων υπαλλήλων.

Διάγραμμα 5 : ΑΕΠ ρυθμός ανάπτυξης 2008-2009

Πηγή : www.tradingeconomics.com/ National Statistical Service of Greece

Διάγραμμα 6 : ΑΕΠ ρυθμός ανάπτυξης 2008-2009

Πηγή : www.tradingeconomics.com/ National Statistical Service of Greece

Σε αυτό το σημείο κατέρρευσε ολοκληρωτικά η ανεύθυνη στρατηγική που είχαν υιοθετήσει οι διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις τα τελευταία 15 χρόνια , δηλαδή να θεωρούν ως μια μόνιμη και αδιαμφισβήτητη βεβαιότητα την επίτευξη διψήφιων ποσοστών ανάπτυξης των κυβερνητικών εσόδων χάρη στα οποία θα μπορούν αιωνίως να χρηματοδοτούν τις ανεξέλεγκτες δαπάνες.

Καθώς το 2009 άρχιζε με ενδείξεις για το επερχόμενο αδιέξοδο , η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας αντικατέστησε τον υπουργό οικονομίας και οικονομικών , ο οποίος είχε καθοδηγήσει την οικονομική πολιτική επί πέντε χρόνια σχεδόν , στη διάρκεια των οποίων έγιναν ελάχιστα για να βελτιωθεί ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός , να ελεγχθούν και να εκλογικευθούν οι κυβερνητικές δαπάνες , και να γίνουν μεταρρυθμίσεις στην οικονομία. Όμως ο διάδοχος του δεν πήρε πολιτική εντολή να προχωρήσει επιθετικά σε μεταρρυθμίσεις. Ο τότε πρωθυπουργός , με μια κίνηση που έμοιαζε με στρατηγική εξόδου από μια κατάσταση που έπαιρνε όλο και περισσότερο τη μορφή του δημοσιονομικού και πολιτικού αδιεξόδου , ζήτησε νέα εντολή από το εκλογικό σώμα. Οι πρόωρες εκλογές ανακοινώθηκαν μαζί με ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που συντάχθηκε μάλλον αμεθόδευτα και δεν περιλάμβανε απαραίτητες λεπτομέρειες ούτε διέθετε επαρκή στρατηγική συνοχή.

Μετά τις εκλογές το 2009 , και ενώ ήταν ήδη φανερό ότι το έλλειμμα θα ξεπερνούσε κατά πολύ το επίπεδο που είχε ανακοινωθεί επισήμως από την αποχωρούσα κυβέρνηση και ξεπερνούσε το 6% του ΑΕΠ , το πρόβλημα των ανεξέλεγκτων δαπανών επιδεινώθηκε περαιτέρω από την ανεδαφική αρχική αντίδραση της νεοεκλεγμένης κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ στην Κρίση.

Πίνακας 2 : ΑΕΠ, Έλλειμμα, Δαπάνες, Έσοδα, Χρέος 2006-2009

		2006	2007	2008	2009
ΕΛΛΑΔΑ					
ΑΕΠ	(σε εκατ. ευρώ)	221,314	227,134	236,936	235,035
Δημόσιο Έλλειμμα(-) / πλεόνασμα(+)	(σε εκατ. ευρώ)	-12,109	-14,465	-22,363	-36,150
	(% του ΑΕΠ)	-5,7	-6,4	-9,4	-15,4
Δημόσιες δαπάνες	(% του ΑΕΠ)	44,8	46,4	48,9	53,1
Δημόσια έσοδα	(% του ΑΕΠ)	39,3	39,8	39,6	37,8
Δημόσιο χρέος	(σε εκατ. ευρώ)	224,204	238,581	261,396	298,032
	(% του ΑΕΠ)	106,1	105,0	110,3	126,8

ΠΗΓΗ: Euro stat (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία)

Στα τέλη του οικονομικού έτους 2009, η νέα κυβέρνηση προχώρησε στη χορήγηση ενός επιδόματος «αλληλεγγύης», και συνέχισε με μια προσπάθεια να εντάξει στον προϋπολογισμό του 2009 όσες περισσότερες δαπάνες μπορούσε. Αυτές ήταν δαπάνες που είτε μέχρι τώρα τηρούνταν εκτός προϋπολογισμού, όπως οι προμήθειες των νοσοκομείων, είτε δεν είχαν ενταχθεί σε συγκεκριμένο οικονομικό έτος, όπως ο συμβιβασμός με τους πρώην υπαλλήλους της Ολυμπιακής Αεροπορίας. Στην ίδια προσπάθεια εντάσσεται και η απόφαση της κυβέρνησης να καταβάλει ένα ασυνήθιστα υψηλό ποσό σε επιστροφές φόρων τον Δεκέμβριο του 2009, και ο μειωμένος ζήλος της για την είσπραξη μιας σειράς φόρων το 2009 τους οποίους και μετέθεσε για το 2010, όπως για παράδειγμα ο φόρος ακίνητης περιουσίας για το 2009. Συνολικά, αυτές οι ενέργειες σε κάποια θέματα και η απραξία σε κάποια άλλα πρόσθεσαν γύρω στις 3 ποσοστιαίες μονάδες στο έλλειμμα, το οποίο ήδη έφτανε σε ένα υπέρογκο 10% του ΑΕΠ.³⁴

Λόγω της συνδυασμένης επίδρασης των μειωμένων εσόδων, των ανεξέλεγκτων δαπανών και του αυξανόμενου κόστους των τόκων, **το πρωτογενές πλεόνασμα του προϋπολογισμού** που ήταν διαθέσιμο για τη χρηματοδότηση τόκων ακολούθησε πτωτική τάση, και το 2009 έγινε αρνητικό.

³⁴ Μιχάλης Μητσόπουλος & Θεοδωρής Πελαγίδης, «Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ψυχογιός, 2012, Μέρος 2^ο κεφ.6^ο.

2.4 Κινήσεις για να αποφευχθεί η χρεοκοπία στην Ελλάδα

Αρχίζοντας από τον Ιανουάριο του 2010 , η κυβέρνηση είχε προσπαθήσει να επιλύσει το αδιέξοδο μόνο με αυξήσεις φόρων , αλλά τον Μάρτιο προχώρησε σε περικοπές κυβερνητικών δαπανών και ιδιαίτερα της μισθολογικής και συνταξιοδοτικής επιβάρυνσης του δημόσιου τομέα. Αυτή η επίδειξη «πολιτικού θάρρους» μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι σε αυτό το σημείο , με τις χρηματαγορές κλειστές για την Ελλάδα, η κυβέρνηση δεν είχε άλλη λύση από το να δείξει τουλάχιστον την ύπαρξη κάποιας θέλησης για περικοπή ορισμένων δαπανών.

Όμως τα μέτρα που ανακοινώθηκαν τον Μάρτιο θεωρήθηκαν από τις αγορές «ανεπαρκή και καθυστερημένα» , και επιπλέον η δημοσιονομική διόρθωση που επιτύγχαναν αντιπροσώπευε μόνο ένα κλάσμα του κυβερνητικού ελλείμματος το οποίο ξεπερνούσε τα 25 δισεκατομμύρια ευρώ.

Πίνακας 3 : ΑΕΠ - Έλλειμμα , ΕΛΛΑΔΑ 2009-2010

		2009	2010
ΑΕΠ	(εκατ. ευρώ)	231,081	222,151
Έλλειμμα Γενικής κυβέρνησης(-) / Πλεόνασμα(+)	(εκατ. Ευρώ)	-36,166	-23,157
	(% του ΑΕΠ)	-15,7	-10,7
Πρωτογενές έλλειμμα Γενικής κυβέρνησης (-) / Πλεόνασμα (+)	(εκατ. Ευρώ)	-24,190	-10,866
	(% του ΑΕΠ)	-10,5	-4,9
Πηγή : ΕΛΣΤΑΤ(Ελληνική Στατιστική Αρχή)			

Στο μεταξύ , οι χρηματαγορές είχαν αποκτήσει πλήρη γνώση του δικτύου προβλημάτων που έπνιγαν την ελληνική οικονομία , και ήθελαν να δουν μια προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης ανάλογη προς το έλλειμμα , καθώς και μια συνεκτική στρατηγική μεταρρυθμίσεων. Όμως μέχρι τον Απρίλιο δεν είχε γίνει τίποτα τέτοιο, και έτσι παρέμειναν ερμητικά κλειστές για την Ελλάδα , αφήνοντας , στην κυβέρνηση μόνο *δύο επιλογές : άτακτη χρεοκοπία ή αναζήτηση οικονομικής βοήθειας.*

Αντιλαμβανόμενη τις επιπτώσεις μιας άτακτης χρεοκοπίας, *η κυβέρνηση επέλεξε* ορθολογικά την αναζήτηση οικονομικής βοήθειας , αποστέλλοντας στα τέλη Απριλίου του 2010 μια επιστολή στην οποία ζητούσε την έναρξη της διαδικασίας που είχε διαμορφωθεί και προσφερθεί στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή , την ΕΚΤ (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) και το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) εν αναμονή μιας τέτοιας εξέλιξης.³⁵

Αυτή η προσπάθεια απαιτούσε την *υπογραφή Μνημονίου Συνεννόησης* (στο εξής: Μνημόνιο) το οποίο επικυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο με το Νόμο 3845/2010 στις 6 Μαΐου 2010, και στο οποίο το Μνημόνιο Συνεννόησης για Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής περιέγραφε τα μέτρα που έπρεπε να εφαρμόσει η ελληνική κυβέρνηση για να ενεργοποιηθεί η δανειακή συμφωνία των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ. Την αίτηση συνόδευαν 3 συνημμένα μνημόνια : 1) Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ) 2) Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ) 3) Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ).

2.4.1 Τι προέβλεπε αρχικά το Μνημόνιο

Το Μνημόνιο , όπως παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), αποτελούσε μια εντελώς νέα προσέγγιση της εφαρμογής ενός μεταρρυθμιστικού προγράμματος σε χώρα της οποίας η κυβέρνηση ζητά οικονομική βοήθεια μέσα σε ένα περιβάλλον δημοσιονομικών και μακροοικονομικών πιέσεων τις οποίες δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπίσει μόνη της. Αυτή η προσέγγιση διέφερε από εκείνη που υιοθετούσε ως τότε το ΔΝΤ στις χώρες που είχαν ζητήσει τέτοια βοήθεια , με την έννοια ότι , αφού έκλεισε η πολιτική συμφωνία , η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη απαιτούσε να υπάρξει ενεργός συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ , παράλληλα με τους εκπροσώπους του ΔΝΤ , για τη σύνταξη των όρων της συμφωνίας , και κατόπιν για την επίβλεψη της εφαρμογής δεσμεύσεων που είχε αναλάβει η ελληνική κυβέρνηση .

Αυτή η συνεργασία ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΚΤ, από την μία πλευρά , και το ΔΝΤ , από την άλλη , δημιούργησε έναν συνδυασμό εξειδικευμένων γνώσεων και ικανοτήτων για τη δημιουργία ενός λεπτομερούς σχεδίου που θα σταθεροποιούσε τα οικονομικά της Ελλάδας και τα μακροοικονομικά θεμελιώδη στοιχεία της ελληνικής οικονομίας. Ένα κρίσιμο συστατικό ήταν οι όλο και πιο προηγμένες αξιολογήσεις που γίνονταν ιδιαίτερα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η ύπαρξη της απαραίτητης τεχνογνωσίας στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον ακριβή και λεπτομερή προσδιορισμό των σοβαρότερων προβλημάτων της Ελλάδας με βάση αυτές τις αξιολογήσεις , και η εμπειρία που συσσωρεύτηκε από την «Ατζέντα της Λισαβόνας», επέτρεψαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προσδιορίσει

---

³⁵ Μιχάλης Μητσόπουλος & Θεοδωής Πελαγίδης , «Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ψυχογίος, 2012 ,κεφ.6^ο

με ακρίβεια τις προϋποθέσεις που έπρεπε να εκπληρωθούν στην περίπτωση της Ελλάδας για να ενεργοποιηθεί το πακέτο στήριξης. Ταυτόχρονα, το ΔΝΤ είχε την απαραίτητη εμπειρία για να επιβλέψει και να εφαρμόσει ένα τέτοιο πρόγραμμα.

Επιπλέον τα τελευταία χρόνια είχε προσπαθήσει να βελτιώσει το σχεδιασμό των μέτρων που εφάρμοζε στις χώρες που ζητούσαν την βοήθειά του με έναν τρόπο που να αντιμετωπίζει τις αποδεδειγμένες αδυναμίες αυτών των χωρών χωρίς να υπονομεύει τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν.

Έτσι, το πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για την Ελλάδα δημιούργησε ένα χρήσιμο προηγούμενο ως προς τη λεπτομερή κατανόηση των προκλήσεων που θέτει μια χώρα με ένα πολιτικό σύστημα που είχε επιδείξει μια συστηματικά και βαθιά ριζωμένη απέχθεια στις χρήσιμες μεταρρυθμίσεις. Όλα αυτά συνδυάστηκαν με τη συσσωρευμένη πείρα που απαιτείται για την εφαρμογή ενός τέτοιου εξειδικευμένου προγράμματος.³⁶

Έτσι το Μνημόνιο περιλάμβανε μέτρα που προσπαθούσαν :

- να αντιμετωπίσουν τις ακραίες δημοσιονομικές ανισορροπίες της ελληνικής κυβέρνησης
- να προτείνουν μακροπρόθεσμες λύσεις για τα βαθύτερα αίτια που επέτρεπαν σε αυτές τις ανισορροπίες να εμφανιστούν και να υπάρχουν για πολλές δεκαετίες, και που σχετίζονται με την ανικανότητα της γενικής κυβέρνησης να επιβλέψει τη χρήση των δημόσιων κονδυλίων, να ελέγξει την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, και να καταργήσει τις φοροαπαλλαγές για προνομιούχες επαγγελματικές μονάδες
- να αντιμετωπίσουν οργανισμούς της γενικής κυβέρνησης –από τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης μέχρι τη ΔΕΗ και τον ΟΣΕ- που λειτουργούσαν παραδοσιακά με πλήρη αδιαφορία για κάθε δημοσιονομικό περιορισμό
- να εξαλείψουν τους σημαντικότερους δεσμευτικούς περιορισμούς που καταπνίγουν τον ανταγωνισμό και την παραγωγικότητα στις αγορές προϊόντων
- να εισαγάγουν κάποια ευκαμψία και μια καλύτερη επίβλεψη της αγοράς εργασίας

Οπότε, το Μνημόνιο είχε ένα ευρύ πεδίο εφαρμογών. Στην αρχική του μορφή, περιλάμβανε πάνω από 200 διαφορετικές ενέργειες που προγραμματίστηκαν να πραγματοποιηθούν μέχρι το 2014, είτε ως μερικές μεμονωμένες δράσεις είτε ως ομάδες ξεχωριστών δράσεων που τελικά αποσκοπούν να εξασφαλίσουν την επίτευξη στόχων.

---

³⁶ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ.: πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012, σελ 118

2.5 Η εφαρμογή του Πρώτου Μνημονίου

Η εφαρμογή του Μνημονίου άρχισε με μια πρόσθετη επιβεβαίωση ότι η κυβέρνηση υιοθέτησε τη στρατηγική να βασίσει τη δημοσιονομική εξυγίανση κυρίως σε αυξήσεις φόρων παρά σε περικοπές δαπανών , κόντρα στις εκτεταμένες ενδείξεις ότι αυτή η τακτική έχει πολύ χαμηλότερες πιθανότητες επιτυχίας και πολύ μικρότερη αναμενόμενη διάρκεια. Έτσι , η νομοθετική πράξη αποδοχής του Μνημονίου περιλάμβανε μέτρα που αύξαναν περαιτέρω τους φόρους κατανάλωσης και επέκτειναν τον έκτακτο φόρο επί των εταιρικών κερδών.

«Τελικά τα συσσωρευτικά δημοσιονομικά μέτρα που λήφθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση πριν και μετά το Μνημόνιο αποσκοπούσαν σε φορολογικές αυξήσεις που θα έπρεπε να αυξήσουν αντίστοιχα τα φορολογικά έσοδα κατά ποσά που προβλέφθηκαν ότι θα ήταν σημαντικά υψηλότερα από τις αυξήσεις που όριζε το πρώτο σχέδιο του Μνημονίου.»³⁷

Από την άλλη πλευρά , τα συγκεκριμένα μέτρα για περικοπές δαπανών που είχαν ληφθεί μέχρι και το καλοκαίρι του 2010 ήταν σημαντικά υψηλότερα από τα μέτρα που όριζε το Μνημόνιο.

Για το έτος 2014 , και σύμφωνα με τις κυβερνητικές προβλέψεις που συμπεριλήφθησαν στο κείμενο των νόμων που ψηφίστηκαν το καλοκαίρι του 2010, η αύξηση των φορολογικών εσόδων έπρεπε να είχε ξεπεράσει κατά 60% την αντίστοιχη αύξηση που ζητούσε το Μνημόνιο , ενώ μέχρι το καλοκαίρι του 2010 τα συγκεκριμένα και μετρήσιμα μέτρα περικοπής των δαπανών αντιστοιχούσαν σε ποσό σημαντικά μικρότερο από τον μισό στόχο που είχε θέσει το Μνημόνιο. Κατά το πρώτο μισό του 2010, αλλά και μετά από αυτό , η μεγάλη αύξηση των φόρων κατανάλωσης , που πραγματοποιήθηκε κυρίως τον Μάρτιο του 2010, αντιστάθμισε τη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης καθώς η ελληνική οικονομία έπεφτε σε βαθιά ύφεση.

Από την άλλη πλευρά , οι περικοπές δαπανών δηλαδή μισθών και επιδομάτων των δημοσίων υπαλλήλων , μπορεί να ανέκοπταν την αυξητική πορεία τους μετά τον Μάρτιο του 2010, αλλά μέχρι τον Ιούνιο του 2010 η μηνιαία εξοικονόμηση ήταν μάλλον μέτρια, με εξαίρεση τον Απρίλιο, όταν κάποια επιδόματα υπολογίστηκαν αναδρομικά από τον Ιανουάριο.

Οι επόπτες των δανειστών εντόπισαν αυτά τα προβλήματα και παρότρυναν την ελληνική κυβέρνηση να πάρει πιο σοβαρά τις περικοπές δαπανών. Ταυτόχρονα , οι επόπτες ζητούσαν συνεχώς περισσότερες λεπτομέρειες για την εφαρμογή των μέτρων ελέγχου των υπερογκών δαπανών και την ενίσχυση του μηχανισμού που συνέτασσε και ήλεγχε την εφαρμογή των προϋπολογισμών της κεντρικής και γενικής κυβέρνησης , πάντα με πρωτοβουλίες που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο.

³⁷ Παναγιώτη

ς Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012

Σχετικά με τον πυρήνα των σημαντικών μεταρρυθμίσεων , όπως η κοινωνική ασφάλιση , το άνοιγμα των κρίσιμων βιομηχανιών δικτύου και των επαγγελματικών υπηρεσιών στον ανταγωνισμό, καθώς και σχετικά με την πλευρά της δημοσιονομικής εξυγίανσης που αφορά την περικοπή δαπανών μπορεί κανείς να εντοπίσει κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του Μνημονίου μια αρχική απροθυμία των αρμόδιων υπουργών να συμμορφωθούν πλήρως με το πνεύμα του Μνημονίου , για να ακολουθήσουν αυξανόμενες πιέσεις από τους δανειστές , και να εμφανιστεί τελικά με μεγάλη καθυστέρηση μια τάση ανάληψης πρωτοβουλιών που φαινόταν να συμμορφώνονται με τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές του Μνημονίου.

Μέχρι το καλοκαίρι του 2011 είχαν θεσπιστεί βασικοί νόμοι , όπως για παράδειγμα ο Νόμος 3982/2011, που απλοποιούσε σημαντικά τη διαδικασία για μικρότερες επιχειρήσεις. Στα τέλη του καλοκαιριού του 2011, θεσπίστηκε με τον 4014/2011 η νέα διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης , η οποία ήταν το κρίσιμο εναπομένον εμπόδιο για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, και λέγεται ότι τα απαραίτητα συμπληρωματικά διατάγματα βρίσκονταν σε πολύ προχωρημένο στάδιο προετοιμασίας τον χειμώνα του 2011.

Αφού οι μεταρρυθμίσεις της αγοράς προϊόντων συνήθως χρειάζονται κάποιο χρόνο για να αποδώσουν καρπούς , η επιμονή να τοποθετηθούν στο μεγαλύτερο μέρος τους προς το τέλος του προγράμματος εφαρμογής, όπως φαίνεται ήδη στο αρχικό προσχέδιο του Μνημονίου , και κατόπιν να αναβάλλεται συνεχώς η γνήσια και επιθετική εφαρμογή τους, προφανώς απειλούσε να εκθέσει την οικονομία σε πιο παρατεταμένη και ίσως αδικαιολόγητα βαθιά επιβράδυνση. Αυτή η αναβλητικότητα, ιδιαίτερα των μεταρρυθμίσεων που αφορούσαν τις αγορές προϊόντων , τις επαγγελματικές υπηρεσίες και τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος , έχει τεκμηριωθεί κατ' επανάληψη από εκθέσεις όπως εκείνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής/ΕΚΤ/ΔΝΤ (2010) , του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (2010) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2010), καθώς και σχεδόν από όλες τις επόμενες εκθέσεις προόδου.

Ο ληθαργικός ρυθμός με τον οποίο προωθήθηκαν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά την ελληνική οικονομία έχει δημιουργήσει τον κίνδυνο να εφαρμοστούν τελικά όταν πια τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ο παραγωγικός ιστός της οικονομίας θα έχουν εξασθενήσει σε τέτοιο βαθμό από μια βαθιά και παρατεταμένη κρίση, ώστε να μην μπορούν πλέον να εκμεταλλευτούν γρήγορα τις ευκαιρίες που θα δημιουργήσουν οι μεταρρυθμίσεις.

Από την άλλη πλευρά, και ειδικά σε σχέση με το υπουργείο οικονομικών, υπήρξε όπως αναφέραμε μια αρχική απροθυμία να παραδεχθεί δημόσια τη σοβαρότητα της κατάστασης , με αποτέλεσμα να μην παρουσιάσει για περισσότερο από ένα χρόνο τις παραμέτρους μιας συνεκτικής και επαρκούς στρατηγικής εξόδου.

Η νέα δομή οικονομικής διακυβέρνησης στην Ευρώπη , όπως αντιπροσωπεύεται από το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, ζητά από τις χώρες – μέλη μια πιο εντατική και συντονισμένη προσπάθεια στο δημοσιονομικό και διαρθρωτικό μέτωπο, αρχίζοντας από το 2011. Για την Ελλάδα, τα σχόλια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων ουσιαστικά ισοδυναμούσαν με την απαίτηση πλήρους εφαρμογής του Μνημονίου, κάτι που δείχνει ουσιαστικά ότι το Μνημόνιο τώρα ενσωματώνει το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα.

Σχετικά με την διαδικασία δημοσιονομικής εξυγίανσης, το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο ζήτησε να συμπεριληφθούν στην ΜΠΔΣ (Μεσοπρόθεσμη Δημοσιονομική Στρατηγική) συστάσεις της Επιτροπής , σε περίπτωση που το υποβληθέν πενταετές δημοσιονομικό σχέδιο δεν βασίζεται σε ρεαλιστικά μέτρα ή δεν είναι κατάλληλο για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα. Έτσι, το ΜΠΔΣ της Ελλάδας στα τέλη του πρώτου εξαμήνου του 2011 χρειάστηκε να προσαρμοστεί περιλαμβάνοντας **νέα σημαντικά δημοσιονομικά μέτρα** για να αντιπροσωπεύει, για πρώτη φορά, μια δέσμη μέτρων που υποσχόταν, τουλάχιστον στο χαρτί , τη δημιουργία μιας προοπτικής βιωσιμότητας μέχρι το 2015.

Μια έγκυρη κριτική για την σύνθεση των δημοσιονομικών μέτρων που εφαρμόστηκαν αμέσως στο πλαίσιο της ΜΠΔΣ για την περίοδο 2011-2015 είναι ότι, ενώ καταρχάς εισήγαγε μέτρα που ρίχνουν ισότιμα το βάρος στις αυξήσεις εσόδων και τις περικοπές δαπανών , για άλλη μια φορά προχώρησε σε μια επιθετική εφαρμογή των μέτρων αύξησης των εσόδων , αντί μέτρων περικοπής των δαπανών.

Κάτι άλλο που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι , ενώ η Ελλάδα αντιμετώπιζε ακόμη τον μεγαλύτερο όγκο προβλημάτων που την απασχολούσαν από τις αρχές του 2010 σχετικά με την απελευθέρωση της οικονομίας και την εκλογίκευση των δημοσίων δαπανών, της δόθηκε μια νέα ευκαιρία να επιλύσει αυτά τα ζητήματα και κατόρθωσε να μετακυλήσει στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που είχαν αγοράσει ελληνικά κρατικά ομόλογα ένα μεγάλο μέρος από το κόστος της καθυστέρησης στην επίλυση αυτών των προβλημάτων μέσα στο συμφωνημένο χρονικό πλαίσιο. Δυστυχώς, κατά το υπόλοιπο καλοκαίρι του 2011 και μέχρι τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, η ελληνική κυβέρνηση δεν εκμεταλλεύτηκε αυτή την ευκαιρία.

Ελάχιστα πράγματα έγιναν για να προωθηθούν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τα μέτρα περικοπής των δαπανών, και το **χειμώνα του 2011 το έλλειμμα του προϋπολογισμού είχε εκτροχιαστεί** και πάλι, θέτοντας σε κίνδυνο την καταβολή της έκτης δόσης του αρχικού Μνημονίου.

➤ Η πρώτη αποτίμηση για το 2011

Η ολοκλήρωση του 2011 μας επιτρέπει να εξαγάγουμε μερικά βασικά συμπεράσματα για την πορεία και την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας μέχρι και σήμερα. Κάποια από αυτά είναι :

- Καταδεικνύεται η σημασία του οικονομικού κλίματος, της «αξιοπιστίας» και της «εμπιστοσύνης» για την ελληνική οικονομία. Η μάχη αυτή χάθηκε πολύ νωρίς , όταν ένα ανέτοιμο, απροετοίμαστο οικονομικό επιτελείο δεν μπόρεσε να σταματήσει την πρώτη επίθεση των «αγορών». Ήταν Μάρτιος του 2010. Από τότε, ότι μέτρα παίρνονταν ήταν πάντα πολύ λίγα , και πολύ αργά. Στην πραγματικότητα η ελληνική οικονομία σερνόταν από τις εξελίξεις.
- Ο ξένος παράγοντας , η Τρόικα και όχι μόνο, από ένα σημείο και μετά ακολούθησε τη μέθοδο της τεχνητής επιδείνωσης της κρίσης , με συνεχείς αρνητικές δηλώσεις αλλά και κωλυσιεργίες στην εκταμίευση της 6^{ης} δόσης , το φθινόπωρο του 2011.
- Όσο βαθύτερα είναι τα μέτρα , όσο μεγαλύτερες οι περικοπές από ένα σημείο και μετά –κι έχουμε ξεπεράσει πια το σημείο αυτό–τόσο θα εντείνονται οι αποκλίσεις των μακροοικονομικών δεικτών της ελληνικής οικονομίας με τις προβλέψεις της Τρόικας και του ΔΝΤ. Αυτό φάνηκε καθαρά το 2011, όταν αγρίεψαν πραγματικά τα μέτρα και περιέστειλαν σοβαρά το εγχώριο εισόδημα.
- Η Κρίση έχει φέρει στην επιφάνεια τις παλιές γενετικές ασθένειες της ελληνικής οικονομίας. Το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών παραμένει πολύ υψηλό παρά την ύφεση, τροφοδοτούμενο πάντα από την καταναλωτική φύση των κρατικών ελλειμμάτων που χρηματοδοτεί η Τρόικα, ενώ η καταφυγή στην παραοικονομία παραμένει πάντα το καλύτερο καταφύγιο ανταγωνιστικότητας για πολλές οικονομικές δραστηριότητες.
- Τέλος, το ζήτημα των προοδευτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων είναι βέβαια πάντα υψηλής προτεραιότητας. Όμως, έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα , πρώτα έπρεπε να αντιμετωπιστεί η χιονοστιβάδα του χρέους και ταυτόχρονα, ή αμέσως μετά, μεμιάς, να περάσουν γρήγορα οι βασικές αλλαγές.

➤ Οι προβληματικές όψεις του 1^{ου} Μνημονίου

Το Μνημόνιο ήταν ένα μέσο για να μετατραπεί το χρέος της Ελλάδας προς ιδιώτες σε χρέος προς κυβερνήσεις. Παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις των εκπροσώπων των ευρωπαϊκών χωρών, οι ευρωπαϊκές τράπεζες που είχαν στην κατοχή τους ομόλογα του ελληνικού δημοσίου θα προσπαθούσαν να τα ρευστοποιήσουν όσο το δυνατόν πιο σύντομα, ώστε να περιορίσουν τις απώλειες τους από μια ενδεχόμενη αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους της Ελλάδας.

Για να αναδειχθούν οι προβληματικές όψεις του πρώτου Μνημονίου, θα αναλυθούν οι ακροβατικές υποθέσεις εργασίας των εμπειρογνομόνων του Ταμείου σχετικά με την βιωσιμότητα του ελληνικού δημοσίου χρέους. Τέλος, θα καταδειχθούν οι λόγοι για τους οποίους οι τράπεζες ωφελήθηκαν, ενώ η Ελλάδα ζημιώθηκε ανεπανόρθωτα από το πρώτο Μνημόνιο.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, *το Δ.Ν.Τ αναλάμβανε ένα μεγάλο ρίσκο με τη χρηματοδότηση της Ελλάδας*³⁸. Η μη υλοποίηση του προγράμματος θα μπορούσε να επηρεάσει την οικονομική δραστηριότητα της Ελλάδας να επιστρέψει το δάνειό της προς το Ταμείο. Πιο συγκεκριμένα, *αν η ύφεση ήταν μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη, θα εξασθενίζαν ακόμα περισσότερο τα φορολογικά έσοδα και θα επηρεάζονταν αρνητικά η δυναμική του χρέους* σε ένα κοινωνικό περιβάλλον μεγάλων εντάσεων και έλλειψης πολιτικής συναίνεσης. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα χρειαζόταν ενδεχομένως μεγαλύτερη χρηματοδοτική στήριξη και, άρα, θα αυξανόταν ακόμη περισσότερο το δημόσιο χρέος. Τέλος, υπήρχε ο κίνδυνος η Ελλάδα να μην μπορέσει να επιστρέψει στις αγορές στην ημερομηνία που προέβλεπε το χρονοδιάγραμμα του προγράμματος.

*Παρά τις εκτιμήσεις του για τον υψηλό κίνδυνο αποτυχίας του προγράμματος και το δυσβάσταχτο βάρος του δημοσίου χρέους, οι εμπειρογνώμονες πρότειναν τελικά στα μέλη του Δ.Σ την έγκριση του Μνημονίου*³⁹ και την εκταμίευση της πρώτης δόσης των 5,5 δισεκατομμυρίων ευρώ προς την Ελλάδα. Στην έκθεση που είχαν διανεμήσει στα στελέχη του Ταμείου, οι εμπειρογνώμονες υπογράμμιζαν ότι οι ανάγκες της προσαρμογής ήταν πρωτοφανείς και απαιτούνταν χρόνος για να πραγματοποιηθεί. Ως εκ τούτου, θα μπορούσε να υπάρξει κοινωνική κόπωση, όπως κ έγινε τελικά.

Είναι ολοφάνερο ότι η απειλή αποσταθεροποίησης της Ευρωζώνης και, κατ' επέκταση, της παγκόσμιας οικονομίας εξαιτίας μιας ενδεχόμενης πτώχευσης της Ελλάδας ήταν εκείνη που ώθησε τα μέλη του Δ.Σ του Δ.Ν.Τ να εγκρίνουν το θνησιγενές πρώτο Μνημόνιο.

³⁸ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ: πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012, σελ 132

³⁹ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ: πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012, σελ 133-140

Ήταν σχεδόν αδύνατο να εφαρμοστεί με επιτυχία ένα τόσο φιλόδοξο και εξωπραγματικό πρόγραμμα⁴⁰, το οποίο βασιζόταν σε μια δημοσιονομική προσαρμογή που ήταν εξαιρετικά βίαιη τόσο από χρονική άποψη όσο και από κοινωνική άποψη.

Ακόμα και αν η Ελλάδα δεν ήταν μέλος της Ευρωζώνης, ασφαλώς και θα έπρεπε να είχε φροντίσει να νοικοκυρέψει τα δημοσιονομικά της, αλλά και να αντιμετωπίσει τα μακροπρόθεσμα προβλήματα που οφείλονταν στις πελατειακές σχέσεις και στην αβουλία των πολιτικών της να πατάξουν τη φοροδιαφυγή και τη διαφθορά. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση ήταν απαράδεκτη η εκβιαστική επιβολή στην Ελλάδα-κυρίως εκ μέρους των εταίρων της στην Ευρωζώνη – *ενός προγράμματος που θα οδηγούσε σε μια τόσο μεγάλη συρρίκνωση της πραγματικής οικονομίας, στην αύξηση της ανεργίας και στην εκτόξευση του χρέους σε δυσβάσταχτα επίπεδα⁴¹.*

Ένα άλλο λάθος της Ευρώπης ήταν η ασυνάρτητη αντίδρασή της στην κρίση φερεγγυότητας. Δύο στρατηγικές ήταν δυνατές : είτε μια πρόωγη μείωση του δημοσίου χρέους της Ελλάδας, επομένως γρήγορη αποκατάσταση του αξιόχρεου, ή μια αμοιβαιότητα χρέους μεταξύ κρατών της Ευρωζώνης, αλλά οι Γερμανοί και οι Γάλλοι προσποιούνταν ότι η Ελλάδα ήταν φερέγγυα και της δάνειζαν με υψηλά επιτόκια, γεγονός που έκανε την κατάσταση ακόμη χειρότερη.

Επίσης ακόμη ένα λάθος ήταν ότι έθεσαν λάθος προτεραιότητες. Από την αρχή της κρίσης το Δ.Ν.Τ διέγινε ένα διπλό πρόβλημα: αδύναμα δημόσια οικονομικά και μεγάλη υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας. Δυστυχώς όμως εστίασαν στο πρώτο. Επιπλέον δεν έγινε τίποτε για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ένα πρόγραμμα προσαρμογής φέρνει απαραίτητη ύφεση, αλλά αυτό δε χρειάζεται να ανατρέψει τις προσπάθειες επιστράτευσης των εργαλείων για οικονομική ανάπτυξη.

Ας επανέλθουμε, όμως, στο σοβαρότερο λάθος που διέπραξαν οι εταίροι μας στην Ευρωζώνη : στην άρνησή τους να αποδεχτούν τις προτάσεις εκείνων που υποστήριζαν την άμεση αναδιάρθρωση του χρέους της Ελλάδας. Ευθύνη έχει και η τότε κυβέρνηση η οποία δεν πίεσε προς αυτή την κατεύθυνση τους Ευρωπαίους εταίρους μας και δεν εκμεταλλεύτηκε την άποψη του Ντομνίκ Στρος Καν ότι ήταν αναγκαία η αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους.

«Αν η αναδιάρθρωση είχε συμπεριληφθεί στο πρώτο Μνημόνιο, δε θα χρειαζόταν τόσο σκληρά δημοσιονομικά μέτρα για τη δημοσιονομική προσαρμογή και το πρόγραμμα θα είχε περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας⁴².»

⁴⁰ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012 σελ 138-140.

⁴¹ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012 σελ 140

⁴² Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012 σελ 140

Για παράδειγμα, τέσσερις μόλις μέρες πριν την έγκριση του πρώτου Μνημονίου, η Citigroup είχε υπολογίσει ότι, αν γινόταν τότε η αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους με ποσοστό κουρέματος μόνο 30%, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας θα μειωνόταν στο 79% του ΑΕΠ, δηλαδή θα έφτανε στο μέσο όρο του δημοσίου της Ευρωζώνης το 2009. Αν η αναδιάρθρωση γινόταν αργότερα, η Citigroup υπολόγιζε ότι το κούρεμα θα ήταν πολύ μεγαλύτερο. Εκείνοι που αρνήθηκαν ή δεν επέμειναν στην έγκαιρη αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους (κυρίως η Γερμανία, η Γαλλία, η ΕΚΤ, οι ξένες τράπεζες και τα διάφορα επενδυτικά ταμεία) ευθύνονται για την απελπιστική κατάσταση στην οποία οδηγήθηκε η ελληνική οικονομία με την εφαρμογή του πρώτου Μνημονίου.

2.6 Η εφαρμογή του 2^{ου} Μνημονίου

Οι προκαταρκτικές ενέργειες για το δεύτερο Μνημόνιο είχαν αρχίσει πριν την εκταμίευση της έκτης δόσης του δανείου προς την Ελλάδα. Εκείνη την περίοδο ολοκληρωνόταν και η διαδικασία του λεγόμενου PSI+. Σύμφωνα με ότι έχει ήδη συμφωνηθεί, ομόλογα αξίας 172 δισεκατομμυρίων ευρώ προσφέρθηκαν προς ανταλλαγή, 152 δισεκατομμυρίων (85,8%) εξ αυτών ήταν ομόλογα ελληνικού δικαίου και τα 20 δισεκατομμύρια ομόλογα ΔΕΚΟ με εγγύηση ελληνικού δημοσίου και ομόλογα ξένου δικαίου. Η ενεργοποίηση των Ρητρών Συλλογικής Δράσης (CACs) σημαίνει ότι και τα υπόλοιπα 25 δισεκατομμύρια των ομολόγων που διέπονται από το ελληνικό δίκαιο (117 μείον 152) θα προστεθούν, οπότε 197 δισεκατομμύρια ευρώ θα συμμετάσχουν τελικά στη διαδικασία ανταλλαγής, ποσοστό 95% επί συνόλου 206 δισεκατομμυρίων ευρώ. Το υψηλό αυτό ποσοστό συμμετοχής, όπως διαμορφώνεται και μετά την ενεργοποίηση των CACs, επιδιώκεται, αν και εφόσον τηρηθεί το επισυναπτόμενο της συμφωνίας 2^ο Μνημόνιο με την νέα δανειοδότηση των 130 δισεκατομμυρίων ευρώ, που περιλαμβάνει την αναπόφευκτη ανά-κεφαλαιοποίηση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, να φέρει το ελληνικό χρέος στο 12% του ΑΕΠ στα τέλη της δεκαετίας, περιορίζοντας ταυτόχρονα τις δανειοδοτικές ανάγκες του ελληνικού δημοσίου.

Η απόφαση της δεύτερης αυτής «διάσωσης» για την Ελλάδα έχει δύο όψεις. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κερδίζουν όλες οι πλευρές χρόνο, κάτι που ήταν εντελώς αναγκαίο. Η Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως συμβολική γέφυρα χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών θεσμικών επενδυτών οι οποίοι «επένδυσαν» στη χώρα μας υποτιμώντας χαρακτηριστικά τις αδυναμίες μας, αφού γνώριζαν ότι από πίσω βρίσκονται στην ουσία οι εγγυήσεις της Ευρωζώνης.⁴³

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27^{ης} Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις ευρώ.

Στις 19 Ιανουαρίου 2012, συνεδρίασε το ΔΣ του ΔΝΤ για να εξετάσει την κατάσταση στην Ελλάδα. Οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου είχαν κοινοποιήσει στα μέλη του ΔΣ την έκθεσή τους, η οποία δημοσιεύτηκε αργότερα και απαριθμούσε τις προκαταρκτικές ενέργειες που έπρεπε να γίνουν από τις ελληνικές αρχές, αλλά και τις αλλαγές και τις προσθήκες που έπρεπε να γίνουν στο νέο πρόγραμμα.

---

⁴³ Μιχάλης Μητσόπουλος & Θεοδωής Πελαγίδης, «Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ψυχογιός, 2012, Μέρος 2^ο, κεφ. 7^ο

Οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στα εξής :

- Στην ανάγκη πλήρους εφαρμογής της μεσοπρόθεσμης δημοσιονομικής στρατηγικής
- Στην ενεργοποίηση των μέτρων για την επίτευξη του στόχου για το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης το 2012
- Στην ψήφιση του νόμου για τις επικουρικές συντάξεις
- Στην μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος
- Στα συμπληρωματικά φορολογικά μέτρα για την επίτευξη του δημοσιονομικού στόχου 2013-2014
- Στην διοικητική μεταρρύθμιση και τις διαρθρωτικές αλλαγές στο σύστημα υγείας
- Στην αναδιάρθρωση των φοροεισπρακτικών υπηρεσιών , ώστε να καταπολεμηθεί η φοροδιαφυγή
- Στην ιδιωτικοποίηση δυο-τριών μεγάλων ΔΕΚΟ
- Στην προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών(άνοιγμα επαγγελμάτων, fast track για επενδύσεις)

Ορισμένοι εκπρόσωποι χωρών ανησυχούσαν για το PSI , επειδή φοβόντουσαν ότι , αν το ποσοστό συμμετοχής δεν προσέγγιζε το 100% , τότε θα υπήρχε σοβαρό πρόβλημα για την εξασφάλιση της πρόσθετης χρηματοδότησης της Ελλάδας από την Ευρωζώνη και το ΔΝΤ.⁴⁴ **Εκφράστηκαν, επίσης, αμφιβολίες για την ικανότητα της Ελλάδας να εφαρμόσει με επιτυχία το νέο Μνημόνιο.** Όσον αφορά την Ελλάδα , το πρόβλημα είναι εξαιρετικά περίπλοκο. Η τακτική των εταίρων είναι να κάνουν την οικονομία γενικώς πιο ανταγωνιστική με την εσωτερική υποτίμηση. Όμως , ενώ επί της αρχής αυτό είναι σωστό σε μια κατάσταση τεράστιων και διδύμων ελλειμμάτων του ισοζυγίου του κράτους και των εξωτερικών τρεχουσών συναλλαγών , η παράλληλη αρνητική επίπτωση στο τραπεζικό σύστημα προκύπτει από αυτήν την απότομη, βραχυχρόνια έστω , **χειροτέρευση του κλάσματος χρέος προς ΑΕΠ.**

Η κυκλοφορία της συνεχώς μειούμενης ποσότητας του χρήματος προκαλεί σε τομείς της οικονομίας ασφυξία. Αυτή δε επιδεινώνεται από το γνωστό οξύ πρόβλημα ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών. Για να γίνει ανταγωνιστική, δηλαδή φτηνή, η πραγματική οικονομία και για να εξισορροπηθεί κάπως η μεγάλη διαφθορά εθνικής δαπάνης και εγχώριας παραγωγής (Ισοζύγιο Τρεχουσών

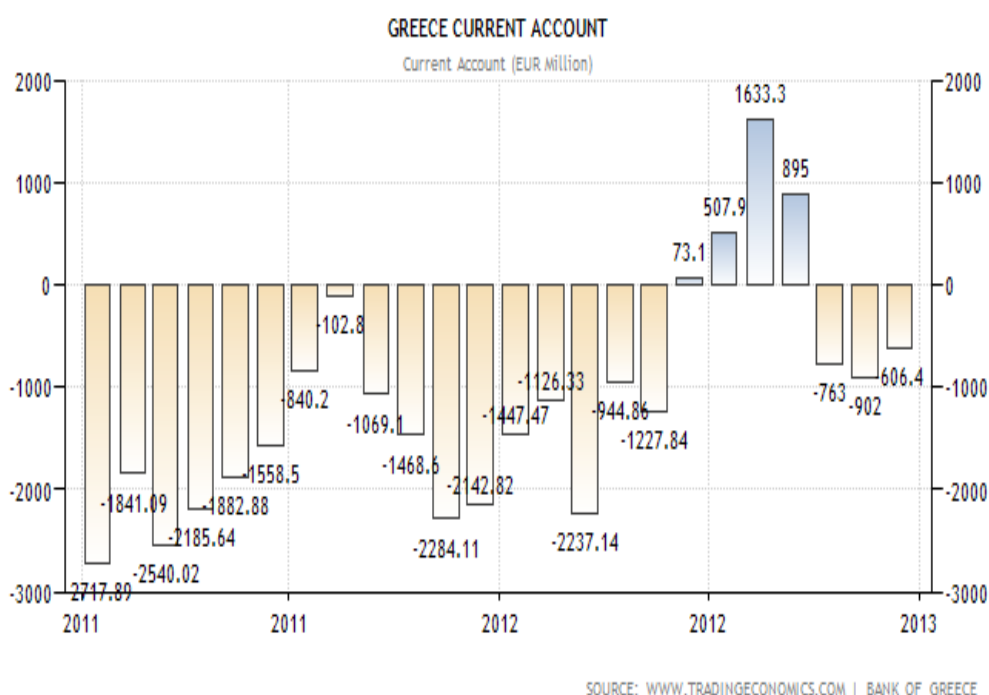
⁴⁴ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «*Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο*», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012 ,σελ 311-326

Συναλλαγών) , «απαιτείται» εσωτερική υποτίμηση , δηλαδή πτώση του ΑΕΠ. Εν τω μεταξύ , τη δυσμενή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική οικονομία επιτείνει η σύγκυση και η παραπληροφόρηση που επικρατεί στον δημόσιο στίβο.

Για να διαλυθεί το σύννεφο του θορύβου, πρέπει να ξαναθυμηθούμε μερικές βασικές έννοιες.

Η πρώτη βασική εξίσωση που μαθαίνουμε ως φοιτητές της μακροοικονομικής είναι ότι , «όταν η δαπάνη μιας οικονομίας (απορρόφηση) είναι μεγαλύτερη της εγχώριας παραγωγής , τότε το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών -στο οποίο αναφερθήκαμε μόλις παραπάνω- της χώρας είναι αρνητικό.»⁴⁵

Διάγραμμα 7 : Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών –Ελλάδα 2011-2012

Πηγή : www.tradingeconomics.com/ National Statistical Service of Greece

Στην Ελλάδα , παρά την ύφεση που μειώνει τις εισαγωγές και παρά την σαφή υποχώρηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος λόγω των μισθολογικών μειώσεων παντού, που κατά την Τρόικα βοηθά τις εξαγωγές, το έλλειμμα αυτό βρίσκεται γύρω στο 9% του ΑΕΠ (2011-2012) , δηλαδή χοντρικά γύρω στα 27 δισεκατομμύρια ετησίως. Δαπανούμε δηλαδή ακόμα πολύ περισσότερα από όσα παράγουμε.

⁴⁵ Δημόπουλος Γ. , «Μακροοικονομική Θεωρία» , 2^{ος} Τόμος, Αθήνα , 1998

Πίνακας 4 : ΑΕΠ, Έλλειμμα, Δαπάνες, Έσοδα, Χρέος--ΕΛΛΑΔΑ 2011-2012

			2011	2012
ΑΕΠ		(εκατ.ευρώ)	208,532	193,749
Έλλειμμα Κυβέρνησης (-) / Πλεόνασμα (+)	Γενικής	(εκατ.ευρώ)	-19,869	-17,414
		(% του ΑΕΠ)	-9,5	-9,0
Πρωτογενές Γενικής Κυβέρνησης (-) / Πλεόνασμα(+)	Έλλειμμα	(εκατ.ευρώ)	-4,981	-7,771
		(% του ΑΕΠ)	-2,4	-4,0
Δαπάνες Κυβέρνησης	Γενικής	(εκατ.ευρώ)	108,437	103,856
		(% του ΑΕΠ)	52,0	53,6
Έσοδα Κυβέρνησης	Γενικής	(εκατ.ευρώ)	69,439	26,980
		(% του ΑΕΠ)	42,4	44,6
Χρέος Κυβέρνησης	Γενικής	(εκατ.ευρώ)	355,141	303,928
		(% του ΑΕΠ)	170,3	156,9

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Στις **9 Φεβρουαρίου 2012**, η κυβέρνηση κατέθεσε στη Βουλή το **Μνημόνιο Συνεννόησης** (Memorandum of Agreement) , το οποίο προέβλεπε ότι το πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης δεν έπρεπε να υπερβεί τα 2,063 δισεκατομμύρια ευρώ το 2012, ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα θα έπρεπε να φτάσει στα 3,6 δισεκατομμύρια ευρώ το 2013 και τα 9,5 δισεκατομμύρια ευρώ το 2014. Ταυτόχρονα , εξειδίκευσε τα μέτρα που έπρεπε να ψηφιστούν πριν την εκταμίευση της πρώτης δόσης του νέου προγράμματος (μείωση της φαρμακευτικής δαπάνης, της υπερωριακής αμοιβής των γιατρών στα νοσοκομεία, των προμηθειών του στρατού, του ΠΔΕ κ.ά.). Ακόμη , το Μνημόνιο Συνεννόησης προέβλεπε αλλαγές στην αγορά εργασίας (μείωση του κατωτάτου μισθού κατά 22%, αναστολή του νόμου για συλλογικές συμβάσεις εργασίας κ.λπ.), το άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων και άλλες διαρθρωτικές αλλαγές.

Το **δεύτερο Μνημόνιο** συζητήθηκε στην Βουλή στις **12 Φεβρουαρίου 2012** («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για την μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13^{ης} Φεβρουαρίου. Υπέρ ψήφισαν 199 βουλευτές, κατά 74 και ψήφισαν παρών. Επίσης στις 9 Μαρτίου ολοκληρώθηκε με επιτυχία το PSI.

Στις 11 Απριλίου του 2012 προκηρύχθηκαν εκλογές για τις 6 Μάιου όπου οδήγησε ρε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου. Από το κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση όμως στις 16 Μάιου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τις 17 Ιουνίου 2012.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι, αν δεν εξασφαλιζόταν η χρηματοδότηση του προγράμματος για τους επόμενους δώδεκα μήνες, το ΔΝΤ δε θα μπορούσε να προχωρήσει στην εκταμίευση της πρώτης δόσης του νέου προγράμματος. Ωστόσο, οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου εκτιμούσαν ότι ίσως η Ελλάδα να χρειαζόταν επιπλέον 50δισεκατομμύρια ευρώ για να καλύψει τις χρηματοδοτικές τις ανάγκες μεταξύ 2015-2020, εφόσον δεν επανεπεντασσόταν στις αγορές μετά το 2015 και δεν κατάφερνε να μειώσει σημαντικά το χρέος της με το PSI.

Όσο για τις αβεβαιότητες του προγράμματος, οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου προέβλεπαν ότι, αν το πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφωνόταν στο 2,5% του ΑΕΠ (ενώ ο στόχος ήταν 3,5-4,5% του ΑΕΠ ετησίως μέχρι το 2012), τότε το χρέος θα συνέχιζε την ανοδική του πορεία. Αν τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις υστερούσαν κατά 10 δισεκατομμύρια ευρώ από τα 46 δισεκατομμύρια που θα έπρεπε να εισπραχθούν μέχρι το 2020, τότε το χρέος θα έφτανε το 148% του ΑΕΠ το 2020(ενώ ο στόχος ήταν 120%). Αν ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας ήταν κατά 1% μικρότερος από τις προβλέψεις (οι οποίες ήταν 2,3% ετησίως μέχρι το 2020), τότε το χρέος θα ξεπερνούσε το 143% του ΑΕΠ το 2020. Έχοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, το ΔΣ του ΔΝΤ συνεδρίασε άτυπα στις 29 Φεβρουαρίου 2012 για να εξετάσει το νέο πρόγραμμα με την Ελλάδα. Αποφασίστηκε, το πρόγραμμα πενταετούς διάρκειας να μετατραπεί σε πρόγραμμα δεκαετούς διάρκειας, με συνέπεια να επιμηκυνθεί ο χρόνος αποπληρωμής του δανείου.

«Υπήρχαν ανησυχίες για τους μεγάλους κινδύνους που αντιμετώπιζε το πρόγραμμα εξαιτίας της πολιτικής αστάθειας στην Ελλάδα όπως και των αδυναμιών υλοποίησης του προγράμματος.»⁴⁶

Στην σχετική έκθεση τους, που δημοσιεύτηκε αργότερα, οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου υπογράμμιζαν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας (μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας κατά 9,5%) και τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος (κατά 6% του ΑΕΠ). Το συμπέρασμα των εμπειρογνώμων του Ταμείου ήταν ότι η Ελλάδα δεν είχε κανένα περιθώριο να αποκλίνει από το νέο πρόγραμμα.

---

⁴⁶ Παναγιώτης Ρουμेलιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ.: πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012, σελ. 311-326

Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος δεν ήταν εξασφαλισμένη,⁴⁷ εφόσον η προσαρμογή στηριζόταν σε μέτρα λιτότητας που προκαλούσαν παρατεταμένη ύφεση και την ανάγκη για περισσότερα δάνεια. Παράλληλα η δημοσιονομική προσαρμογή θα μπορούσε να δημιουργήσει περισσότερες κοινωνικές και πολιτικές αντιστάσεις. Ωστόσο, οι εμπειρογνώμονες του Ταμείου υπογράμμιζαν τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης της Ευρωζώνης από μια πιθανή έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ. Όμως, η επιτυχής αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους αποτέλεσε μια σημαντική παράμετρο στην απόφαση του ΔΣ να εγκρίνει το νέο πρόγραμμα.

Πιο συγκεκριμένα, *η Ελλάδα πέτυχε τη μεγαλύτερη αναδιάρθρωση χρέους που έγινε ποτέ στην παγκόσμια ιστορία, καθώς το 86% των ιδιωτών κατόχων ελληνικών ομολόγων συμμετείχε στην ανταλλαγή χρέους 206 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον η Ελλάδα αναγκάστηκε να ενεργοποιήσει τις ρήτρες συλλογικής δράσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ακόμη μεγαλύτερη συμμετοχή ώστε να είναι περισσότερο βιώσιμο το δημόσιο χρέος.*

Η ενεργοποίηση των ρητρών ανέβασε τη συμμετοχή στο 96%. Το ΔΝΤ είχε υπολογίσει ότι αυτό το ποσοστό της συμμετοχής θα έπρεπε να προσεγγίζει το 95% προκειμένου να ισχύει η ανάλυση του σχετικά με τη βιωσιμότητα του χρέους. Το PSI μείωσε την ονομαστική αξία του χρέους της Ελλάδας κατά 110 δισεκατομμύρια ευρώ. Έτσι, βελτιώθηκε το προφίλ εξυπηρέτησης του χρέους. Ωστόσο, το PSI είχε ως αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής του επίσημου τομέα στο ελληνικό χρέος να αυξηθεί στο 75% το 2012 από 38% το 2011, ενώ το ποσοστό συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε στο 25% από 62%. Έτσι, με καθυστέρηση 18 μηνών ολοκληρώθηκε η διαδικασία της αναδιάρθρωσης του χρέους, η οποία, αν είχε γίνει από το Μάιο του 2010, θα επέτρεπε στην Ελλάδα να συνδυάσει τη δημοσιονομική προσαρμογή με μικρότερη λιτότητα, να επιτύχει γρηγορότερα την έξοδο της οικονομίας από την ύφεση και να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα του χρέους της.

---

⁴⁷ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ.: πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012, σελ 311-326

Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (2013-2016)

Τον Μάιο του 2012 η κυβέρνηση κατέθεσε νέο ΜΠΔΣ για την περίοδο 2013-2016. Η επίτευξη του μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα 4,5 % του ΑΕΠ το 2014 και έπειτα, προϋποθέτει την ανάληψη νέων δημοσιονομικών παρεμβάσεων συνολικού ύψους 5,5 ποσοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2013-2014. Προέβλεπε επείγοντα μέτρα εφαρμογής ύψους 18,9 δις ευρώ. Στο πακέτο των μέτρων συμπεριλαμβάνονταν μεταξύ άλλων :

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως 15% , από 1000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια
- Κατάργηση των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδειάς για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων της ΔΕΚΟ
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους , με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασης τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο

Η Ελλάδα έχει μια τελευταία ευκαιρία για να εξασφαλίσει την παραμονή της στην Ευρωζώνη : να καταστεί αξιόπιστη, να τηρήσει τις δεσμεύσεις της , και ταυτόχρονα, να διεκδικήσει βελτιώσεις στο δεύτερο Μνημόνιο. Φαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ήταν έτοιμη να δεχτεί την αντικατάσταση επιμέρους μέτρων από άλλα ισοδύναμα αποτελέσματος, αλλά ενδεχομένως και την επιμήκυνση του χρόνου υλοποίησης των δημοσιονομικών στόχων.

Μια ενδεχομένη έξοδος της Ελλάδας από την Ευρωζώνη θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τη χώρα. Το βιοτικό επίπεδο θα μειωνόταν σημαντικά, το πιστωτικό σύστημα θα αποσταθεροποιείτο και δεν θα μπορούσε να καλύψει τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων.

Η χρηματοδότηση της οικονομίας μας από το εξωτερικό θα σταματούσε, ενώ η υποτίμηση του νέου νομίσματος θα δημιουργούσε αστάθεια και θα αύξανε σημαντικά τον πληθωρισμό και το κόστος διαβίωσης. Η πολιτική ηγεσία της χώρας έχει την ευθύνη να διατηρήσει τη χώρα μας μέσα στην Ευρωζώνη.

Η νέα κυβέρνηση , που ανέλαβε μετά τις εκλογές του 2012, καλείται να αντιμετωπίσει τρεις προκλήσεις :

- Πρώτον, να καλύψει τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση των στόχων και των δεσμεύσεων στο πλαίσιο του δευτέρου Μνημονίου. Επίσης να αποδείξει , ότι διαθέτει την πολιτική βούληση να προωθήσει τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, ώστε να αποκτήσει η ελληνική οικονομία την ανταγωνιστικότητα της και να τεθούν ισχυρές βάσεις για την αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού της χώρας.
- Δεύτερον, να επιδιώξει την αλλαγή των δυσβάσταχτων, άδικων και αναποτελεσματικών όρων του δευτέρου Μνημονίου, ώστε να καταστεί ηπιότερη η δημοσιονομική προσαρμογή, να αποκατασταθεί η κοινωνική συνοχή και να αποφευχθεί η διόγκωση του κύματος δυσαρέσκειας και απογοήτευσης των Ελλήνων.
- Τρίτον, να αποκαταστήσει την αξιοπιστία της χώρας στο εξωτερικό, ώστε να εξασφαλίσει από τους Ευρωπαίους εταίρους μας την ίδια μεταχείριση της με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης.

Για να αντιμετωπιστούν οι τρεις αυτές προκλήσεις, είναι σημαντικό να κινητοποιηθούν τόσο ο κρατικός όσο και ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας, ώστε να αποδειχθεί ότι η χώρα μας μπορεί να καταπολεμήσει τις χρόνιες διαρθρωτικές της υστερήσεις.

Ο ιδιωτικός τομέας, σε συνεργασία με το δημόσιο παραγωγικό ιστό της χώρας, μπορούν να σηκώσουν το βάρος της αναδιάρθρωσης της πραγματικής οικονομίας υιοθετώντας έναν εξωστρεφή προσανατολισμό. Σε κάθε περίπτωση, η αποκατάσταση της θετικής ψυχολογίας στην ελληνική αγορά αποτελεί άμεση προτεραιότητα. Πρέπει να γίνουν άμεσες ενέργειες για ένα δυναμικό επενδυτικό ξεκίνημα σε παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, να αξιοποιηθεί η δημόσια περιουσία, να προωθηθούν οι ιδιωτικοποιήσεις-αποκρατικοποιήσεις, να αξιοποιηθούν οι πόροι του ΕΣΠΑ για επενδύσεις σε νέα ή ημιτελή έργα υποδομών όπως και πολλά άλλα.

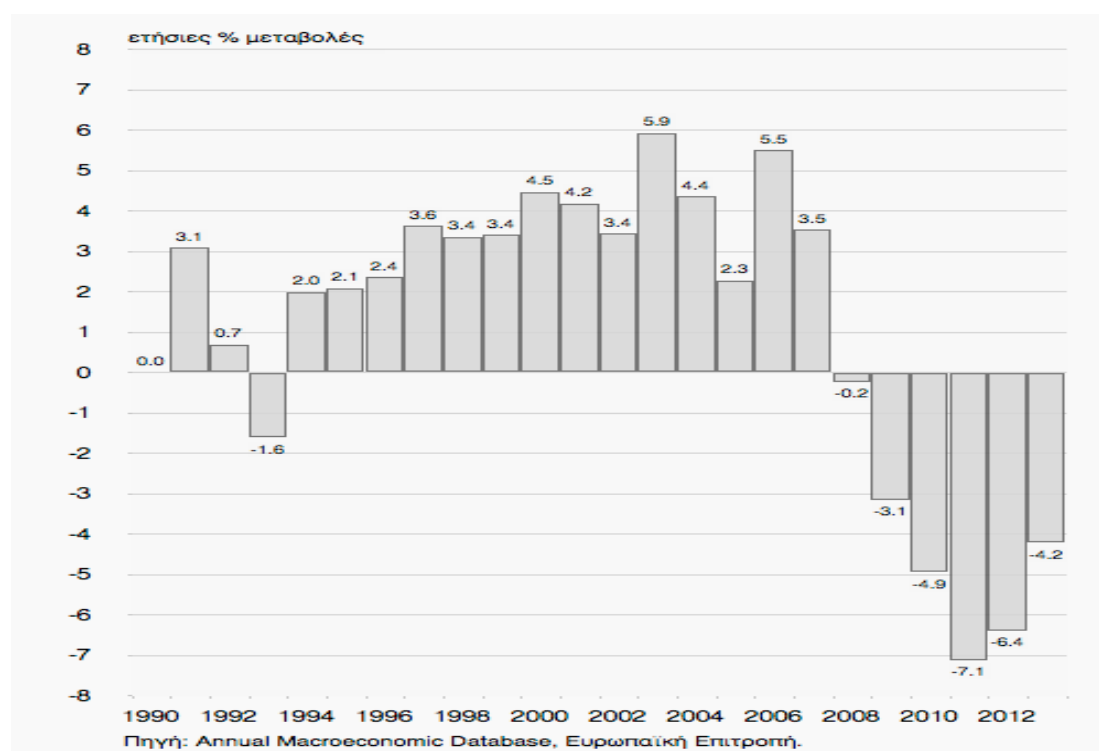
Η μεγάλη και η παρατεταμένη ύφεση έχει οδηγήσει σε απελπιστική κατάσταση ακόμα και υγιείς επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Το τραπεζικό σύστημα έχει χάσει μεγάλο μέρος της πιστωτικής του ικανότητας να χρηματοδοτεί απρόσκοπτα την πραγματική οικονομία.

*Οι ξένοι επενδυτές θεωρούν μεγάλο ρίσκο κάθε νέα επένδυση στην Ελλάδα.*⁴⁸ Ο φαύλος αυτός κύκλος μπορεί να σπάσει μόνο με πρωτοβουλίες και υπερβάσεις που θα αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη των αγορών.

Η ελληνική οικονομία άγγιξε και το έκτο έτος (2008-2013) παρατεταμένης ύφεσης και αυξημένης ανεργίας λόγω της οικονομικής και διαρθρωτικής πολιτικής, δίχως σημεία ανάκαμψης στα μακροοικονομικά μεγέθη. Υπάρχει αισθητή μείωση εισοδημάτων των εργαζομένων αλλά και των συνταξιούχων, και ο αριθμός των ανέργων ανήλθε στο 1/3 του εργατικού δυναμικού, και φυσικά το δημόσιο χρέος δεν μειώνεται.

Διάγραμμα 8 : Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε σταθερές τιμές, 1990-2013

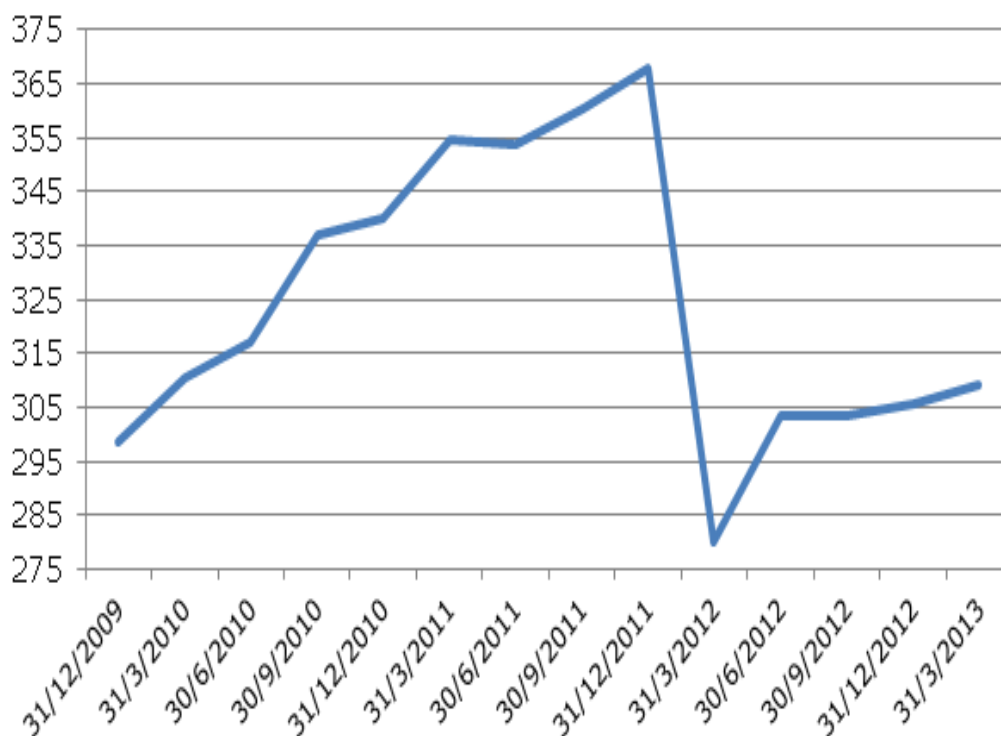

« Η σωρευτική μείωση του ΑΕΠ για τα έξι ολοκληρωμένα έτη ύφεσης (2008-2013), συγκρινόμενη με την αντίστοιχη μεταβολή στις 36 πιο προηγμένες χώρες του κόσμου, ανέρχεται σε περίπου 25%. Δηλαδή, έχει ήδη ακυρώσει την πορεία πραγματικής σύγκλισης που είχε πραγματοποιηθεί κατά τα έτη 1995-2007.⁴⁹»

⁴⁸ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο Δ.Ν.Τ : πως και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, 2012

⁴⁹ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : «Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση», 2013

Διάγραμμα 9 : Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους (δισ ευρώ) , 2009-2013

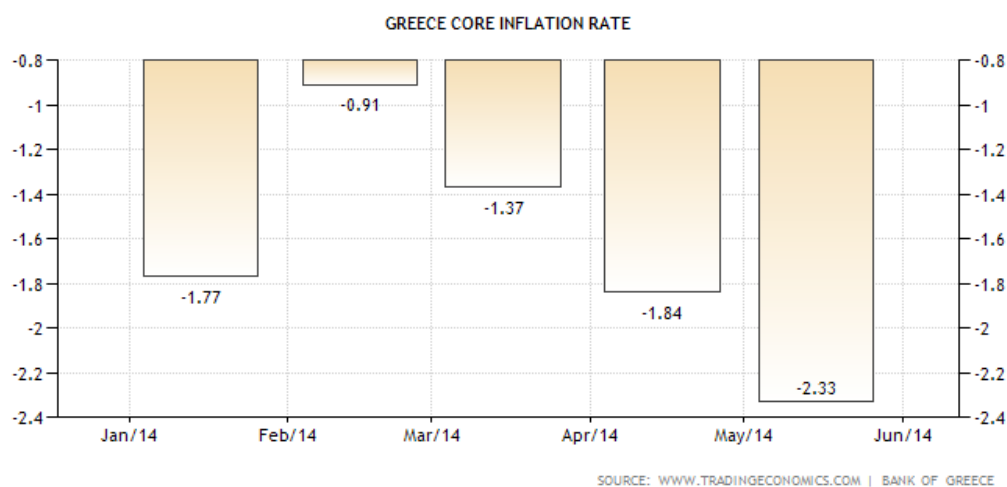
ΠΗΓΗ: Δελτίου Δημοσίου Χρέους

Μια σημαντική αλλαγή στις προβλέψεις του ΔΝΤ για την εξέλιξη του χρέους είναι η δραστική μείωση των αναμενόμενων εσόδων από τις αποκρατικοποιήσεις. Όπως παρατηρούμε και από το παρακάτω διάγραμμα **ο χαμηλός πληθωρισμός δυσκολεύει στη μείωση του χρέους στη χώρα μας.**

Διάγραμμα 10 : Πληθωρισμός (ετήσια μεταβολή)

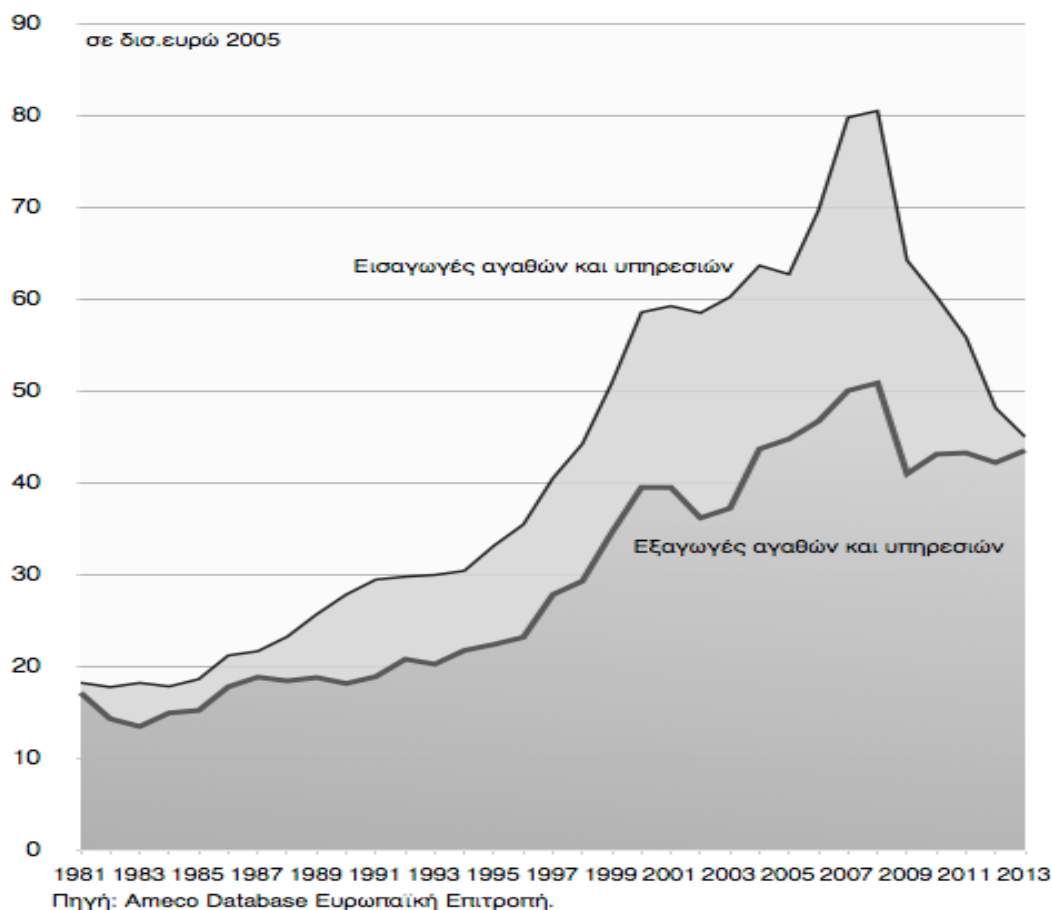
Διάγραμμα 11 : Πληθωρισμός (Ιανουάριος – Ιούνιος , 2014)

Με την βοήθεια της «εσωτερικής υποτίμησης» επιχείρησε να αποκατασταθεί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας στα επίπεδα που ήταν πριν την ένταξη στο ευρώ. Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης είχε ως στόχο την αύξηση των εξαγωγών και την ανάκαμψη της οικονομίας χάρη στον αναπροσανατολισμό της από την εσωτερική αγορά στις διεθνείς αγορές.

«Η πολιτική αυτή, όμως, έχει αποτύχει και τελικά η ελληνική οικονομία προσαρμόζει τα ελλείμματα της διαμέσου μιας διαδικασίας συρρίκνωσης του παραγωγικού δυναμικού, απαξίωσης του εργατικού δυναμικού, εξαθλίωσης του πληθυσμού και επέκτασης της φτώχειας.»⁵⁰

Διάγραμμα 12: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σε σταθερές τιμές

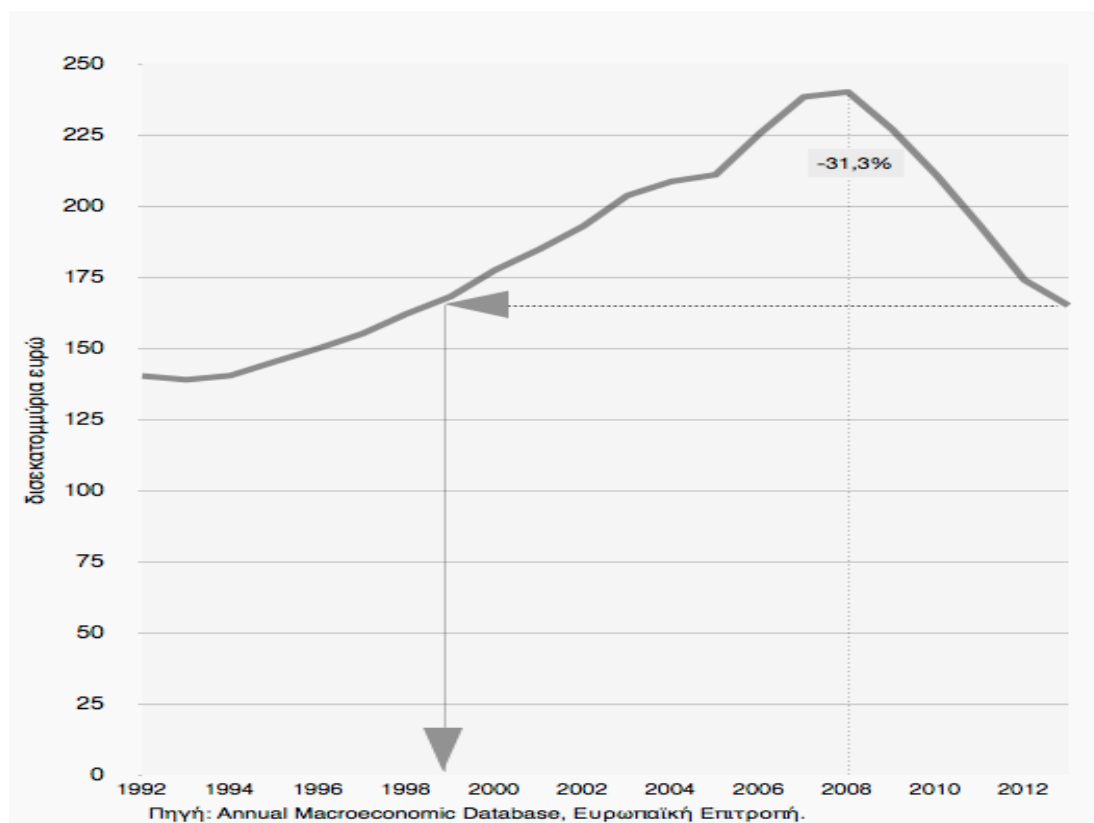

«Στη διάρκεια της εφαρμογής των μνημονίων όχι μόνο οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών δεν κατέστησαν κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης αλλά παρουσίασαν και επιδείνωση ως προς τη συμβολή τους στη μεγέθυνση του ΑΕΠ . Η θετική συμβολή του εξωτερικού εμπορίου στη διαμόρφωση του ΑΕΠ οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μείωση των εισαγωγών.⁵¹»

⁵⁰ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2013

⁵¹ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2013

Διάγραμμα 13: Η εγχώρια ζήτηση σε τιμές του 2005 , (1992-2013)

« Η πτώση της εγχώριας ζήτησης από το 2009 και μετά είναι δραματική και ανήλθε συνολικά στο 31,3 %. Το επίπεδο της εγχώριας ζήτησης έχει πλέον επιστρέψει 14 χρόνια πριν , δηλαδή στο επίπεδο του 1999.⁵²»

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την ελληνική οικονομία εξέφρασε τις αβεβαιότητες της για τις δημοσιονομικές προοπτικές την περίοδο 2013-2014. Αξίζει να σημειώσουμε όμως , πως παραδέχεται ότι έχει σημειωθεί πρόοδος , έστω και αργή , στην εφαρμογή του δεύτερου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Επίσης στην έκθεση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει ότι τα δημόσια έσοδα και η μεταρρύθμιση της μη αποδοτικής εισπραξής εσόδων, αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες.

Παρόλα αυτά , μετά από τόσα χρόνια αυστηρής δημοσιονομικής και εισοδηματικής λιτότητας , το ελληνικό κράτος συνεχίζει να κινείται σε σκοτεινό τούνελ. Η ασκούμενη οικονομική πολιτική των Μνημονίων έχει εγκλωβίσει τη χώρα σε βαθιά λιτότητα και ύφεση. Το βάρος της δημοσιονομικής λιτότητας και την χρονιά (2014) είναι δυσβάσταχτο για τους Έλληνες πολίτες που συνεχίζουν τα υψηλά επίπεδα ανεργίας.

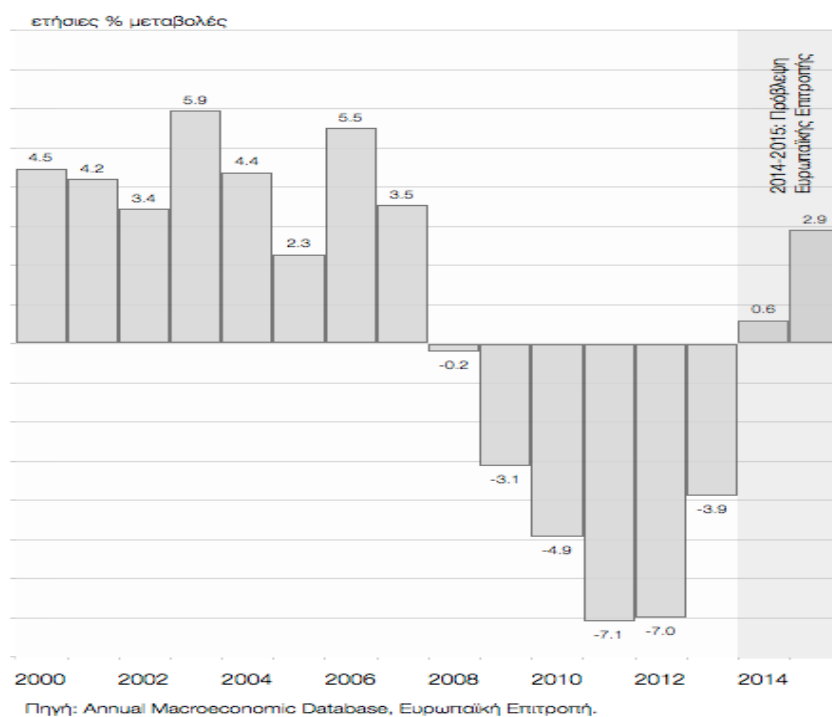
⁵² ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2013

Πίνακας 5 : Δημόσιο χρέος & έλλειμμα 2014 (ως % του Α.Ε.Π.)

	2014
Δημόσιο χρέος	178 %
Δημόσιο έλλειμμα	-3,3 %

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσίευσε η Euro stat, το ελληνικό δημόσιο χρέος έφτασε στο 174,1% του ΑΕΠ το 1^ο τρίμηνο του 2014. Ας σημειώσουμε ότι σε σχέση με το 4^ο τρίμηνο του 2013 το ελληνικό χρέος μειώθηκε κατά 1%, ενώ σε σχέση με το 1^ο τρίμηνο του 2013 αυξήθηκε κατά 13,5%. Σε απόλυτους αριθμούς το ελληνικό χρέος υποχώρησε στα 314,8 δις ευρώ, από 318,7 δις ευρώ το 4^ο τρίμηνο του 2013. **Σύμφωνα με την στατιστική υπηρεσία το 1^ο τρίμηνο του 2014 η Ελλάδα είχε το υψηλότερο χρέος στην Ε.Ε.** Την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2014 το έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών διαμορφώθηκε σε 2,5 δισεκ. ευρώ , κατά 832 εκατ. ευρώ μικρότερο από εκείνο της αντίστοιχης περιόδου του 2013.

Διάγραμμα 14 : Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε σταθερές τιμές , 2000-2015

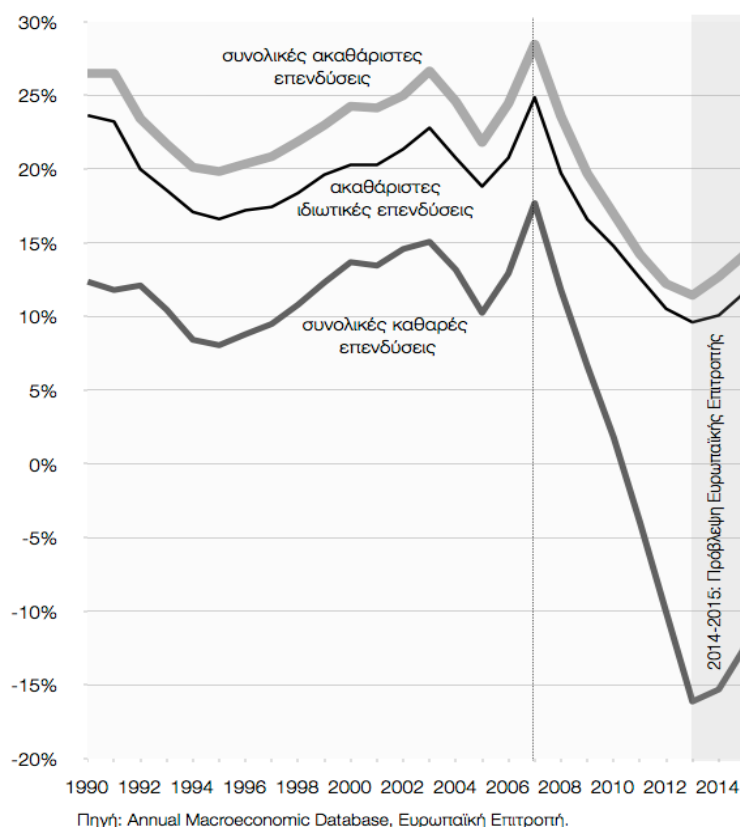

« Η σωρευτική μείωση του ΑΕΠ κατά την εξαετία 2008-2013 ανήλθε σε 23,5% και κατά την επταετία 2008-2014 θα έχει ανέλθει σε 23,2%».⁵³

⁵³ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2014

Μία από τις βασικότερες αιτίες πίσω από τα τεράστια ελλείμματα του κυβερνητικού προϋπολογισμού της χώρα μας είναι το φαινόμενο της παραοικονομίας, και ιδιαίτερα το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Εάν μειωθεί το φαινόμενο της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής θα βελτιωθούν σε μεγάλο βαθμό τα δημοσιονομικά προβλήματα και το δημόσιο χρέος, έτσι θα μπορούν να διαθέσουν περισσότερους πόρους σε μια διανεμητική και κοινωνική πολιτική.

Διάγραμμα 15 : Ιδιωτικές και συνολικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, ως ποσοστό του προϊόντος, 1990-2015

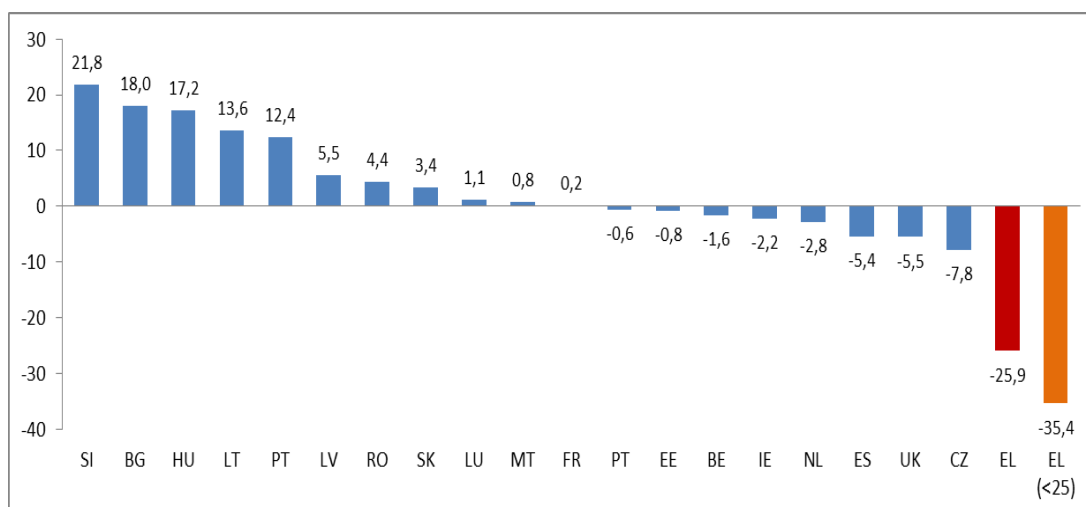

«Από το 2008 και μετά εμφανίζονται οι επιπτώσεις της κρίσης και της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης έτσι ώστε κατά το 2009-2013 η πτώση των επενδύσεων να είναι σημαντική, με τις καθαρές συνολικές επενδύσεις να μειώνονται στο -10% περίπου του καθαρού εγχώριου προϊόντος και η ελληνική οικονομία να βρίσκεται σε διαδικασία από-επένδυσης.»⁵⁴

Το περιβάλλον της ελληνικής οικονομίας παραμένει ασταθές και αβέβαιο. Η οικονομική πολιτική στην Ελλάδα κατά το 2013-2016 και το 2015-2018 παραμένει στοχευόμενη με προσήλωση στη μείωση δαπανών και την αύξηση των εσόδων από τους μισθωτούς (μείωση των μισθών κατά 30 δις ευρώ, δηλαδή από 85 δις ευρώ το 2009 σε 56 δις ευρώ το 2014) και τους συνταξιούχους, προκειμένου να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

⁵⁴ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2014

Διάγραμμα 16 : Σωρευτική μεταβολή κατώτατων πραγματικών μισθών στις χώρες Ε.Ε (2010-2013)

«Η καθίζηση της αγοραστικής δύναμης (25 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από τα επίπεδα του 1984) του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα ,δεν επιδέχεται σύγκρισης με καμία άλλη περίπτωση χώρας της Ε.Ε, δεδομένου ότι ο πραγματικός κατώτατος μισθός μειώθηκε κατά 25,9% και κατά 35,4% για τους νέους κάτω των 25 ετών.»⁵⁵

Σύμφωνα με αρκετά δημοσιεύματα , συζητείται ένα **τρίτο πακέτο βοήθειας με νέα αυστηρά μέτρα όπου θα οδηγήσουν σε παραπέρα βάθεμα της κρίσης.**

Συμπέρασμα :

Η ελληνική οικονομία έπειτα από έξι ολόκληρα έτη υλοποίησης της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης :

- Έχει καθηλωθεί σε πολύ χαμηλό επίπεδο παραγωγής , επενδύσεων , μισθών , κοινωνικών δαπανών, εγχώριας ζήτησης , παραγωγικότητας της εργασίας, αγοραστικής δύναμης και υψηλού επιπέδου ανεργίας, φορολόγησης των εισοδημάτων και του δημοσίου χρέους.
- Έχουν «φυλακιστεί» οι ενδογενείς δυνάμεις του παραγωγικού συστήματος οι οποίες θα μπορούσαν σε συνθήκες εκτός του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος να οδηγήσουν σε ανάκαμψη της παραγωγής και της απασχόλησης.

⁵⁵ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση : Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, 2014

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

3.1 Ορισμός της ανεργίας

Κάθε οικονομία αποτελείται από ένα προσδιορισμένο μέγεθος πληθυσμού. Για αρκετούς λόγους οικονομικής ανάλυσης διακρίνουμε τον πληθυσμό σε α) οικονομικά ενεργό και σε β) οικονομικά μη ενεργό. Αρχικά, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελείται από το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και συγχρόνως επιθυμούν να εργαστούν. Οι πολίτες εκείνοι οι οποίοι δεν μπορούν να εργαστούν, όπως για παράδειγμα τα μικρά παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι στρατιώτες και λοιπά δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Άρα, τα άτομα τα οποία δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εργαστούν αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό.⁵⁶ Το εργατικό δυναμικό διακρίνεται σε δύο κατηγορίες, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και λέγονται απασχολούμενοι αλλά και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και λέγονται άνεργοι. Σύμφωνα με τις παραπάνω διακρίσεις μπορούμε να δώσουμε τους εξής ορισμούς :

- «Εργατικό δυναμικό : είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν.»⁵⁷
- «Απασχολούμενοι : είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται (φυσικά εξ ορισμού θέλουν και μπορούν να εργαστούν).»⁵⁸
- «Άνεργοι : είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν, αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.»⁵⁹

Είναι πολύ φανερό ότι το σύνολο των απασχολούμενων και των ανέργων ισούται με το εργατικό δυναμικό.

Μέτρηση της ανεργίας

Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος, για παράδειγμα, χιλιάδες άνεργοι. Η σημασία όμως του αριθμού αυτού εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Για αυτό η ανεργία μετράται ως ποσοστό επί τοις εκατό % του εργατικού δυναμικού, για παράδειγμα 8%. Συγκεκριμένα :

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} \times 100$$

Το ποσοστό της ανεργίας μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο καθώς μεταβάλλεται το απόλυτο μέγεθος της ανεργίας ή του εργατικού δυναμικού.

⁵⁶ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁵⁷ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁵⁸ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁵⁹ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

3.2 Είδη ανεργίας

Υπάρχουν τέσσερα είδη ανεργίας : η εποχιακή ανεργία , η ανεργία τριβής , η διαρθρωτική ανεργία και η ανεργία λόγω ανεπαρκούς ζήτησης (ή κεϋνσιανή ανεργία)

- Εποχιακή ανεργία : «Αρκετές επιχειρήσεις, όπως οι αγροτικές και οι τουριστικές, παρουσιάζουν συνεχόμενες μεταβολές στην παραγωγική τους δραστηριότητα κατά την διάρκεια του έτους. Όμως αυτές οι μεταβολές της παραγωγής ακολουθούνται από ανάλογες μεταβολές της απασχόλησης εργατικού δυναμικού και συνεπώς από μεταβολές της ανεργίας. Αυτή η ανεργία ονομάζεται εποχιακή.»⁶⁰
- Ανεργία τριβής : «Αυτό το είδος ανεργίας οφείλεται στην αδυναμία της αγοράς εργασίας να απορροφήσει άμεσα ανέργους, αν και υπάρχουν πολλές κενές θέσεις εργασίας, για τις οποίες οι άνεργοι κατέχουν τα απαραίτητα προσόντα και επαγγελματική εξειδίκευση. Κατά κύριο λόγο η ανεργία τριβής προέρχεται από την αδυναμία των εργατών να εντοπίσουν αμέσως τις επιχειρήσεις με τις κενές θέσεις και στην αδυναμία των επιχειρήσεων να εντοπίσουν τους άνεργους εργατές. Εκτός από τα παραπάνω είναι πιθανόν να οφείλεται στη γεωγραφική απόσταση ανάμεσα της περιοχής όπου υπάρχει ανεργία και εκείνης όπου υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, οφείλεται στην έλλειψη ενός αποτελεσματικού συστήματος πληροφοριών για ύπαρξη ανέργων και επιχειρήσεων με κενές θέσεις εργασίας.»⁶¹
- Διαρθρωτική ανεργία : «Όταν σε κάποια οικονομία υπάρχουν άνεργοι και κενές θέσεις εργασίας ,όμως οι άνεργοι δεν καταφέρνουν να απασχοληθούν στις υπάρχουσες κενές θέσεις, για το λόγω ότι υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ στα προσόντα και την ειδίκευση των ανέργων και σε εκείνα που απαιτούνται για την κάλυψη των κενών θέσεων, η ανεργία αυτή ονομάζεται διαρθρωτική.»⁶²
- Ανεργία ανεπαρκούς ζήτησης : «Η ανεργία λόγω ανεπαρκούς ζήτησης , λεγόμενη και κεϋνσιανή ανεργία , είναι αυτή που προέρχεται από την μείωση της οικονομικής δραστηριότητας στις φάσεις της καθόδου αλλά και της ύφεσης του οικονομικού κύκλου.»⁶³

---

⁶⁰ Users.teilam.gr , Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁶¹ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁶² Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

⁶³ Users.teilam.gr, Ανεργία, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο :

<http://users.teilam.gr/~emastrogiani/anergia.htm>

3.3 Η Ανεργία στην Ελλάδα και στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες

Η κατάσταση της ανεργίας στην Ελλάδα είναι σχεδόν ίδια με την πορεία της ανεργίας στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες. Η ανεργία στην Ελλάδα αποτελεί ίσως το σοβαρότερο πρόβλημα , ειδικά από την πετρελαϊκή κρίση (1970) και έπειτα. Σύμφωνα με αρκετούς οικονομολόγους η σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας , η ελαστικότητα της αγοράς εργασίας και η αποτελεσματικότητα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης έχουν επιρροή στην ανεργία.

Όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες της Νότιας Ευρώπης η διαμόρφωση ενός υψηλού ποσοστού ανεργίας είναι ένα φαινόμενο που συνδυάζει την επιβράδυνση της αύξησης της απασχόλησης με την αύξηση του ενεργού πληθυσμού , που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της γυναικείας απασχόλησης.

Η Ελλάδα είναι μία από τις Ευρωπαϊκές χώρες με υψηλό ποσοστό ανέργων στους νέους και στις γυναίκες. Και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά της ανεργίας επιδεινώνονται μάλιστα όσο ανεβαίνει το μορφωτικό επίπεδο. Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών άνω των 35 ετών είναι μεγαλύτερο της γυναίκας με μέση εκπαίδευση .Η διαπίστωση αυτή θα μπορούσε να σημαίνει ότι η ανεργία και η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι ένα γενικευμένο φαινόμενο που δεν αφορά μόνο τις νέες γενεές⁶⁴.

Το γεγονός ότι στην Ελλάδα το μορφωτικό επίπεδο του ενεργού και απασχολούμενου πληθυσμού , παρουσιάζει την ίδια κατανομή με Ευρωπαϊκές χώρες περισσότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά , δείχνει ότι τα ελληνικά προβλήματα σε αυτόν τον τομέα δεν πρέπει να αποτελούν κύρια αιτία της τεχνολογικής ή βιομηχανικής καθυστέρησης.

⁶⁴ Συλλογικό έργο , Επιμελητής : Φραγκάκης Ν. , «Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση» , Εκδόσεις ΕΚΕΜ-Παπαζήση, 1994

Ας εξετάσουμε όμως και την περίοδο 1980-1997 με την βοήθεια της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ) .Όπως παρατηρούμε από τον Πίνακα 6 παρακάτω το ποσοστό ανεργίας για το έτος 1982-1993 κυμαινόταν μεταξύ 7,0%-8,0%. Ωστόσο ο περιορισμός της κινητικότητας στην αγορά εργασίας είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας που από το 1993 και μετά ξεπερνούσε το 10%.

Πίνακας 6 : Εξέλιξη πληθωρισμού κα ανεργίας (1980-1997)

ΕΤΟΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ Σ	ΑΝΕΡΓΙΑ
1980	0,7%	24,9%	2,7%
1981	-1,6%	24,5%	4,0%
1982	-1,1%	21,1%	5,8%
1983	-1,1%	20,2%	7,9%
1984	2,0%	18,5%	8,1%
1985	2,5%	19,3%	7,8%
1986	0,5%	23,0%	7,4%
1987	-2,3%	16,4%	7,4%
1988	4,3%	13,5%	7,7%
1989	3,8%	13,7%	7,5%
1990	1,0%	20,4%	7,0%
1991	3,1%	19,5%	7,7%
1992	0,7%	15,9%	8,7%
1993	-1,6%	14,4%	9,7%
1994	2,0%	15,2%	9,9%
1995	2,1%	15,5%	10,2%
1996	2,4%	15,3%	10,5%
1997	3,6%	15,2%	10,8%

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ(Ελληνική Στατιστική Αρχή

Η χώρα μας αν και προσπαθούσε εκείνη την χρονική περίοδο να επιτύχει την ένταξη της στην ΟΝΕ (Οικονομική Νομισματική Ένωση) αντιμετώπιζε παράλληλα και σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Το βασικό χαρακτηριστικό ήταν η ανεργία.

Ο καθορισμός του χρονοδιαγράμματος της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης ολοκληρώνει την λογική της σταθεροποίησης, επιδιώκοντας την προσαρμογή της οικονομίας σε νομισματικούς και δημοσιονομικούς στόχους , χωρίς να υπάρχουν στόχοι για το παραγωγικό δυναμικό , την απασχόληση και πόσο μάλλον για την ανάπτυξη και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της.⁶⁵

Ας εξετάσουμε τώρα και το ποσοστό ανεργίας για την περίοδο 2000-2011 στην Ελλάδα και αν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας για άνδρες , γυναίκες και για τους νέους 15-29 ετών . Σύμφωνα πάντα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή μπορούμε να παρατηρήσουμε με την βοήθεια του Πίνακα'7 ότι υπάρχει τεράστια διαφορά στον αριθμό ανέργων των ανδρών σε σχέση με τον γυναικείο πληθυσμό. Όπως είναι φανερό οι γυναίκες ειδικά μετά την οικονομική κρίση που διανύουμε έχει αγγίξει το 12,5% το 2009 ενώ οι άνδρες αγγίζουν το 6,5%. Ο αριθμός των νέων ανέργων για το έτος 2009 έχει αγγίξει την κορυφή με το ποσοστό ανεργίας να φθάνει στο 17,7%.

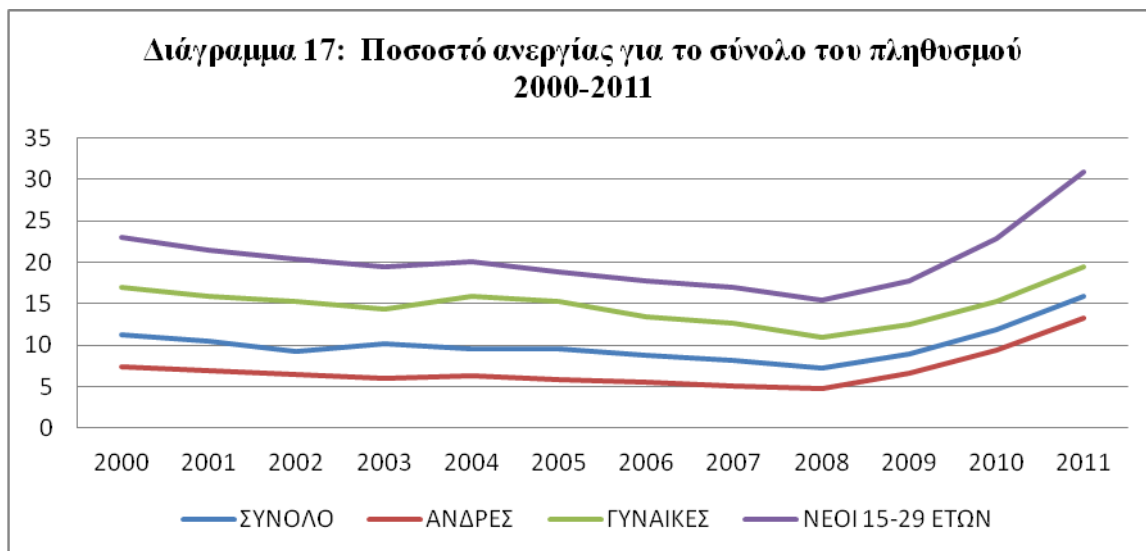
Πίνακας 7 :Ελλάδα ποσοστό ανεργίας για το σύνολο του πληθυσμού, για άνδρες, γυναίκες και για νέους 15-29 ετών 2000-2011

<i>ΕΤΟΣ</i>	<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>	<i>ΑΝΔΡΕΣ</i>	<i>ΓΥΝΑΙΚΕΣ</i>	<i>ΝΕΟΙ 15-29</i>
<i>2000</i>	<i>11,2%</i>	<i>7,4</i>	<i>17,0%</i>	<i>23,0%</i>
<i>2001</i>	<i>10,4%</i>	<i>6,9%</i>	<i>15,9%</i>	<i>21,5%</i>
<i>2002</i>	<i>9,3%</i>	<i>6,4%</i>	<i>15,2%</i>	<i>20,4%</i>
<i>2003</i>	<i>10,2%</i>	<i>6,0%</i>	<i>14,3%</i>	<i>19,5%</i>
<i>2004</i>	<i>9,6%</i>	<i>6,3%</i>	<i>15,9%</i>	<i>20,1%</i>
<i>2005</i>	<i>9,6%</i>	<i>5,8%</i>	<i>15,2%</i>	<i>18,8%</i>
<i>2006</i>	<i>8,8%</i>	<i>5,6%</i>	<i>13,4%</i>	<i>17,8%</i>
<i>2007</i>	<i>8,1%</i>	<i>5,0%</i>	<i>12,6%</i>	<i>17,0%</i>
<i>2008</i>	<i>7,2%</i>	<i>4,7%</i>	<i>10,9%</i>	<i>15,5%</i>
<i>2009</i>	<i>8,9%</i>	<i>6,3%</i>	<i>12,5%</i>	<i>17,7%</i>
<i>2010</i>	<i>11,8%</i>	<i>9,4%</i>	<i>15,3%</i>	<i>22,8%</i>
<i>2011</i>	<i>15,9%</i>	<i>13,3%</i>	<i>19,5%</i>	<i>30,9%</i>

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή)

⁶⁵ Συλλογικό έργο , Επιμελητής : Φραγκάκης Ν. , «Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση» , Εκδόσεις ΕΚΕΜ-Παπαζήση, 1994

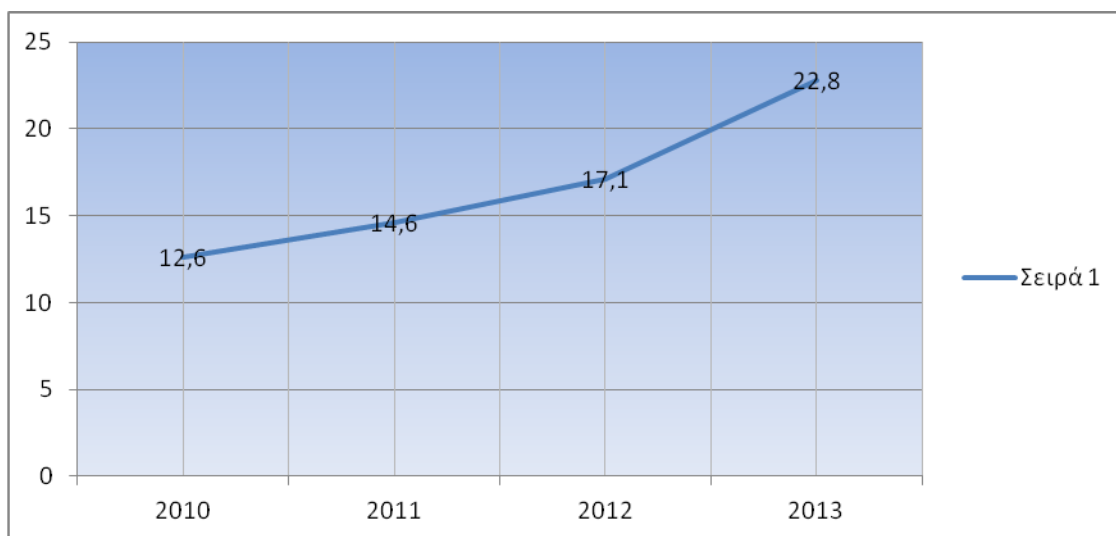
Το έτος 2010 το ποσοστό ανεργίας για τους άνδρες φθάνει στο 9,4% , οι γυναίκες στο 15,3% και οι νέοι εκτινάχθηκαν στο 22,8%. Αυξητική τάση παρουσιάζουν οι δείκτες της ανεργίας τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες της Ευρωζώνης απόρροια φυσικά της οικονομικής κρίσης.

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Στο παρακάτω διάγραμμα ας παρουσιάσουμε και την εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας στην χώρα μας κατά την περίοδο 2010-2013.

Διάγραμμα 18 : Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα 2010-2013

ΠΗΓΗ : Euro stat - Ευρωπαϊκή Στατιστική Αρχή

Στην Ελλάδα καταγράφεται η μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας μέσα σε ένα χρόνο (21,5 τον Ιανουάριο του 2012 σε 27,2 τον Ιανουάριο του 2013) οπότε την θλιβερή πρωτιά στην ανεργία εξακολουθεί να κατέχει η Ελλάδα στην Ε.Ε σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Euro stat).

3.4 Η Ανεργία στην Ευρωπαϊκή ένωση

Στις μέρες μας, ένα από τα κύρια προβλήματα που απασχολεί τις κοινωνίες, τόσο των αναπτυγμένων χωρών όσο και εκείνες των λιγότερο αναπτυγμένων, είναι το φαινόμενο της ανεργίας. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, μόνο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχουν σήμερα 20 εκατομμύρια άνεργοι, ενώ στην Ελλάδα οι πρόσφατες εκτιμήσεις δείχνουν την ύπαρξη άνω των 400.000 ανέργων, οι περισσότεροι των οποίων είναι νέοι και γυναίκες. Φυσικά ,τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν, σε καθημερινή βάση, εκτενείς αναφορές στο μείζον αυτό ζήτημα.

Όπως καταλαβαίνουμε και από τα παραπάνω το πρόβλημα της ανεργίας είναι αναμφισβήτητα ένα από τα κυρίαρχα ζητήματα που απασχολούν τόσο την ελληνική οικονομία όσο και τα υπόλοιπα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που μας ενδιαφέρει σε αυτό το κεφάλαιο και θα ήταν σημαντικό να αναφερθούμε στις αιτίες που οδήγησαν την χώρα μας και την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ανησυχητικά ποσοστά ανεργίας και ως εκ τούτο στην μείωση της καταναλωτικής δύναμης των πολιτών.

Κάποια από τα βασικά αίτια της ανεργίας είναι τα παρακάτω :

- Η απαίτηση της παγκόσμιας αγοράς για βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων.
- Η τεχνολογική εξέλιξη και συνεπώς η αυτοματοποίηση που αντικατέστησε σε πολλές βιομηχανίες και επιχειρήσεις γενικότερα το απασχολούμενο εργατικό δυναμικό με κατασκευές νέας τεχνολογίας.
- Η είσοδος οικονομικών μεταναστών και η απασχόληση τους σε διάφορες θέσεις εργασίας.

Θα ήταν ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο να εξεταστεί με κάθε λεπτομέρεια η εξέλιξη της ανεργίας με την βοήθεια του παρακάτω πίνακα από το 2007 έως και σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην συνέχεια θα αναφερθούμε και στα ποσοστά ανεργίας κυρίως στους νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών .

Πίνακας 8 : Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση	
European Union/Unemployment	
2007	7,2%
2008	7,1%
2009	9%
2010	9,7%
2011	9,7%
2012	10,5%
2013	11,1%

ΠΗΓΗ: European Commission (Economic and Financial Affairs)

Όπως παρατηρούμε και από τον πίνακα ποσοστό ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σκαρφάλωσε στο 11,1% για το έτος 2013 σε σχέση με το προηγούμενο που κυμαινόταν στο 10,5%

3.5 Η Απασχόληση και η Ανεργία στην Ελλάδα κατά την περίοδο οικονομικής κρίσης

Η χρονική διάρκεια της απασχόλησης του εργαζομένου προκύπτει από το ωράριο εργασίας το οποίο αντιστοιχεί στις ώρες ημερήσιας και εβδομαδιαίας εργασίας του. Σύμφωνα με την νομοθεσία καθορίζεται ο ανώτατος επιτρεπόμενος χρόνος ημερήσιας και εβδομαδιαίας απασχόλησης, δηλαδή το νόμιμο ωράριο εργασίας.

Η απασχόληση που αντιστοιχεί στο νόμιμο ωράριο εργασίας καλείται πλήρης απασχόληση. Όταν η απασχόληση αντιστοιχεί σε χρόνο μικρότερο του νόμιμου ωραρίου καλείται μερική απασχόληση. Στην έννοια της μερικής απασχόλησης περιλαμβάνεται και η εκ περιτροπής εργασία κατά την οποία ο μισθωτός εναλλάσσεται στην παροχή εργασίας με κάποιον άλλον ενώ η λειτουργία της επιχείρησης είναι συνεχής. Αφού ολοκληρώθηκε και το τέταρτο έτος ύφεσης η ελληνική οικονομία πλέον βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους επανεπένδυσης και απαξίωσης μεγάλων τμημάτων του παραγωγικού και του ανθρώπινου δυναμικού.

Εν έτη 2009 ήμασταν αντιμέτωποι με μία συνεχή μείωση της απασχόλησης και στην συνέχεια ακολούθησε εκτόξευση του αριθμού των ανέργων σε έντονους ρυθμούς που αυξανόντουσαν από τρίμηνο σε τρίμηνο, από έτος σε έτος και είχε ως αποτέλεσμα να φθάσει στην κορυφή το μέγεθος της στατιστικής ανεργίας το τελευταίο τρίμηνο του 2011 σε ποσοστό 1/5 του εργατικού δυναμικού (20,7%), ενώ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012 οι άνεργοι άγγιξαν τους 1,120,100 άνδρες και γυναίκες και σε ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από το 1/5 του εργατικού δυναμικού (22,6%). Η σημαντική αυτή απώλεια της δυναμικότητας των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας σε συνδυασμό φυσικά με την σημαντική επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών και την εφαρμογή αυστηρών μέτρων λιτότητας κινδυνεύει να μετατρέψει την ελληνική οικονομία από πραγματική σε εικονική. Όλα τα παραπάνω όμως θα τα αναλύσουμε παρακάτω.

- **Η πλήρης και η μερική απασχόληση στην Ελλάδα**

Η μερική όπως και η προσωρινή απασχόληση αποτελούν εργαλεία για την ανάπτυξη της απασχόλησης, συντελούν αποφασιστικά στην προσαρμοστικότητα της οργάνωσης των επιχειρήσεων και συνιστούν ένα μέσο διευκόλυνσης διάφορων κατηγοριών πολιτών να συνδυάζουν προσωπικές και οικογενειακές ανάγκες με την είσοδο και παραμονή τους στην εργασία. Η απόκτηση εργασιακής εμπειρίας και κατάλληλης εξειδίκευσης, διευκολύνουν την οριστική ένταξη τους στον χώρο εργασίας. Η μερική απασχόληση τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί αρκετά και κυρίως την δεκαετία 2008-2009. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε και από τον παρακάτω πίνακα, ο αριθμός των μερικώς απασχολούμενων αυξήθηκε το 2009 από 5,7% σε 6,2% δηλαδή κατά 16.200 άτομα ενώ ο αριθμός των πλήρως απασχολούμενων μειώθηκε κατά 93.000 άτομα.

Κύρια αιτία της αύξησης αυτής είναι ότι οι απασχολούμενοι δεν μπορούσαν να βρουν πλήρη απασχόληση, αντιμετωπίζοντας την μερική ως μονόδρομο στο πρόβλημα της ανεργίας.

Πίνακας 9 : Απασχολούμενοι 15 ετών και άνω κατά είδος απασχόλησης

(πλήρης- μερική) τα έτη 2008-2009

<i>I. ΑΠΟΛΥΤΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ</i>									
ΕΙΔΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	Α τρίμηνο ο 2008	Β´ τρίμηνο ο 2008	Γ´ τρίμηνο ο 2008	Δ´ τρίμηνο ο 2008	Α´ τρίμηνο ο 2009	Β´ τρίμηνο ο 2009	Γ´ τρίμηνο ο 2009	Δ´ τρίμηνο ο 2009	Δ´ τρίμηνο 2008 Δ´ τρίμηνο 2009
ΣΥΝΟΛΟ	4.511,6	4.582,5	4.589,6	4.553,6	4.485,8	4.531,9	4.540,1	4.476,8	- 76,8
Α) Πλήρης	4.250,4	4.332,5	4.340,0	4.293,1	4.210,1	4.259,5	4.276,0	4.200,1	- 93,0
Β) Μερική , επειδή	261,2	250,1	249,7	260,5	275,7	272,4	264,1	276,7	16,2
--Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	25,2	27,0	28,5	29,7	25,7	23,4	22,3	22,4	- 7,3
-Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	7,1	7,2	6,0	6,6	6,0	4,5	4,4	3,7	-2,9
--Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	106,3	103,7	103,7	112,0	126,5	129,6	122,8	134,2	22,2
--Άλλοι λόγοι	91,9	83,8	83,2	79,1	83,4	85,4	88,2	89,4	10,3
--Δεν δήλωσε τον λόγο	14,8	11,7	11,6	15,2	16,3	11,6	12,1	13,6	-1,6
<i>II. ΠΟΣΟΣΤΑ (%) ΠΛΗΡΟΥΣ –ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ</i>									
Α) Πλήρης	94,2	94,5	94,6	94,3	93,9	94,0	94,2	93,8	-0,5
Β) Μερική	5,8	5,5	5,4	5,7	6,1	6,0	5,8	6,2	0,5

ΠΗΓΗ : Γ.Γ ΕΣΥΕ, ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Η δραματική μείωση της απασχόλησης κατά το 2009 έως και το 2014 οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση της παραγωγής ήταν ραγδαία.

Πίνακας 10 : Η απασχόληση πλήρη, μερική και μισθωτή, μεταβολές 2008 – 2012

<u>Και τα 2 φύλα</u>	A	B	Γ	Δ	
2008	4.511,6	4.582,5	4.589,8	4.553,6	
2009	4.485,6	4.531,9	4.540,1	4.476,8	
2010	4.425,6	4.427,0	4.402,9	4.299,0	
2011	4,194,4	4.156,3	4.079,3	3.932,8	
2012	3.837,9	-	-	-	
2008-2011/12	-673,7	-426,2	-510,5	-620,8	
<u>Πλήρης απασχόληση</u>	A	B	Γ	Δ	
2008	4.250,4	4.332,5	4.340,0	4.293,1	
2009	4.210,1	4.259,5	4.276,0	4.200,1	
2010	4.142,4	4.144,9	4.122,9	4.018,0	
2011	3.909,3	3.888,8	3.803,2	3.653,1	
2012	3.561,2	-	-	-	
2008-2011/12	-689,2	-433,7	-536,8	-640,0	
<u>Μερική απασχόληση</u>	A	B	Γ	Δ	
2008	261,2	250,1	249,7	260,5	
2009	275,7	272,4	264,1	276,7	
2010	283,2	282,1	280,1	281,0	
2011	285,2	267,5	276,1	279,7	
2012	276,7	-	-	-	
2008-2011/12	15,5	17,4	26,4	19,2	
<u>Πλήρης απασχόληση</u>	A	B	Γ	Δ	
2008	2.902,9	2.974,8	2.969,9	2.931,4	
2009	2.869,5	2.922,1	2.929,3	2.871,4	
2010	2.812,1	2.853,9	2.829,3	2.747,2	
2011	2.660,1	2.645,9	2.611,3	2.479,5	
2012	2.425,4	-	-	-	
2008-2011/12	477,5	-328,9	-358,6	-451,9	

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2008 – 2012.

- **Εργατικό δυναμικό , απασχόληση και ανεργία**

Η εκρηκτική αύξηση των ανέργων μετά το 2009 είχε ως αποτέλεσμα την εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας το Α΄ Τρίμηνο του 2013 στο 27,4% του εργατικού δυναμικού και οι άνεργοι να ξεπερνούν το 1.333.000 άνδρες και γυναίκες. Το ποσοστό ανεργίας σε σχέση με το Α Τρίμηνο του 2012 αυξήθηκε κατά 4,8 ποσοστιαίες μονάδες.

Η συρρίκνωση της απασχόλησης το ίδιο χρονικό διάστημα είχε ως αποτέλεσμα ο αριθμός των απασχολούμενων να ανέρχεται 3.596.000 άνδρες και γυναίκες , ενώ η αναλογία τους στο σύνολο του παραγωγικού πληθυσμού 15-64 ετών να πλησιάζει μόλις το 50%.

Στο Α΄ τρίμηνο του 2013 το εργατικό δυναμικό της χώρας ανέρχεται σε 4.951.159 άνδρες και γυναίκες, από τα οποία το 42,6% είναι γυναίκες. Σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο το εργατικό δυναμικό μειώθηκε κατά 6.888 άτομα από τα οποία λιγότερο από το 1/4 αναλογεί σε μείωση του εργατικού δυναμικού των γυναικών (1.568 γυναίκες και ποσοστό 22,8%)

Πίνακας 11 : Εργατικό δυναμικό και μεταβολές 2012-2013

	Εργατικό δυναμικό 2013				Μεταβολές 2012-2013		
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	% Ανεργίας	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι
Σύνολο	4.951,2	3.595,9	1.355,2	27,4	-6,9	-242,0	235,1
15-29 ετών	879,6	459,4	420,2	47,8	-27,7	-69,9	42,2
30 ετών & άνω	4.071,6	3.136,5	935,1	23,0	20,8	-172,2	192,9
Άνδρες	2.841,6	2.140,1	701,4	24,7	-5,3	-146,1	140,7
15-29 ετών	481,1	266,1	215,0	44,7	-14,1	-42,4	28,3
30 ετών & άνω	2.360,4	1.874,0	486,4	20,6	8,8	-103,6	112,4
Γυναίκες	2.109,6	1.455,8	653,8	31,0	-1,6	-96,0	94,4
15-29 ετών	398,5	193,3	205,1	51,5	-13,5	-27,4	13,9
30 ετών & άνω	1.711,2	1.262,5	448,7	26,2	12,0	-68,5	80,5

Πηγή : Γ.Γ. ΕΛ.ΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2012, 2013 Α' τριμήνου.

Το ποσοστό ανεργίας αποτελεί συνεχώς στις μέρες μας το επίκεντρο. Με την βοήθεια του παρακάτω πίνακα θα απεικονίσουμε διαχρονικά το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα από το 2008-2012.

Πίνακας 12: Ανεργία -Ελλάδα : 2008-2012

ΕΤΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012
ΑΝΕΡΓΙΑ	7,9%	9,5%	12,5%	17,7%	24,2%

(%)

Πηγή : Eurostat / Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τον πίνακα '12 είναι φανερό πως έως και το 2008 η ανεργία στην Ελλάδα ήταν σχετικά χαμηλή και κινούνταν με ποσοστό της τάξεως του 7,6% στο μέσο όρο της Ευρωζώνης. Όμως εν έτη 2009 η ανεργία στη χώρα μας αυξήθηκε ως αποτέλεσμα της διεθνούς κρίσης που έπληξε και την Ελλάδα και ανήλθε σε 9,5%, ενώ για το 2010 αυξήθηκε περαιτέρω στο 12,5%, ως συνέπεια της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε εξαιτίας της κρίσης χρέους.

Κατά το έτος 2011 το ποσοστό ανεργίας, ως επακόλουθο της γενικότερης κρίσης της ελληνικής οικονομίας και των μέτρων που έχουν ληφθεί για τη δημοσιονομική εξυγίανση, έφτασε το 17,7%, ενώ κατά το 2012 ξεπέρασε το 24%. *Ιδιαίτερα η ανεργία των νέων, που ξεπερνά το 50%, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που επέφερε η οικονομική κρίση στη χώρα.*

Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούμε στο Ά τρίμηνο του 2013 και θα συγκρίνουμε με το Α τρίμηνο του 2012 για τον αριθμό ανέργων στην χώρα μας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.

Πίνακας 13 : Ανεργία (%), κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

Ηλικία	Α ΤΡΙΜΗΝΟ					
	2012			2013		
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Σύνολο	19,7	26,5	22,6	24,7	31,0	27,4
15-24	46,1	60,4	52,7	54,9	66,3	60,0
25-29	33,3	38,7	35,7	39,2	43,7	41,2
30-44	18,1	25,4	21,3	22,9	30,1	26,1
45-64	13,9	17,0	15,1	18,4	21,5	19,7
65+	2,4	4,8	3,2	8,6	5,1	7,5

ΠΗΓΗ : ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Α' Τρίμηνο 2013 –ΕΛΣΤΑΤ

Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών (31,0%) είναι σημαντικά υψηλότερο από των ανδρών (24,7%). Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρατηρείται στους νέους ηλικίας 15-24 ετών (60,0%), το οποίο στις νέες γυναίκες φθάνει στο 66,3%.

Η **επιδείνωση της ανεργίας** κατά το 2009-2013 έναντι του 2008 προήλθε καταρχήν από την μείωση της απασχόλησης κατά 932.000 άτομα. Αυτές οι μεταβολές του αριθμού των απασχολούμενων στην Ελλάδα έχουν ανοδική τάση από το 1992 που συνεχίζεται έως και σήμερα.

Έτσι ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων στην Ελλάδα το 1991 ανερχόταν σε 3.9 εκατομμύρια άτομα , το 2008 άγγιζε τα 4.8 εκατομμύρια άτομα. Πιο συγκεκριμένα , η ελληνική οικονομία δημιούργησε 930.000 θέσεις εργασίας μέσα σε 17 χρόνια χάθηκε στη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας. Η **αύξηση της ανεργίας** κατά το 2009-2013 δεν προέρχεται μόνο από την μείωση της απασχόλησης αλλά και από την αύξηση κατά 1.2 % του εργατικού δυναμικού , που αντιστοιχεί σε 60.000 άτομα.

3.6 Άνεργοι και Απασχολούμενοι

Όπως γνωρίζουμε κάθε οικονομία έχει ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού. Φυσικά για λόγους οικονομικής ανάλυσης ο πληθυσμός μιας χώρας μπορεί να διακριθεί σε οικονομικά ενεργό και σε οικονομικά μη ενεργό .Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός μιας χώρας ορίζεται ως το εργατικό δυναμικό μιας οικονομίας , όπου διακρίνεται σε δύο κατηγορίες , σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται απασχολούμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι . Ας ξεκινήσουμε με την βοήθεια πίνακα'10 απεικονίζοντας την εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα από το 1998-2010.

Πίνακας 14: Άνεργοι και εργατικό δυναμικό 1998-2010

Περίοδος Αναφοράς	Γενικό Σύνολο	1	2
		Ποσοστό(%) του εργατικού δυναμικού	Ποσοστό (%) του άνεργου δυναμικού
Α τρίμηνο 1998	8.647,1	88,2%	11,8%
Β τρίμηνο 1998	8.669,1	89,2%	10,8%
Γ τρίμηνο 1998	8.691,4	89,2%	10,8%
Δ τρίμηνο 1998	8.713,8	88,6%	11,4%
Α τρίμηνο 1999	8.734,5	87,6%	12,2%
Β τρίμηνο 1999	8.754,7	88,1%	11,9%
Γ τρίμηνο 1999	8.774,7	88,3%	11,7%
Δ τρίμηνο 1999	8.794,2	87,3%	12,7%
Α τρίμηνο 2000	8.813,4	87,7%	12,3%
Β τρίμηνο 2000	8.830,8	88,8%	11,2%
Γ τρίμηνο 2000	8.848,5	89,1%	10,9%
Δ τρίμηνο 2000	8.866,7	89,0%	11,0%
Α τρίμηνο 2001	8.883,5	88,8%	11,2%
Β τρίμηνο 2001	8.898,5	89,6%	10,4%

Γ τρίμηνο 2001	8.913,8	89,8%	10,2%
Δ τρίμηνο 2001	8.929,8	88,8%	11,2%
Α τρίμηνο 2002	8.944,0	88,6%	11,4%
Β τρίμηνο 2002	8.957,7	90,1%	9,9%
Γ τρίμηνο 2002	8.971,3	90,2%	9,8%
Δ τρίμηνο 2002	8.984,1	89,8%	10,2%
Α τρίμηνο 2003	8.996,7	89,6%	10,4%
Β τρίμηνο 2003	9.008,9	90,7%	9,3%
Γ τρίμηνο 2003	9.020,8	90,7%	9,3%
Δ τρίμηνο 2003	9,033,1	90,1%	9,9%
Α τρίμηνο 2004	9.044,8	88,7%	11,3%
Β τρίμηνο 2004	9,056,8	89,8%	10,2%
Γ τρίμηνο 2004	9.069,9	89,9%	10,1%
Δ τρίμηνο 2004	9.082,5	89,6%	10,4%
Α τρίμηνο 2005	9.094,5	89,6%	10,4%
Β τρίμηνο 2005	9.102,6	90,4%	9,6%
Γ τρίμηνο 2005	9.112,9	90,3%	9,7%
Δ τρίμηνο 2005	9.122,3	90,3%	9,7%
Α τρίμηνο 2006	9.136,0	90,3%	9,7%
Β τρίμηνο 2006	9.150,1	91,2%	8,8%
Γ τρίμηνο 2006	9.164,2	91,7%	8,3%
Δ τρίμηνο 2006	9.179,1	91,2%	8,8%
Α τρίμηνο 2007	9.195,4	90,9%	9,1%

Β τρίμηνο 2007	9.206,7	91,9%	8,1%
Γ τρίμηνο 2007	9.211,3	92,1%	7,9%
Δ τρίμηνο 2007	9.216,0	91,9%	8,1%
2008			
Α τρίμηνο 2008	9.222,7	91,7%	8,3%
Β τρίμηνο 2008	9.230,1	92,8%	7,2%
Γ τρίμηνο 2008	9.237,8	92,8%	7,2%
Δ τρίμηνο 2008	9.245,8	92,1%	7,9%
2009			
Α τρίμηνο 2009	9.252,7	90,7%	9,3%
Β τρίμηνο 2009	9.262,4	91,1%	8,9%
Γ τρίμηνο 2009	9.272,3	90,7%	9,3%
Δ τρίμηνο 2009	9.282,4	89,7%	10,3%
2010			
Α τρίμηνο 2010	9.292,2	88,3%	11,7%
Β τρίμηνο 2010	9.301,5	88,2%	11,8%
Γ τρίμηνο 2010	9.311,0	87,6%	12,4%
Δ τρίμηνο 2010	9.320,4	87,3%	12,7%

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Όπως παρατηρούμε και από τον παραπάνω πίνακα¹⁴ η τελευταία περίοδος της αισθητής μείωσης της ανεργίας ξεκινάει από το 2002 που ως και το 2008 έχει το χαμηλότερο ποσοστό της τάξης 7,2%. Πιο συγκεκριμένα , ενώ ο αριθμός των ανέργων στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυξανόταν ανά τρίμηνο κατά μέσο όρο κατά 6,390,000 άτομα , μετά την σημαντική αύξηση των ανέργων στο πρώτο τρίμηνο του 2012 αυξήθηκαν σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2008 κατά 8,295,000 άτομα κάτι που αναλογεί πάνω από το 50% σε αύξηση .

Αξίζει να σημειώσουμε πως στην μόνη χώρα της ΕΕ-27 που οι άνεργοι μειώνονται κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι η Γερμανία , όπου η μείωση κάνει την εμφάνιση της κατά το πρώτο τρίμηνο του 2010 και συνεχίζεται με έντονους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Ας αναφερθούμε τώρα στις χώρες που παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους ρυθμούς μεταβολής των ανέργων.

Πίνακας 15 : Μεταβολές ανέργων και απασχολούμενων 2008-2012 Ά τρίμηνο σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

	Άνεργοι		Απασχόληση	
	Αριθμητική	Ποσοστιαία	Αριθμητική	Ποσοστιαία
ΕΕ-27*	8.295,0	51,4	-4.145,4	-1,9
Ευρωζώνη*	5.745,0	50,3	-2.997,3	-2,1
Λιθουανία	150,0	227,3	-114,4	-9,6
Εσθονία	49,0	181,5	-42,2	-6,4
Ιρλανδία	195,0	175,5	-347,1	-16,3
Ελλάδα	672,0	173,6	-673,7	-14,9
Ισπανία	3.408,0	164,4	-2.969,1	-14,6
Κύπρος	23,0	143,8	7,0	1,9
Δανία	123,0	126,6	-133,2	-4,7
Λετονία	81,0	106,6	-280,2	-24,6

Πηγή: Eurostat, Ελλάδα ΕΛΣΤΑΤ, Στις χώρες με * η μεταβολή της απασχόλησης είναι ο μέσος όρος των τριμήνων 2008-2011.

Μπορούμε να αντιληφθούμε από τα παραπάνω διαγράμματα ότι το 2008 έχουμε το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας ενώ αμέσως μετά από δύο χρόνια το ποσοστό ανεργίας εκτοξεύεται κοντά στο 12%.

3.7 Ανεργία των νέων

Η ανεργία είναι ένα από τα πιο σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλες οι χώρες και ιδιαίτερα η Ελλάδα. Το φαινόμενο της ανεργίας έχει γίνει πολλές φορές αντικείμενο μελέτης για πολλούς οικονομολόγους, μελετητές και αναλυτές.

Μεγαλύτερα «θύματα» της ανεργίας σε Ελλάδα και Ευρώπη είναι οι νέοι. Όσον αφορά την Ελλάδα η ανεργία σε άτομα ηλικιών 15-24 ετών καταρρίπτει συνεχώς κάθε αρνητικό ρεκόρ. Οι νέοι στην Ελλάδα του 2014 δεν βρίσκονται αντιμετώπι μόνο με τα πρωτοφανή ποσοστά ανεργίας αλλά και με μία αγορά εργασίας που όταν τους υπόσχεται απασχόληση, εννοεί: χαμηλά αμειβόμενη, προσωρινή ή μερική. **Ανεργία υπάρχει επειδή δεν έχουμε παραγωγή.** Επομένως ο στόχος πρέπει να είναι να δημιουργήσουμε μια οικονομία παραγωγής για να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας, δηλαδή επενδύσεις. «Μέτρα επίλυσης των συμπτωμάτων της ανεργίας, όπως είναι τα κοινωνικά επιδόματα, η συμβουλευτική για τους ανέργους, ή πώς να φτιάξουν βιογραφικό δεν είναι λύση», αναφέρει ο καθηγητής του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Λεωνίδα Χυτήρης.

Αξίζει να σημειώσουμε πως πολλοί νέοι γράφονται στον κατάλογο ανεργίας και παραμένουν εκεί για καιρό, άλλοι για να αποφύγουν την ανεργία υποχρεώνονται να δεχτούν θέσεις εργασίας που δεν ανταποκρίνονται στο επίπεδο εκπαίδευσης τους και στις ειδικεύσεις τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ η ανεργία εκτινάχθηκε στο 64,2% ή κατά 10,1 μονάδες υψηλότερα από τον Φεβρουάριο πέρυσι και κατά 33,5 μονάδες υψηλότερες από το 2010 και το πρώτο έτος εφαρμογής του Μνημονίου.

Ας εξετάσουμε όμως και τα ποσοστά ανεργίας νέων (15-24) κατά φύλο στην Ελλάδα πριν την βαθιά οικονομική κρίση που διανύουμε.

Πίνακας 16 : Ποσοστό ανεργίας νέων (15-24) κατά φύλο στην Ελλάδα και στην ΕΕ-27

	Ελλάδα			ΕΕ-27		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
2004	25,8	19,0	36,2	18,5	18,5	18,5
2005	25,8	18,7	34,8	18,5	18,4	18,7
2006	25,2	17,7	34,7	17,3	16,9	17,7
2007	22,9	15,7	32,1	15,4	15,1	15,8
2008	22,1	17,0	28,9	15,4	15,5	15,2

ΠΗΓΗ : Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ(Ερευνα Εργατικού Δυναμικού) , Euro stat

Όπως είναι φανερό , τα ποσοστά ανεργίας εξακολουθούσε από τότε να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο . Για την Ελλάδα αποτελεί άμεση προτεραιότητα η καταπολέμηση της ανεργίας αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Το χαμηλό επίπεδο συνδυασμού εκπαίδευσης και απασχόλησης , η έλλειψη εμπειρίας , η απροθυμία των εργοδοτών να προσλάβουν άτομα χωρίς προϋπηρεσία, καθώς και ο κορεσμός της αγοράς εργασίας αποτελούν τις κύριες αιτίες για την ανεργία των νέων στην Ελλάδα.

Αυτά τα αίτια μπορούν να εξαλειφθούν μόνο μέσα από στοχευόμενες δράσεις που υλοποιούμε , προκειμένου οι νέοι να ενσωματωθούν πλήρως στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία και να αξιοποιήσουν στο μέγιστο τη δυναμική τους , στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα για την επίτευξη και τη διασφάλιση βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης αλλά και κοινωνικής συνοχής στη χώρα μας⁶⁶.

⁶⁶ Κοντός Δ. , «Υπόθεση Εργασία» , Εκδόσεις Γαβριηλίδης , 2009

Με την βοήθεια του παρακάτω πίνακα'17 ας εξετάσουμε και τα ποσοστά ανεργίας από το 2008 και μετά.

Πίνακας 17 :Μεταβολές νέων ανέργων μέχρι 29 ετών 2008-2012 Ά τρίμηνο και νέων απασχολούμενων 2008-2012 σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

	Ανεργοι 2008-2012		Απασχόληση* 2008-2012	
	Αριθμητική	Ποσοστιαία	Αριθμητική	Ποσοστιαία
ΕΕ-27	1.423,0	35,2	-3.026,3	-13,5
Ευρωζώνη	793,0	31,2	-1.879,1	-13,4
Λιθουανία	25,0	178,6	-50,0	-36,0
Εσθονία	10,0	166,7	-17,8	-24,9
Κύπρος*	6,0	150,0	-8,3	-23,2
Δανία	36,0	112,5	-22,0	-5,6
Ελλάδα	83,0	106,4	-114,4	-43,3
Βουλγαρία	41,0	100,0	-83,5	-31,8
Ισπανία	422,0	84,7	-999,5	-54,0
Ιρλανδία*	26,0	76,5	-137,8	-48,4

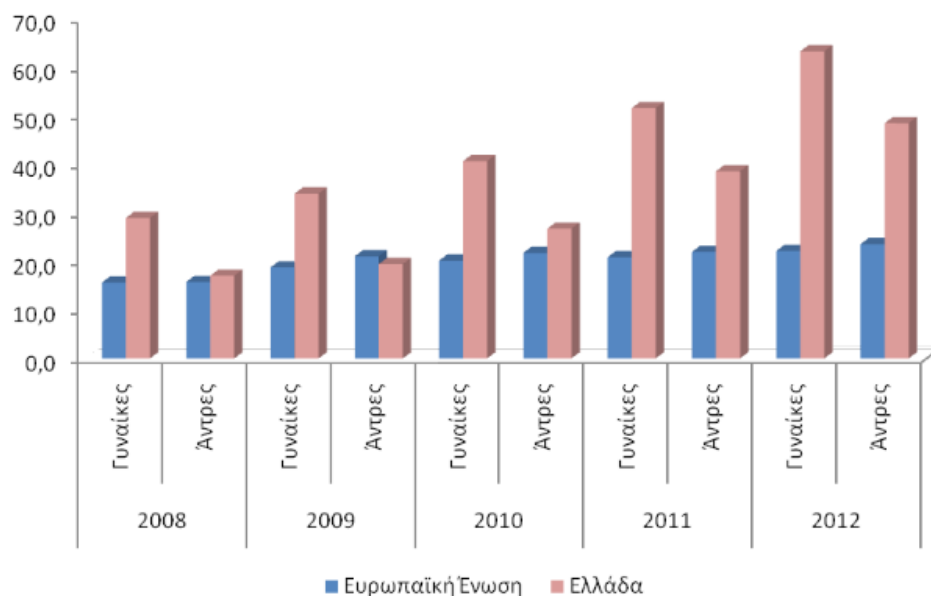
Πηγή: Eurostat , Ελλάδα ΕΛΣΤΑΤ, Στις χώρες με * η μεταβολή της απασχόλησης είναι ο μέσος όρος των τριμήνων 2008-2011.

Στην χώρα μας εκτός από το υψηλό επίπεδο που κατέχουμε όσον αφορά την ανεργία νέων κάτι άλλο που είναι άκρως ανησυχητικό είναι η δυσμενέστερη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας , σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές γυναίκες στην ίδια ηλικία.

Αυτό που θα πρέπει να τονίσουμε είναι ότι παρόμοια περιστατικά σε άλλες χώρες (πχ Ανατολική Γερμανία) έδειξαν πως η υψηλή ανεργία των νέων γυναικών είχε σαν αποτέλεσμα την μετανάστευση σε άλλες περιοχές της χώρας , για εύρεση εργασίας και δημιουργία οικογένειας.

Παρακάτω θα δείξουμε με την βοήθεια του διαγράμματος που κυμαινόταν η ανεργία νέων αντρών και γυναικών στην Ελλάδα αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά το 2008-2012.

Διάγραμμα 19: Ανεργία νέων αντρών και γυναικών στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (2008-2012 %)

Πηγή : Euro stat (European Commission)

Ανοδική πορεία όμως έλαβαν και τα ποσοστά ανεργίας των νέων στην Ελλάδα για το έτος 2013, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι τα ποσοστά ανεργίας είναι μεγαλύτερα στα άτομα που κατέχουν κάποιον Μεταπτυχιακό Τίτλο σε σχέση με αυτούς που κατέχουν μόνο την βασική εκπαίδευση. Όλα αυτά που αναφέραμε ως τα απεικονίσουμε με έναν πίνακα για να δούμε που κυμαίνεται ο αριθμός των ανέργων κατά το επίπεδο εκπαίδευσης σύμφωνα με την Ε.Λ.Σ.Τ.Α.Τ

Διάγραμμα 20 : Ανεργία νέων στην Ελλάδα , 2013

Πηγή : www.tradingeconomics.com/ National Statistical Service of Greece

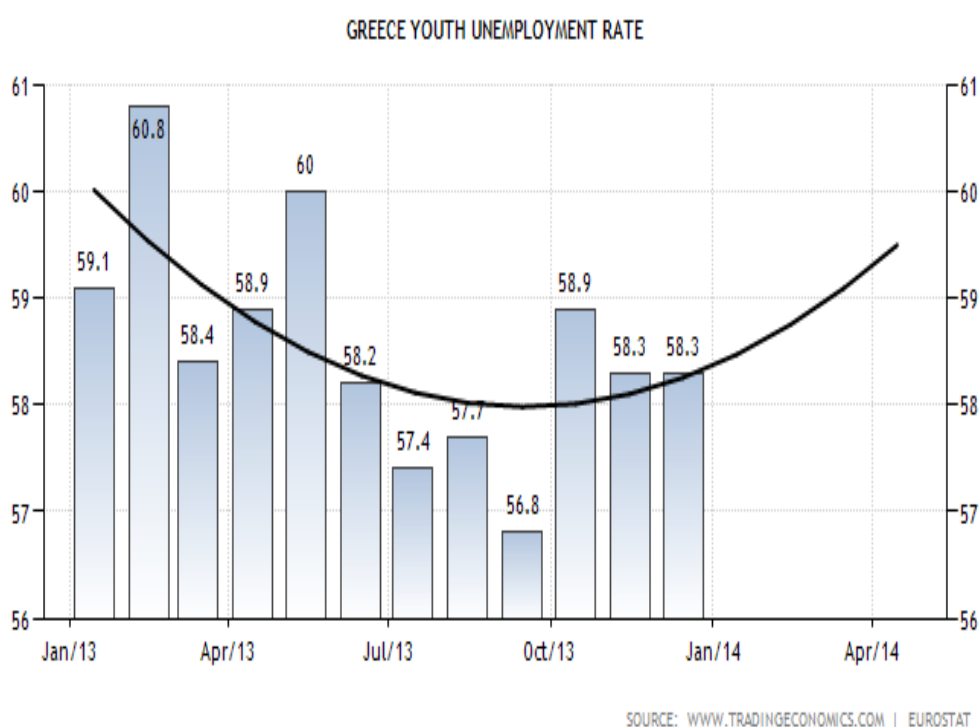
Πίνακας 18 : Νέοι άνεργοι 15 ετών και άνω κατά ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης 2013

	Σύνολο	15-19	20-24	25-29
Πτυχιούχοι ανωτέρων τεχνικών-επαγγελματικών σχολών	67,9	0,9	22,0	29,5
Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	123,5	18,7	46,4	26,1
Έχουν τελειώσει την Γ΄ τάξη μέσης εκπαίδευσης	26,4	4,6	6,5	2,6
Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	28,5	3,6	5,8	3,7
Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	2,2	0,2	1,1	0,5
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	2,4	0,6	0,1	0,2

Τον Δεκέμβριο του 2013 , η ανεργία στην χώρα μας ανήλθε στο 27,5% όπου τον περασμένο Δεκέμβριο του 2012 κυμαινόταν στο 26,3%, και ο αριθμός των ανέργων άγγιξε το 1.349.495 άτομα. Τον ίδιο μήνα , **το ποσοστό ανεργίας στους νέους 15-24 ετών ανήλθε στο 55,5%** , ενώ ένα χρόνο πριν ήταν 57,1%.

Υπάρχει μία οριακή μείωση και αυτό σε ένα μικρό ποσοστό οφείλεται σε προγράμματα πεντάμηνης κοινωφελούς απασχόλησης. Πλήττεται ιδιαίτερα όμως η πλέον παραγωγική ομάδα των 25-34 ετών , με περίπου 4 μονάδες αύξηση των ανέργων, δηλαδή 37,4% από 33,6%. **Αμετάβλητη παραμένει η ανεργία όμως και το νέο έτος (2014) με χιλιάδες νέους ανθρώπους να αναζητούν εργασία.**

Πίνακας 19 : Ανεργία νέων 2013- Ιανουάριος 2014

Πηγή : www.tradingeconomics.com/ National Statistical Service of Greece / Euro stat

Το παραπάνω φαινόμενο οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους :

- Ο πρώτος λόγος είναι η αδυναμία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Δηλαδή η προσφορά πτυχιούχων δεν ανταποκρίνεται στη ζήτηση της αγοράς με αποτέλεσμα η ανεργία να αυξάνεται. Η εκπαίδευση είναι το κλειδί για μία αξιοπρεπή δουλειά.
- Ο δεύτερος λόγος είναι η επίμονη τάση των Ελλήνων να επιλέξουν τις σπουδές τους σύμφωνα με την κοινωνική θέση που θα αποκτήσουν μετέπειτα και όχι σύμφωνα με τις προοπτικές απασχόλησης.
- Η υπάρχουσα οικονομική κρίση που βιώνουμε.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ επισημαίνονται ότι :

- Μόνο το 15% των νέων, παίρνει επίδομα ανεργίας
- Κατώτατος μισθός των νέων έως 25 ετών ανέρχεται στα 510 ευρώ μεικτά.
- Έως 139,000 Έλληνες επιστήμονες εργάζονται στο εξωτερικό.

Καθίσταται σαφές ότι το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε θεσμικούς παράγοντες και στην νοοτροπία των Ελλήνων και επομένως **η καταπολέμηση του απαιτεί την άμεση αλλαγή πολιτικών και κοινωνικών κατεστημένων σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως η προσπάθεια της προσέλκυσης επενδύσεων που θα συνεισφέρουν στην ανάκαμψη της ελληνικής αγοράς.** Πιο συγκεκριμένα, στην νοοτροπία των ελληνικών οικογενειών για τα ανώτατα επιστημονικά επαγγέλματα που θεωρούν πως προσφέρουν στα νέα παιδιά μια καλύτερη κοινωνική αναγνώριση και άνοδο.

3.8 Συνέπειες της ανεργίας των νέων

Δυστυχώς η ανεργία στις μέρες μας είναι μάστιγα , και τα μεγαλύτερα θύματα της είναι οι νέοι. Η ανεργία παραμένει ως μόνιμη απειλή στην σημερινή κοινωνία. Αυτό συμβαίνει γιατί, το ζήτημα δεν είναι να «απασχοληθεί» ο νέος αλλά να εργαστεί. Φυσικά , ακόμη και στην περίπτωση που ο νέος σταθεί τυχερός και βρει κάποια θέση εργασίας , αυτή συνήθως δεν είναι αξιόπιστη.

Η ελληνική οικονομία τον τελευταίο καιρό διεκδικεί συνεχώς την πρώτη θέση όσον αφορά την ανεργία στους νέους. Η παιδεία στην χώρα μας ολοένα και πιο έντονα παράγει ανέργους. Για τον λόγο αυτό, κανένας δεν πρέπει να απορεί που είμαστε η μοναδική χώρα που παρατηρείται το παράδοξο φαινόμενο , όπου το ποσοστό ανεργίας των απόφοιτων Λυκείου ή Πανεπιστημίου είναι υψηλότερο από το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων Γυμνασίου.

Ο υψηλός αριθμός των ανέργων και ο χαμηλές απολαβές που λαμβάνουν οι νέοι , δείχνουν την πόρτα εξόδου στα νέα παιδιά, οι οποίοι είναι απογοητευμένοι από την χώρα τους. Πρέπει να τονίσουμε ότι, ο νέοι επιστήμονες που ρισκάρουν και δοκιμάζουν την τύχη τους στο εξωτερικό, ανήκουν τις περισσότερες φορές στην κατηγορά εκείνων που κατέχουν τα περισσότερα προσόντα (γλώσσες, μεταπτυχιακά).

Αναμενόμενο δηλαδή ήταν το φαινόμενο να , **διαρρέουν διαρκώς νέα «μυαλά» στο εξωτερικό**, κάτι που αυξάνεται με έντονους ρυθμούς το τελευταίο καιρό λόγω της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης. Πολλά νέα παιδιά γράφονται στον κατάλογο ανεργίας και πολλές φορές παραμένουν εκεί για αρκετό χρονικό διάστημα και άλλοι αναγκάζονται να απορροφηθούν σε επαγγέλματα που δεν ταιριάζουν με τα προσόντα τους για βιοποριστικούς λόγους.

Οι νέοι άνεργοι , είναι παιδιά που μεγάλωσαν με μεγάλα όνειρα αλλά δυστυχώς τα πράγματα δεν έρχονται πάντα όπως τα θέλουμε. Οι επιπτώσεις της ανεργίας, για όλους τους νέους που αγωνίζονται για μία καλύτερη ζωή και ένα καλύτερο αύριο, είναι πολλές και μπορούν να επηρεάσουν πολλούς τομείς. Οι επιπτώσεις είναι ψυχολογικές , κοινωνικές και οικονομικές.

Κάποιες από τις πιο σημαντικές συνέπειες του φαινομένου αυτού είναι οι παρακάτω :

- Λόγω της έλλειψης χρημάτων οι νέοι απομονώνονται κοινωνικά
- Μπορεί να καταφύγουν σε παράνομες δραστηριότητες όπως για παράδειγμα αλκοόλ, ναρκωτικά
- Δεν είναι αρκετά δυνατοί χαρακτήρες με αποτέλεσμα να μην παίρνουν πρωτοβουλίες για την ζωή τους και να υιοθετούν μια απαισιόδοξη στάση ζωής
- Οι ικανότητες και τα ταλέντα των νέων μένουν αναξιοποίητα
- Αποτελεί απώλεια της ανεργίας, λόγω του ότι ανήκουν στο εργατικό δυναμικό
- Μετανάστευση των νέων
- Εργασία χωρίς ένσημα
- Μαύρη απασχόληση

Ας σταθούμε λίγο στο πρόβλημα της αδήλωτης εργασίας , όπου αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα που απασχολεί τόσο τα άλλα κράτη της ΕΕ όσο και τη χώρα μας. Στη χώρα μας η αδήλωτη εργασία αποτελεί διαρθρωτικό χαρακτηριστικό της αγοράς εργασίας , πράγμα που ασκεί πολύπλευρες αρνητικές επιδράσεις στους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης , ενώ παράλληλα αποτελεί σοβαρό εμπόδιο ομαλής ένταξης στην αγορά εργασίας. Συνιστά ταυτόχρονα ένα μείζον πολιτικό και κοινωνικό θέμα. Πολιτικό, γιατί ακυρώνει τη θεμελιώδη αρχή της ανισότητας των πολιτών και της ισότιμης συμμετοχής στα δημόσια βάρη και κοινωνικό , γιατί υπομονεύει την οικονομική επάρκεια του ασφαλιστικού μας συστήματος. Είναι ένα φαινόμενο που το ποσοστό του αυξάνεται συνεχώς και παρουσιάζεται συνήθως στου νέους. Για το λόγο αυτό , η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας πρέπει να αποτελεί υψηλή προτεραιότητα , με στόχο τη διασφάλιση των στοιχειωδών εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων των εργαζομένων⁶⁷.

Πολλοί οικονομολόγοι αναφέρουν ότι το μέλλον κάθε χώρας καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο καλλιεργούνται οι πολίτες , και πως αξιοποιούνται οι δεξιότητες , πόσο μάλλον της νέας γενιάς. Οι νέοι αποτελούν μια τεράστια αναξιοποίητη δεξαμενή εργατικού δυναμικού στη χώρα μας , με αποτέλεσμα ο παραγωγικός ιστός της οικονομίας να στερείτε τις ικανότητες και ιδέες των νέων , δηλαδή του πιο δυναμικού τμήματος του πληθυσμού. Πρέπει όλοι μαζί να δράσουμε γρήγορα, υπάρχει ανάγκη στήριξης των νέων ανθρώπων ,διότι εκατοντάδες χιλιάδες νέοι έχουν «αχρηστευτεί» εξαιτίας της ανεργίας.

---

⁶⁷ Δ. Κοντός , «Υπόθεση Εργασία» , Εκδόσεις Γαβριηλίδης , 2009 ,σελ.206

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε αυτή την πτυχιακή εργασία προσπαθήσαμε όσο το δυνατόν περισσότερο να αναλύσουμε τις σύγχρονες οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, εξετάζοντας το πώς και το γιατί μια δυνατή οικονομία μπορεί να «φλερτάρει» σήμερα με την ολοκληρωτική κατάρρευση. Αναλύσαμε τα λάθη του ελληνικού πολιτικό - οικονομικού συστήματος, τον ρόλο των ισχυρών ομάδων συμφερόντων, και την εφαρμογή του προγράμματος στήριξης του ΔΝΤ. Αποδεχόμενη τους όρους που έθεσαν οι Ευρωπαίοι εταίροι της, και το ΔΝΤ, η Ελλάδα παραχώρησε σε μεγάλο βαθμό τη δημοσιονομική, και όχι μόνο, κυριαρχία της στους νέους δανειστές της.

Η Ελλάδα επειδή δεν ήθελε να οδηγηθεί σε πτώχευση και φυσικά απώτερος στόχος ήταν να παραμείνει στην Ευρωζώνη, τέθηκε να δεχθεί τους όρους του πρώτου αλλά και του δεύτερου Μνημονίου που της επέβαλαν οι εταίροι της, με αποκορύφωμα το «νέο -αποικιακό» ειδικό λογαριασμό, όπου θα δεσμεύονται όλοι οι φορολογικοί πόροι της χώρας μας σαν αποτέλεσμα να αποπληρώνει τους δανειστές της. Με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα εξελίχθηκε σε μια σύγχρονη «αποικία» των δανειστών της. Το έλλειμμα και το χρέος της Ελλάδας συνεχώς αυξάνονται και πολλές φορές άγγιξαν την κορυφή συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Ο ελληνικός λαός έχει αντιμετωπίσει πολλές δύσκολες καταστάσεις, όπως: μείωση του βιοτικού επιπέδου αλλά και σοβαρές ελλείψεις των βασικών αγαθών. Η χώρα μας είναι σαν να έχει γυρίσει χρόνια πίσω και έχουν προκληθεί κοινωνικές αναταραχές.

Μια από τις πιο σημαντικές συνέπειες της κρίσης που βιώνει η χώρα μας είναι η αύξηση της ανεργίας, όπου περισσότερο πλήττονται οι νέοι. Η δημιουργία θέσεων εργασίας και κυρίως θέσεων εργασίας για τους νέους θα πρέπει να αποτελέσει οριζόντια προτεραιότητα της χώρας μας για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Η επέκταση της φτώχειας στην Ελλάδα, και η έκρηξη του ποσοστού ανεργίας είναι τα ζητήματα που προβληματίζουν την κοινωνία.

Η ανεργία των νέων, των γυναικών, των ατόμων με αναπηρία, η αδήλωτη εργασία, η αδυναμία σύνδεσης της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τον πόλο ζήτησης της αγοράς εργασίας αποτελούν μερικές από τις προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουμε με ρεαλισμό, οργανωμένο σχέδιο και κοινωνική ευαισθησία.

Φυσικά, ιδιαίτερη σημασία αυτό το διάστημα είχε η προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών και των μεταρρυθμίσεων από το Υπουργείο Οικονομικών, ώστε να καταπολεμηθεί η φοροδιαφυγή και να αποσταλεί ένα ξεκάθαρο μήνυμα στο εξωτερικό ότι υπάρχει η πολιτική βούληση και η τεχνική ικανότητα για να αντιμετωπιστεί αυτή η μάστιγα, η οποία παρεμπόδιζε τη δημοσιονομική προσαρμογή και οδήγησε στα γνωστά μέτρα των «οριζόντιων περικοπών» μισθών αλλά και συντάξεων». Όμως, οι συνεπείς φορολογούμενοι, όπως είναι κατά κύριο λόγο οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι, δεν μπορούν να ανεχτούν άλλο αυτή την άνιση μεταχείριση.

Εξάλλου, όπως εξετάσαμε και στην εργασία μας , το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας οφείλεται κυρίως στο χαμηλό ποσοστό των φορολογικών εσόδων, το οποίο είναι μικρότερη σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης εξαιτίας της τεράστιας φοροδιαφυγής στη χώρα μας. Η απίστευτη απληστία , καθώς και η σπατάλη δημοσίων πόρων , από την οποία επωφελήθηκαν ορισμένα κατεστημένα συμφέροντα, οδήγησαν την χώρα μας στο χείλος της ανεξέλεγκτης πτώχευσης και της καταστροφής.

Δεν έχουμε την πολυτέλεια να διακινδυνεύουμε το μέλλον της Ελλάδας, αρνούμενοι να προχωρήσουμε με σύνεση και αποφασιστικότητα στις ριζικές αλλαγές του συστήματος το οποίο μας οδήγησε στη σοβαρότερη κρίση μετά τη μεταπολίτευση. Στις κρίσιμες αυτές ώρες που περνά η χώρα μας ,δεν έχουμε την πολυτέλεια να είμαστε αισιόδοξοι ή απαισιόδοξοι.

Το μέλλον μας είναι αβέβαιο και απαιτεί πολύ προσοχή. Η κοινωνία μας και οι οικονομικές ισορροπίες είναι αρκετά εύθραυστες. Όλοι πρέπει να πιστέψουμε στον εαυτό μας και να προσπαθήσουμε περισσότερο για ένα καλύτερο αύριο δίνοντας όραμα και μέλλον στην νέα γενιά.

Για τους παραπάνω λόγους , η Ελλάδα θα πρέπει να αγωνιστεί μέχρι την τελευταία στιγμή για να παραμείνει μέσα στην Ευρωζώνη , ώστε να αποφύγει την απομόνωση της και μια εθελοντική έξοδος από το ευρώ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ασδεράκη Φ., (2014), Το ενιαίο νόμισμα : τα υπέρ και τα κατά .Το κόστος της Ευρώπης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
- Βερέμης Θ., Καλυβάς Σ., Παγουλάτος Γ., Τσούκαλης Λ., Τσούκας Χ.,2011, «Η Ανατομία της κρίσης» 1^η Έκδοση, Αθήνα
- Δημόπουλος Γ., 1998, «Μακροοικονομική Θεωρία»,2^{ος} Τόμος , Δημόπουλος Δ. Γεώργιος, Αθήνα
- Gilpin Robert, 2010 ,«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία/ Διεθνής Οικονομική Τάξη» , 7^η έκδοση ,Ποιότητα, Φ/14 ,Αθήνα
- Κοντός Δ., 2009, «Υπόθεση Εργασία» , Γαβριηλίδης , Αθήνα
- Krugman Paul, 2009 , «Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης» , Καστανιώτη, Αθήνα
- Λιανός Θ.Π & Θ.Ε Μπένος , 1996 , «Μακροοικονομική Ανάλυση και Δημοσιονομική Πολιτική» , Μπένου, Αθήνα
- Μαλαμά Γ.Α.(2009) , Διαχείριση κρίσεων στον Ελληνικό τουρισμό. Η μελέτη περίπτωσης του Sea Diamond, Πανεπιστήμιο Πειραιά.
- Μαριόλης Θ. & Σταμάτης Γ., 2000, «Η Εντός Ο.Ν.Ε εποχή», Εκδόσεις Στάχυ, Αθήνα
- Μηλιός Γ., (1992), Η Ιστορική Μαρξιστική συζήτηση για τις οικονομικές κρίσεις(1900-1935),
http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=393&Itemid=29
- Μητσόπουλος Μ. & Πελαγίδης Θ., 2012, «Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα» , Ψυχογιός , Αθήνα
- Mankiw Gregory , 2002, «Μακροοικονομική Θεωρία» ,Τόμος Α , 4^η έκδοση, Αθήνα
- Πετρινιώτη Ξ., 1995, «Αγορές εργασίας –Οικονομικές θεωρίες και Έρευνα» ,Παπαζήση, Αθήνα
- Ρουμελιώτης Π., 2012, «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο ΔΝΤ», Α.Α Λιβάνη, Αθήνα

- Samuelson Paul A. Nordhaus William D. , 2000, «Οικονομική», 16^η έκδοση , Α τόμος
- Τόλιος Γ., (2012), Η Μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις, http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8826:kriseis-tolios&catid=54:anpolitiki&Itemid=284
- Τσούκαλης Λ.,1993, « Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα : Η πρόκληση της προσαρμογής» , Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Φραγκάκης Ν. ,1994,«Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», Συλλογικό έργο, Εκδόσεις ΕΚΕΜ –Παπαζήση, Αθήνα

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Τσούκαλης Λ., 1993, «The New European Economy : The Politics and Economics of European Integration , 2^η Έκδοση

Ιστοσελίδες

- <http://www.inegsee.gr/>
- http://el.Wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-2014
- <http://www.statistics.gr/>
- http://europa.eu/index_el.htm
- <http://www.capital.gr/home.asp>
- <http://www.kathimerini.gr/>
- <http://www.bankofgreece.gr/Pages/default.aspx>
- <http://tradingeconomics.com/>
- <http://digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/4476/1/Malama.pdf>
- <http://www.strategy-train.eu/index.php?id=198&L=4>
- <http://financialcrises20thcentury.blogspot.gr/2013/02/blog-post.html>
- http://www.express.gr/news/ellada/78069oz_2008022578069.php3
- <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/commercial.aspx>

